

DUA VƏ ƏHKAMLARI

Kitabın adı: “DUA VƏ ƏHKAMLARI”

Toplayan və tərcümə edən:	Samin Şirvani
İxtisas redaktoru:	Adil Rəcəbov
Mətn yığımı:	İbrahim İmanlı
Texniki redaktor:	Vəfa Məmmədova
Dizayner:	Fuad Həsənov

*Kitab Azərbaycan Respublikasının Dini Qurumlarla
İş üzrə Dövlət Komitəsinin icazəsi ilə nəşr olunur.
№ DK-132d*

www.azerislam.az

© Bütün hüquqlar qorunur

Bakı 2007

DUA ET

*Əlini aç göyə Rəbbinə sarı
Dua et sən Ona hər an, usanma.
Onun əlindədir qeybin açarı
Eləsə qeyrisin ruzigar sanma.*

*Dünyanı yoxluqdan var edən Allah
Qadirdir duana cavab verməyə.
Yoxdur Ondan başqa haqq olan ilah,
Çağırma qeyrisin heç vaxt köməyə.*

*Rəbbinə yaxınlaş ibadət ilə,
Aldanma heç zaman şöhrətə, ada.
Ölümün haqlığın sən bil - bilə,
Asilik eyləmə fani dünyada.*

*Əməl et həm dünya, həm axirətçin,
Fikirləş!.. Gör nədən ötrü yaradın?
Bu gün əkin vardır, sabahsa biçin,
İnan ki, nə əkdin onu qazadın.*

*O gün ki, qurular ədalət vəzni,
Dünyada nə etdin çıxar qarşına.
Heç bir şey qalmayar Allahdan gizli,
Gecikmə, qılsana çarə başına.*

*Odur ki, ey insan, haqq - İslama gəl,
Xoşbəxtlik taparsan iki dünyada.
Əks olub eyləmə işini əngəl,
Unutma bunları, hər an sal yada.*

Samin Şirvani

Rəhmli və Mərhəmətli Allahın adı ilə

ÖN SÖZ

Həqiqətən, şükr və tərif Allaha məxsusdur. Biz Ona həmd-səna edirik, Onu köməyə çağırır və Ondan bağışlanma diləyirik. Nəfslərimizin şərindən və pis əməllərimizdən yalnız Ona pənah aparırıq. Allah, kimi doğru yola yönəldərsə onu azdıran, kimi də azdırsa, onu da doğru yola yönəldən tapılmaz. Şahidlik edirəm ki, Allahdan başqa ibadətə layiq məbud yoxdur. O, təkdir və heç bir şəriki yoxdur. Yenə də şahidlik edirəm ki, həqiqətən də Məhəmməd Onun qulu və elçisidir.

Hörmətli oxucu, bu kitabın çox hissəsi Şeyx Abdu-l-Aziz ibn Bəzin təqdim etdiyi Şeyx Məhəmməd ibn İbrahim əl-Həmədin “əd-Dua” kitabının, qalan hissəsi isə öz sözlərim və bir neçə mötəbər kitabların bəhrəsidir.

Kitab adından məlum olduğu kimi İslam dininin ən mühüm məsələlərdən biri olan dua və onun əhkamlarından bəhs edir. Duanın İslamda böyük bir yeri vardır. Çünki dua etmək Allah-Təalaya yaxınlaşmağa səbəb olan ən böyük amillərdən biridir. Allah-Təala “Qurani-Kərim”də bir neçə ayədə qullarına Ona dua etmələrini əmr etmiş, duanı tərki etməkdən çəkindirmiş, Ona səmimi qəlbədən dua edənlərin savaba nail olduqlarını bildirərək onları mədh etmiş və hətta, duanı ibadət adlandırmışdır. Həqiqətən də dua hər bir xeyrin açarı və hər bir şərin qılıcıdır. Dua Allah-Təalaya ən sevimli bir əməl olduğu üçün Öz müqəddəs kitabı olan “Qurani-Kərim”i dua ilə başlayaraq dua ilə bitirmişdir. “Quran”ın ilk surəsi olan “əl-Fatihə” surəsinə nəzər salsaq görərik ki, Allah-Təala qullarının Ona necə dua etmələrini öyrədərək istənilən nemətlər içərisində ən qiymətli və ən əzəmətli nemət olan hidayət (doğru yol) istəmələrini əmr etmişdir. Həmçinin “Quran”ın son surəsi olan “ən-Nəs” surəsinə nəzər salsaq, yenə də görərik ki,

DUANIN FƏZİLƏTİ

Allah-Təala bizə əmr edərək cinlərdən və insanlardan olan şeytanların şərinə Ona dua edərək sığınmağımızı buyurmuşdur. Şübhə yoxdur ki, “Quran”ın dua ilə başlayaraq dua ilə bitməsi duanın İslamda çox böyük əhəmiyyətli bir əməl olmasına dəlalət edir. Ümumiyyətlə hər bir müsəlmanın duaya ehtiyacı vardır.

Əgər Allah-Təala bir kəsə ölkə başçısı olmağı qismət etmişdirsə, ölkəsinin sabit olması, rəiyyətinə qarşı adil olması və özünü rəiyyətə, rəiyyətini də özünə sevdirməsi üçün onun Allaha üz tutub dua etməsinə ehtiyacı vardır.

Əgər bir kəsə Allahın dininə dəvətçi olmaq qismət olmuşdursa, elmi, haqq üzərində sabitqədəm, dəvət əsnasında başına gələcək əziyyətlərə səbr edərək dözümlü olması və dəvətinin insanlar tərəfindən qəbul edilməsi üçün Allaha daima dua etməsinə ehtiyacı vardır.

Həmçinin, əgər bir kəsə xəstəlik və ya çətinlik üz vermişdirsə Allahın ona şəfa verməsi və çətinliyini aradan qaldırması üçün əl açaraq Rəbbinə dua etməsinə ehtiyacı vardır.

Duanın həyatda bu qədər böyük rolu olduğuna görə hər bir müsəlmana duanın əhkamlarını bilərək ona əməl etməsi yaxşı olardı ki, etdiyi duası düzgün, səmərəli və Allah tərəfindən qəbul olunmuş olsun.

Samin Şirvani

KITABDA İŞLƏNƏN BƏZİ TERMİNLƏRİN İZAHİ

sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm - ona və ailəsinə Allahın xeyir-duası və salami olsun.

aleyhissəlam - ona Allahın salami olsun.

aleyhiməssəlam - onların hər ikisinə Allahın salami olsun.

radiyallahu anhu - Allah ondan razı olsun.

radiyallahu anhumə - Allah onların hər ikisindən razı olsun.

rahiməhullah - Allah ona rəhmət etsin.

Duanın fəzilətinə dair bir neçə ayə və hədisləri qeyd etmək yerində düşərdi ki, qoy dua edən hər bir kəs etdiyi duasına görə Allah-Təala tərəfindən hansı mükafatlara layiq olduğunu bilərək dua etməkdən heç bir zaman usanmasın.

Duanın fəzilətinə dair aşağıdakı ayə və hədisləri misal gətirmək olar:

1. Dua etmək Allaha itaət və Onun əmrini yerinə yetirməkdir

Allah-Təala Qurani-Kərimdə buyurmuşdur:

﴿وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ﴾

“Rəbbiniz buyurdu: Mənə dua edin, Mən də sizin dualarınızı qəbul edirəm...”¹

﴿وَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ﴾

“Allaha qarşı səmimi olub Ona dua edin.”²

2. Dua etmək Allaha qarşı olan təkəbbürlükdən uzaq olmaqdır

Allah-Təala buyurmuşdur:

﴿وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ

دَاخِرِينَ﴾

“Rəbbiniz buyurdu: Mənə dua edin, Mən də sizin dualarınızı qəbul edirəm. Mənə ibadət etməyi təkəbbürlərinə sığıdırmayanlar Cəhənnəmə zəlil olaraq girəcəklər!”³

Şövkani (*rahiməhullah*) bu ayənin təfsirində demişdir: “Ayə duanın ibadətdən olduğuna sübutdur. Çünki Allah-Təala qullarına Ona dua etmələrini əmr etmiş və sonra isə buyurmuşdur:

¹ - 40) “Ğafir” - 60.

² - 7) “əl-Əraf” - 29.

³ - 40) “Ğafir” - 60.

“...Mənə ibadət etməyi təkəbbürlərinə sığışdırmayanlar...”

Bu ayədən məlumdur ki, həqiqətən də, dua ibadətdir və Allah-Təalaya dua etməyi tərk etmək isə ən böyük bir təkəbbürlükdür...”⁴

3. Dua ibadətdir

Keçən ayə və aşağıdakı hədis buna sübutdur. Nöman ibn Bəşirdən (*radiyallahu anhu*) rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm*) buyurmuşdur:

“*Dua ibadətdir.*”⁵

4. Dua Allaha ən əziz əməldir

Əbu Hureyrədən (*radiyallahu anhu*) rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm*) buyurmuşdur:

“*Allah üçün duadan əziz şey yoxdur.*”⁶

5. Qulun dua etməsini Allah-Təala sevir

İbn Məsuddan (*radiyallahu anhu*) rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm*) buyurmuşdur:

“*Allahın (dua edərək) fəzilətindən istəyin, həqiqətən də, Allah Ondan istənilməsini sevir.*”⁷

6. Dua Allahın qəzəbinin qarşısını alır

Əbu Hureyrədən (*radiyallahu anhu*) rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm*) buyurmuşdur:

“*Allah ondan istəməyə nə qəzəblənər.*”⁸

⁴ - “Tuhfətu-z-zəkirin.” Səh. 29.

⁵ - Tirmizi, 2969-cu hədis, Albani səhihləşdirmişdir: “Sahihu-l-cəmi”, 3407-ci hədis.

⁶ - Əhməd, 2/362; İbn Macə, 3829-cu hədis, Albani həsənləşdirmişdir: “Sahihu-l-ədəbi-l-mufrad” 549-cu hədis.

⁷ - Ət-Tirmizi, 3571-ci hədis. Albani səhihləşdirmişdir. “Silsilətu-l-əhədisi-d-daifə” 492-ci hədis.

Şövkani (*rahiməhullah*) demişdir: “Bu hədis qulun Rəbbinə dua etməsinin ən mühüm vacibatlardan və ən böyük fərzlərdən olmasına dəlalət edir. Çünki Allahın qəzəbləndiyi əməldən uzaq olmağın vacibliyində ixtilaf yoxdur”.⁹

7. Dua etmək acizlikdən uzaq olmaqdır

Əbu Hureyrədən (*radiyallahu anhu*) rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm*) buyurmuşdur:

“*İnsanların ən acizi dua etməkdə acizlik edən və ən xəsisisi isə salam verməkdə xəsislik edəndir.*”¹⁰

8. Edilən hər bir dua Allah yanında müxtəlif şəkildə olsa da, mütləq qəbuldur

Əgər dua edən duanın bütün şərtlərini yerinə yetirərsə, Allahın izni ilə etdiyi duasından ona mütləq nəsib vardır:

Əbu Səid əl-Xudridən (*radiyallahu anhu*) rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm*) buyurmuşdur:

“*Hər bir müəsəlman günah və qohumluq əlaqələrinin kəsilməsini tələb etmədən dua edərsə, Allah-Təala ona bu üç şeydən birini mütləq verər: Ya istədiyini tezliklə verər, ya Qiyamət gününə saxlayar, ya da ki, etdiyi duasına bərabər olan bəlanı ondan uzaqlaşdırar. Səhabə dedi: Onda [duanı] çoxaldıq mı? Peyğəmbər (sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm) dedi: Allah daha çox əta edən və cavab verəndir.*”¹¹

⁸ - Əhməd, 2/442; Ət-Tirmizi, 3373-cü hədis. Albani həsənləşdirmişdir. “Sahihu-l-ədəbi-l-mufrad” 512-ci hədis.

⁹ - “Tuhfətu-z-zəkirin” səh. 31.

¹⁰ - İbn Hibban, 1939-cu hədis. Albani səhihləşdirmişdir. “Sahihu-l-cəmi” 1044.

¹¹ - Əhməd, 3/18; Albani səhihləşdirmişdir, “Sahihu-l-ədəbi-l-mufrad” 574-cü hədis.

İbn Həcər (*rahiməhullah*) demişdir: “Hər bir duaya cavab verilir. Lakin cavablar müxtəlif olur. Bəzən edilən duanın özü qəbul olur, bəzən də əvəzi verilir.”¹²

9. Dua bələnin baş verməsinin qarşısını alır

Sovbandan (*radiyallahu anhu*) rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm*) buyurmuşdur:

“Qədəri yalnız dua qaytarır.”¹³

Şövkani (*rahiməhullah*) bu hədis barədə demişdir: “Hədis Allah-Təalanın qul üçün yazdığı qəza-qədri [bəlanı] dua ilə qaytarmasına dəlalət edir. Bu barədə çoxlu hədislər varid olmuşdur. Həsil olan odur ki, duanın özü də Allahın qəderindəndir. Qulu üçün muqayyəd [asilı] olan bir qəza-qədri yazar ki, dua etməzsə qəza-qədar baş versin, lakin Ona dua edərsə, həmin qəza-qədar ondan dəf olsun.”¹⁴

10. Dua üz vermiş bələni dəf edir

Abdullah ibn Ömərdən (*radiyallahu anhumə*) rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm*) buyurmuşdur:

“Sizdən kimə dua qapısı açılsa, [çoxlu dua edərsə], onun üçün rəhmət qapıları da açılar [duasına cavab verilər]. İstənilən şeylər arasında Allaha ən sevimli olanı Ondan afiyət (dində, bədəndə və s. sağlamlıq) istənilməsidir. Dua üz vermiş bələnin dəf olmasına və üz verməmiş bələnin isə baş verməsinə səbəb olur. Ey Allahın qulları, dua edin.”¹⁵

Həmçinin, Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm*) buyurmuşdur:

¹² - “Fəthu-l-bəri” 11/95.

¹³ - Əhməd, 5/277; ibn Macə, 90-cı hədis. Albani həsənləşdirmişdir, “Sahihu-l-cəmi” 7687-ci hədis.

¹⁴ “Tuhfətu-z-zəkirin” səh. 29-30.

¹⁵ - Tirmizi, 3548-ci hədis, Albani həsənləşdirmişdir. “Sahihu-l-cəmi” 3409-cu hədis.

“Qədarkən həzər etməyin [çəkinməyin] heç bir faydası yoxdur. Dua isə enmiş bələnin dəf olmasına və enməmiş bələnin baş verməsinə səbəb olur. Həqiqətən də, dua bələ ilə qarşılaşaraq Qiyamət gününə qədər [onun qarşısını almaq üçün] mübarizə aparar.”¹⁶

11. Dua insanlar arasında məhəbbət yaradır

Əgər müsəlman, digər bir müsəlman üçün onun xəbəri olmadan, gizlicə dua edərsə, Allah-Təala onun duasını qəbul edir,¹⁷ aralarında bir-birilərinə qarşı məhəbbət və ülfət yaradır.

Allah-Təala bu haqda buyurur:

﴿إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا﴾

“Həqiqətən, iman gətirib yaxşı işlər görənlər üçün Allah [ürəklərdə] bir sevgi yaradacaqdır. [Allah həm özü onları dost tutacaq, həm də onların məhəbbətini hamının, o cümlədən, möminlərin qəlbinə salacaqdır].”¹⁸

Şübhəsiz ki, dua etmək imandan və yaxşı əməllərdəndir.

12. Dua etmək Allahın mömin bəndələrinin sifətlərindəndir

Allah-Təala peyğəmbərlərini (*aleyhimussəlam*) mədh edərək buyurmuşdur:

﴿إِنَّهُمْ كَانُوا يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَيَدْعُونَنَا رَغَبًا وَرَهَبًا وَكَانُوا لَنَا خَاشِعِينَ﴾

“Onlar xeyirli işlər görməyə tələsər [yaxşı əməllər etməkdə bir-birini ötməyə çalışar], rəğbət və qorxu ilə [rəhmətimizə ümid bəsləyib əzabımızdan qorxaraq] Bizə dua edərdilər. Onlar Bizə müti idilər.”¹⁹

¹⁶ - Tabərani, əl-Ovsat, 2519-cu hədis, Albani həsənləşdirmişdir. “Sahihu-l-cəmi” 7739-cu hədis.

¹⁷ - bax: səh, 36.

¹⁸ - 19) “Məryəm” - 96.

¹⁹ - 21) “əl-Ənbiyə” - 90.

Həmçinin, saleh qulları haqqında buyurmuşdur:

DUANIN ŞƏRTLƏRİ

﴿وَالَّذِينَ جَاءُوا مِنْ بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَؤُوفٌ رَحِيمٌ﴾

“Onlardan [Mühacirlərdən və Ənsardan] sonra gələnələr belə deyirlər: Ey Rəbbimiz, bizi və bizdən əvvəl iman gətirmiş [din] qardaşlarımızı bağışla. Bizim qəlblərimizdə iman gətirənlərə qarşı kinə, həsədə yer vermə. Ey Rəbbimiz, Sən həqiqətən səfəqətli və mərhəmətlisən.”²⁰

13. Dua etmək sabit olmağa və düşmən üzərində qələbə çalmağa səbəb olur

Allah-Təala Talutun Calutun ordusunun qarşılaşaraq üz-üzə gəldikləri haqda buyurur:

﴿وَلَمَّا بَرَزُوا لِجَالُوتَ وَجُنُودِهِ قَالُوا رَبَّنَا أفرغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا وَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ﴾

“Onlar Calut və əsgərləri ilə qarşılaşdıqları zaman dedilər: Pərvərdigara, bizə bollu səbr və ayaqlarımıza qüvvət ver! Bizə kafir qövm üzərində qələbə qazandır!”²¹

Allah-Təala onların etdikləri duanı qəbul edir.

﴿فَهَزَمُوهُمْ بِإِذْنِ اللَّهِ وَقَتَلَ دَاوُدُ جَالُوتَ﴾

“Nəhayət onlar Allahın izni ilə Calutu və qoşununu məğlub etdilər və Davud Calutu öldürdü...”²²

Duanın Allah yanında qəbul olması üçün bir neçə şərtləri vardır ki, onları mütləq yerinə yetirmək lazımdır. Həmin şərtlər bunlardır.

1. Dua edən bilməlidir ki, onun duasına cavab verməyə qadir olan yalnız Allahdır və həmçinin, bilməlidir ki, Allahdan başqa heç kəs ona nə bir xeyir verə bilməz, nə də ki, ondan bir zərəri uzaqlaşdırma bilməz.

Allah-Təala buyurmuşdur:

﴿أَمَّنْ يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ السُّوءَ وَيَجْعَلُكُمْ خُلَفَاءَ الْأَرْضِ إِلَهَ مَعَ اللَّهِ قَلِيلًا مَا تَذَكَّرُونَ﴾

“[Ey Məhəmməd, de ki, Allahdan qeyrilərinə ibadət etdikləriniz yaxud köməyə çağırıcılarınız yaxşıdır] yoxsa əli hər yerdən üzülüb darda qalan bir kimsə Ona dua etdiyi zaman onun duasını qəbul buyuran, [sizdən] şəri sovuşduran, sizi yer üzünün varisləri edən kəs? Məgər Allahla yanaşı başqa bir haqq ilahmı var, Siz nə az düşünüb daşınırsınız!”²³

2. Allahdan qeyrisinə dua etməmək²⁴

Allahdan qeyrisinə dua edən kəs Allaha şərik qoşmuş və bağışlanmayan böyük bir günah etmiş sayılır.

﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ ضَلَّ ضَالًّا بَعِيدًا﴾

“Allah Ona şərik qoşmağı əsla bağışlamaz. Bundan aşağı olan günahları isə istədiyi şəxsə bağışlar. Allaha şərik qoşan şəxs şübhəsiz ki, [haqq yoldan] çox azmışdır.”²⁵

²⁰ - 59) “əl-Həşr” - 10.

²¹ - 2) “əl-Bəqərə” - 250.

²² - 2) “əl-Bəqərə” - 251.

²³ - 27) “ən-Nəml” - 62.

²⁴ - bax: səh, 84.

²⁵ - 4) “ən-Nisə” - 116.

Peyğəmbərimiz (*sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm*) buyurmuşdur:

“İstədiyən vaxt Allahdan istə, kömək istədiyən zaman Allahdan kömək istə.”²⁶

3. Allaha düzgün olan vasitələrlə təvəssül etmək [yaxınlaşmaq] və bidət təvəssüllərdən uzaq olmaq

Şəriətdə icazəli olan təvəssüllərin bir neçəsi bunlardır:

a) Allahın adlarından yaxud sifətlərindən biri ilə Ona təvəssül etmək

Necə ki, Peyğəmbərimiz (*sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm*) bəzi dualarında deyərdi:

“...Allahım, özünü adlandırıdığın bütün adlarınla Səndən istəyirəm...”²⁷

Yaxud tələb olunan duaya münasib olan ad seçmək. Yəni, bağışlanma istəyərkən Allahı əl-Ğafur [bağışlayan] adı ilə, ruzi diləyərkən ər-Razzəq [ruzi verən] və ya əl-Vahhəb [əta edən-hədiyyə verən] adı ilə, elm istəyərkən əl-Əlim [hər şeyi bilən] adı ilə və s. çağıraraq dua etmək.

Allah-Təala buyurmuşdur:

﴿وَلِلَّهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ فَادْعُوهُ بِهَا﴾

“Allahın gözəl adları vardır. Onu həmin adlarla çağıraraq dua edin...”²⁸

Allahın sifəti ilə təvəssül etmək. Yəni, Allahım, mən Səndən Sənin uca sifətlərinlə, hər şeyi əhatə edən rəhmətinlə, əzəmətinlə və s. istəyirəm deyərək duaya başlamaq.

²⁶ - Əhməd, 1/293; Tirmizi, 2511-ci hədis, Albani səhihləşdirmişdir, “Sahihu-l-cəmi” 7957-ci hədis.

²⁷ - Əhməd, 1/391, Albani səhihləşdirmişdir, “Silsilətu-l-əhədisi-s-sahihə” 199-cu hədis.

²⁸ - 7) “əl-Əraf” - 180.

b) Allaha saleh əməllərlə təvəssül etmək

Məsələn; Allahım, mən Sənə iman etdiyim üçün, Səni sevdiyim üçün, Rəsuluna tabe olduğum üçün Səndən istəyirəm deyərək duaya başlamaq. Yaxud duadan öncə etdiyi saleh əməli zikr edərək həmin əməllə Allaha təvəssül etmək.

Allah-Təala buyurmuşdur:

﴿الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا إِنَّا أَمْنَا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ﴾

“O bəndələr ki, Pərvərdigara, biz həqiqətən Sənə iman gətirmişik günahlarımızı bağışlayıb bizi Cəhənnəm əzabından qoru deyirlər.”²⁹

Həmçinin, buyurmuşdur:

﴿رَبَّنَا إِنَّا سَمِعْنَا مُنَادِيًا يُنَادِي لِلْإِيمَانِ أَنْ آمِنُوا بِرَبِّكُمْ فَآمَنَّا رَبَّنَا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَكَفِّرْ عَنَّا سَيِّئَاتِنَا وَتَوَقَّنَا مَعَ الْأَبْرَارِ﴾

“[O kəslər ki, deyərlər:] Ey Rəbbimiz, həqiqətən biz Rəbbinizə inanın deyə imana tərəf çağıran bir kimsənin [Rəsulunun] çağırışını eşidib Sənə iman gətirdik. İndi günahlarımızı bağışla, təqsirlərimizdən keç və canımızı yaxşı əməl sahibləri ilə bir yerdə al!”³⁰

c) Allaha saleh, diri və qadir olan adamın duası ilə təvəssül etmək

Ənəs (*radiyallahu anhu*) rəvayət edir ki;

“Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm*) cümə gününü xütbə verərkən bir bədvi gələrkən Ona yağışın yağmadığına görə çətinlikdə olduqlarından şikayət edir. Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm*) yağışın yağması üçün Allaha dua edir. Minbərdən enməmiş yağışın suyu Onun saqqahından damcıldamağa başlayır.”³¹

²⁹ - 3) “Əli İmran” - 16.

³⁰ - 3) “Əli İmran” - 193.

³¹ - əl-Buxari, 933-cü hədis; Muslim, 897-ci hədis.

Pis aqibətlə nəticələnməmək şərti ilə³² saleh insandan dua etməsini istəməyə dair bir neçə sübutlar vardır.

ç) Dua edənin ehtiyacları, zəif, günahkar və təqsirli olduğunu etiraf edərək təvəssül etməsi

Məsələn; Allahım, mən Sənin Sənə möhtac olan və günahkar bir qulunam məni bağışlamağımı istəyirəm və s. demək.

Allah-Təala Yunus (aleyhi-s-sələm) haqqında buyurmuşdur:

﴿وَدَا التُّونَ إِذْ ذَهَبَ مُغَاضِبًا فَظَنَّ أَنْ لَنْ نَقْدِرَ عَلَيْهِ فَنَادَى فِي الظُّلُمَاتِ أَنْ لَأِ إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ. فَاسْتَجَبْنَا لَهُ وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْغَمِّ وَكَذَلِكَ نُنَجِّي الْمُؤْمِنِينَ﴾

“...[Yunus] qaranlıqlar içində Pərvərdigara, Səndən başqa heç bir tanrı yoxdur. Sən pak və müqəddəsən. Mən isə həqiqətən zalimlərdən olmuşam[əmrinə qarşı çıxaraq özümə zülm etmişəm] –deyib dua etmişdi.

Biz onun duasını qəbul buyurduq və onu qəmədən qurtardıq. Biz möminlərə belə nicat verərik.”³³

4. Duanın qəbuluna tələsməkdən çəkinmək

İnsan dua edərkən duanın qəbul olmasına tələsməməlidir. Əgər duanın qəbulunun gecikdiyini görərsə “nə üçün gecikdi” deməməlidir. Çünki tələsmək duanın qəbulunun qarşısını alan səbəblərdən biridir. Əbu Hureyrədən rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər (sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm) buyurmuşdur:

“Hər birinizin duası tələsmədikcə qəbul olar. [Tələsmək odur ki,] deyər: Dua etdim lakin qəbul olmadı.”³⁴

Başqa hədisdə isə deyilir:

“Qul tələsmədən, günah və qohumluq əlaqələrinin kəsilməsi üçün dua etmədikcə diləyi qəbul olmaqda davam edər.” Deyildi:

³² - bax: səh, 97.

³³ - 21) “əl-Ənbiyə” - 87-88.

³⁴ - əl-Buxari, 6340-cı hədis; Muslim, 2735.

“Ey Allahın Rəsulu, tələsmək nədir?” Peyğəmbər (sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm) buyurdu: “Deyər: Çoxlu dua etdim lakin qəbulunu görmədim. O zaman bezər və duanı tərək edər.”³⁵

5. Xeyirli dua etmək

Allah yanında duanın qəbul olunması üçün dua xeyirli, günah və qohumluq əlaqələrinin kəsilməsi bəradə olmamalıdır. Peyğəmbər (sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm) buyurmuşdur:

“Bir qul günah və qohumluq əlaqələrinin kəsilməsi üçün dua etməzsə duası qəbul olar.”³⁶

6. Allah haqqında yaxşı zəndə olmaq

Əbu Hureyrədən (radiyallahu anhu) rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər (sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm) buyurmuşdur:

“Allaha dua edərkən dualarımızı qəbul edəcəyinə yəqin olduğunuz halda edin.”³⁷

Həmçinin, buyurmuşdur:

“Mən qulumla mənə qarşı olan zənninə görə davranaram...”³⁸

İnsan Rəbbinə dua etdiyi zaman onun duasına cavab verəcəyinə, tövbə etdiyi zaman tövbəsini qəbul edəcəyinə, bağışlanma dilədiyi zaman bağışlayacağına və yaxşı əməl etdiyi zaman savab verəcəyinə səmimi qəldən iman etməlidir. Lakin günahlarda davam edərək və əməldə müqəssir olaraq Allah-Təalanın onu bağışlayacağını, savab və duasına cavab verəcəyini zənn etmək heç də Allah haqqında yaxşı zəndə olmaq deyildir. Əksinə, bu qürurdan və cəhalətdən doğan batil arzulardır.

³⁵ - Muslim, 2736-cı hədis.

³⁶ - Buxari, 655-ci hədis; Muslim, 2735-ci hədis.

³⁷ - Tirmizi, 3479-cu hədis, Albani həsənləşdirmişdir. “Sahihu-l-Cəmi”, 245-ci hədis.

³⁸ - Buxari, 7405-ci hədis; Muslim, 2675-ci hədis.

7. Qəlbin ayıq olması

Qul dua edərkən qəlbi ayıq olmalı, nə dediyini anlamalı və dua edilənin böyüklüyünü dərk etməlidir. Çünki bəzən insan əzbərlədiyi yaxud hər dəfə təkrarladığı duanı adət halına çevirərək dili ilə deyir, lakin qəlbi ilə başqa yerdə olur, nə üçün və kimə dua etdiyinə məhəl qoymur. Belə etmək duanın qəbul olunmasına mane olan ən böyük amillərdəndir.

Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm*) buyurmuşdur:

“Bilin ki, Allah-Təala ayıq olmayan (dilin nə dediyini anlamayan) qəlbədən edilən duanı qəbul etməz.”³⁹

8. Duanın şəriətdə icazəli olması

Bəyənilir ki, edilən dua “Quran”da dua halında keçən ayələrdən, yaxud sünnədən olsun. Lakin insan ürəyindən keçən hər hansı bir duanı istədiyi şəkildə edə bilər. Bir şərtlə ki, şəriətə zidd olan, yəni Allaha yaxınlaşmaq üçün edilən bidət təvəssüllərdən, şirkdən və s. uzaq olsun.

9. Yemək və geyimin halal olması

Bəziləri vardır ki, haram mallarla; oğurluqla, donuz əti yeməklə, içgi içməklə və s. qidalanar və sonra da dualarının qəbul olmadığını şikayətlənirlər. Halbu ki, haram yemək duanın qarşısını alan ən böyük amillərdəndir.

Allah-Təala bu haqda buyurur:

﴿إِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللَّهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ﴾

“Allah yalnız müttəqilərdən [Ondan qorxanlardan] qəbul edər!”⁴⁰

Şübhəsiz ki, azuqəsi haram olan insan Allahdan layiqincə qorxan deyildir.

³⁹ - Tirmizi, 3479-cu hədis, Albani həsənləşdirmişdir. “Sahihu-l-Cəmi”, 245-ci hədis.

⁴⁰-5) “əl-Məidə” - 27.

Həmçinin, Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm*) buyurmuşdur:

“Həqiqətən də, Allah pakdır və yalnız pakı qəbul edər...”⁴¹

Başqa bir hədisdə haram geyib haram ilə qidalanaraq dua edən barəsində buyurulmuşdur:

“...O, əllərini göyə qaldıraraq “ey Rəbb, ey Rəbb”, – deyər. Onun yeməyi, içməyi, geyimi və qidası haram olduğu halda duası necə qəbul olsun?”⁴²

10. Dua edərkən səsi ucaldaraq həddi aşmamaq

﴿ادْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ﴾

“Rəbbinizə yalvara-yalvara, həm də gizlicə dua edin. Şübhəsiz ki, O, həddi aşanları [qışqıraraq dua edənləri] sevməz!”⁴³.

﴿وَلَا تَجْهَرُ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافِتُ بِهَا وَابْتَغِ بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا﴾

“Dua edərkən səsinə nə çox qaldır, nə də çox alçalt. Bunun [bu iksinin] arasında orta bir yol tut!”⁴⁴.

⁴¹ - Müslim, 1115-ci hədis.

⁴² - Müslim, 1015.

⁴³-7) “əl-Əraf” - 55.

⁴⁴-17) “əl-İsra” - 110.

DUANIN ƏDƏBLƏRİ

Duanın şərtləri olduğu kimi, eləcə də ədəbləri vardır. Duanın kamil olması üçün bu ədəbləri yerinə yetirmək bəyənilir.

1. Dua edərkən dəstəmazlı olmaq

Əbu Musa əl-Əşəri (*radiyallahu anhu*) belə rəvayət edir:

*“Peyğəmbər (sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm) Hüneyn döyüşü qurtardıqdan sonra su gətizdirdi, dəstəmaz aldı və sonra əllərini qaldıraraq dedi: “Allahım, Ubeyd Əbu Amiri bağışla” və mən onun qoltuğunun altım gördüm.”*⁴⁵

2. Dişləri misvakla təmizləmək

Çünki dua dil ilə edilən ibadətdir və ağızın dua edərkən təmizlənməsi gözəl ədəblərdəndir. Necə ki, sünədə namaz üçün ağızı misvak ilə təmizləmək varid olmuşdur. Bundan məqsəd namazda zikr edən yerin təmizlənməsidir ki, o da ağızdır.⁴⁶

3. Qibləyə yönəlmək

Ömər ibn əl-Xəttab (*radiyallahu anhu*) deyir:

*“Bədr döyüşü günü Peyğəmbər (sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm) müşriklərə baxdı və gördü ki, onlar min nəfər, səhabələri isə üç yüz on doqquz nəfərdir. Allahın Peyğəmbəri qibləyə yönələrək əllərini qaldırdı və Rəbbini çağırmağa başladı...”*⁴⁷

Həmçinin, Abdullah ibn Məsuddan rəvayət olunur ki:

*“Peyğəmbər (sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm) Kəbəyə yönəldi və Qureysdən olan bir neçə nəfərə bəd dua etməyə başladı.”*⁴⁸

Dua edərkən qibləyə yönəlmək vacib deyil, lakin duanın ədəblərindəndir. Çünki bir neçə hədislərdə varid olmuşdur ki,

⁴⁵- Buxari, 4323-cü hədis; Müslim, 2498-ci hədis.

⁴⁶- Şövkani, “Tuhfətu-z-zəkirin” səh.44.

⁴⁷- Müslim, 1763-cü hədis.

⁴⁸- Buxari,3960-cı hədis.

Peyğəmbərimiz (*sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm*) qibləyə yönəlmədən də dua etmişdir.

Ənəs (*radiyallahu anhu*) belə söyləyir:

*“Peyğəmbər (sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm) Cümə günü xütbə verdiyi zaman bir kişi qalxaraq dedi: “Ey Allahın Rəsulu! Allaha dua et yağış yağdırsın.” Peyğəmbər (sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm) dua edir, göy buludlanır və yağış yağmağa başlayır...”*⁴⁹

Aydınır ki, xütbə verən zaman arxa qibləyə tərəf olur. Hədisdən məlum olur ki, dua edərkən qibləyə yönəlmək şərt deyildir, lakin bəyənilən bir əməldir.

4. Əlləri qaldırmaq

Duanın ən böyük ədəblərindən biri də, dua edərkən əlləri qaldırmaqdır. Çünki qul əllərini Rəbbinə tərəf qaldırmaqla özünün Ona olan acizliyini bildirir.

Suyuti (*rahiməhullah*) demişdir: “Artıq Peyğəmbərdən (*sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm*) yüzə yaxın hədisdə dua edərkən əllərini qaldırdığı varid olmuşdur”⁵⁰.

Əbu Musa əl-Əşaridən (*radiyallahu anhu*) rəvayət olunur ki:

*“Peyğəmbər (sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm) əllərini qaldıraraq dua etdi və mən onun qoltuğunun altım gördüm.”*⁵¹

Salman əl-Farisidən (*radiyallahu anhu*) rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm*) buyurmuşdur:

*“Həqiqətən Rəbbiniz utanan və səxavətlidir. Qulu əllərini Ona uzadarsa, boş qaytarmasına utanar.”*⁵²

⁴⁹- Buxari, 6342-ci hədis.

⁵⁰- “Tədrību-r-ravi”, 2/180.

⁵¹- Buxari, 7/198.

⁵²- əbu Davud, 1488-ci hədis. Albani səhihləşdirmişdir. “Sahihu-l-cəmi”, 1753-cü hədis.

Dua edərkən əlləri qaldırmağın ədəbləri

Dua edərkən əlləri qaldırmaq üç cür olur:

Abdullah ibn Abbasdan (*radiyallahu anhu*) rəvayət olunan hədisdə

Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm*) buyurmuşdur:

“İstəmək [dua] - odur ki, əllərini çiyinlərinə bərabər, yaxud yaxın tutaraq qaldırasan. İstiğfar [bağışlanma diləmək] - odur ki, bir barmağınla [şəhadət barmağınla] işarə edəsən. İbtihəl [yalvarmaq] - odur ki, əllərini [qollarınla] birlikdə qaldırasan.”⁵³

Adı çəkilən bu üç növ əl qaldırmağın qaydası açıq şəkildə Peyğəmbərimizin (*sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm*) əməli ilə bizə məlum olmuşdur. Bunları üç məqama da ayırmaq olar:

a) Ümumi duanın məqamı - buna istəmək, yaxud da, dua deyilir.

Qaydası: Əllərini çiyinlərinə bərabər, yaxud yaxın tutub ovucunu açaraq bir-birinə birləşdirirsən və əllərinin içini göyə, üstünü isə yerə, yaxud, içini üzünə üstünü isə qibləyə tərəf tutursan. Bu məqamdan Vitir namazında qunut tutarkən, istisqa [yağış] duası edərkən, həcc vaxtı əllərin qaldırılması sünənə olan altı yerdə dua edərkən, yaxud da, hər hansı bir vaxtda dua etmək istəyərkən istifadə edilir.

b) Bu məqama İstiğfar, yaxud da, İxlas deyilir.

Qaydası: Sağ əlinin şəhadət barmağını qaldırırsan. Bu məqamdan əsasən zikr edərkən, xütbədə dua edərkən, namazda təşəhhüd oxuyarkən, namaz xaricində təhlil [lə iləhə illəllah], təsbih [Subhənəllah] deyərkən istifadə edilir.

İmarə ibn Rueybə (*radiyallahu anhu*) rəvayət edir ki, o, Bişr ibn Mərvanın minbər üzərində əllərini qaldırdığını gördü və “Allah

⁵³- əbu Davud, 1489-cü hədis, Albani səhihləşdirmişdir, “Sahihu sunəni əbi Davud”, 1321-ci hədis.

bu əllərin xeyirini kəssin. Peyğəmbəri (*sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm*) (minbərdə dua edərkən) əli ilə bundan artıq etdiyini görmədim”, - deyib şəhadət barmağına işarə edir⁵⁴. Bu məqama aid bizə bir neçə hədislər varid olmuşdur.

c) Bu məqama yalvarmaq və ya qorxu duası da deyilir.

Qaydası: Əllərini qollarınla birlikdə tam olaraq qoltuğunun altı görünənədək göyə qaldırırsan. Bu məqamdan, əsasən, şiddətli qorxu anında, yəni: döyüşdə, şiddətli quraqlıq baş verərsə, yağışın yağması üçün və ya ən çətin anlarda istifadə olunur.

Ənəsdən (*radiyallahu anhu*) rəvayət olunur ki:

“Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm*) dua edərkən əllərini qaldırdı və mən onun qoltuğunun altını gördüm.”⁵⁵

Ənəs ibn Malikdən (*radiyallahu anhu*) belə rəvayət olunur:

“Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm*) əllərinin üst hissəsini göyə tutaraq yağış duası etdi.”⁵⁶

Bu hədisə görə bəzi qardaşlarımız zənn edirlər ki, dua edərkən əllərinin üstünü göyə, içini isə yerə tərəf tutmaq sünəndir. Lakin bütün hədisləri cəm etdikdən sonra, bu hədisin mənasını belə başa düşmək olar. Yəni Peyğəmbərimiz (*sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm*) əllərini qolları ilə birlikdə o qədər göyə qaldırdı ki, hətta, əlləri arxaya əyildi və sanki əllərinin üstü göyə baxırdı.

Əksinə, Malik ibn Yəsardan (*radiyallahu anhu*) Peyğəmbərin (*sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm*) belə dediyi rəvayət olunur:

“Allahdan istədiyiniz zaman əllərinizin içi ilə istəyin, üstü ilə istəməyin.”⁵⁷

⁵⁴- Müslim, 874-cü hədis.

⁵⁵- Buxari, 6341-ci hədis.

⁵⁶- Müslim, 896-cı hədis.

⁵⁷- Əhməd; əbu Davud, Albani səhihləşdirmişdir.

Dua zamanı əlləri qaldırarkən yol verilən xətlər

1. Dua zamanı əlləri qaldırarkən üstünü göyə, içini isə yerə tutmaq;
2. Əlləri göbəklə bərabər və ya daha da aşağı tutmaq;
3. Əlləri dua üçün qaldırmamışdan öncə, yaxud, sonra bir-birinə sürtmək və ya öpmək;
4. Namazdan sonra sağ əli başın üzərinə qoyaraq dua etmək;

Bu barədə bir zəif rəvayət vardır ki, Peyğəmbərdən (*sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm*) olmadığı üçün ona istinad etmək mümkün deyildir.

Məlum olduğu kimi, qulun etdiyi hər bir ibadətə "Quran" da və ya Peyğəmbərimizin (*sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm*) sünnəsində səhih əsası olmalıdır. Əks təqdirdə isə edilən hər bir əməl dində qəbul olunmazdır. Aydın olduğu kimi, fərz namazlarından sonra "Quran" və sünnədə varid olan bəzi ayə, zikr və dualar vardır ki, onları hər namazdan sonra oxumaq sünnədir və bunları etməyin nə qədər savablı bir iş olduğu heç kəsə gizli deyildir. Belə olduğu təqdirdə fərz namazlarından sonra "Quran" və səhih sünnədə varid olmayan artıq əməllərə ehtiyac qalmır. Əksinə Allah-Təalanın bizə "Qurani-Kərim"də İslam dinini tamamladığını və verdiyi halda, sanki din tamamlanmamışdır kimi dinə yeni bir əməl gətirmək sayılır.

Bu barədə Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm*) buyurmuşdur:

"Kim (dində) əmrimiz olmayan bir əməl edərsə, o əməl ondan qəbul olunmaz"⁵⁸

Hətta, bəziləri fərz namazlarından sonra sünnədə varid olmayan bəzi əməllərdən elə bərk yapışmışdılar ki, sanki, bunu tərkd edərlərsə namazlarının batil olduğunu sanırlar. Lakin oxunulması buyurulan ayə, zikr və duaları tərkd edər və bunun mahiyyətinə belə varmazlar. Fərz namazlarından sonra edilən bu

əməllərə dair səhih sünnədə varid olmayan bir neçə zəif hədislər vardır ki, onlara etimad etmək mümkün deyildir. Uzunçuluq olmasaydı, həmin hədislərin zəifliyini və qondarmalığını açıqlayardım. Lakin bir onu demək istəyirəm ki, əgər bu əməlləri Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm*) etmiş olsaydı, şübhəsiz ki, səhabələr bu işdə bizi qabaqlayardılar. Onu da qeyd etmək istəyirəm ki, fərz yox, nafilə namazlarından sonra camaat halında olmadan əlləri qaldıraraq dua etmək barəsində Peyğəmbərdən (*sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm*) bir neçə səhih hədislər varid olmuşdur ki, bu da nafilə namazlarından sonra əlləri qaldıraraq dua etməyin icazəli olduğuna dəlalət edir.

5. Namaz daxilində dua edərkən göyə baxmaq:

Ümumiyyətlə istər namaz daxilində əlləri qaldıraraq qunut tutarkən istərsə də namaz xaricində əlləri qaldıraraq dua edərkən ovucun içinə baxılır. Namaz daxilində dua edərkən göyə baxmağa gəldikdə isə, bütün alimlər namazın daxilində olarkən Peyğəmbərdən (*sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm*) varid olan səhih hədislərə istinadən göyə baxmağın qadağan olduğu barəsində ittifaq etmişdirlər. Namazın xaricində dua edərkən göyə baxmaq barəsində isə bir neçə dəlillər vardır ki, bu da namaz xaricində dua edərkən göyə baxmağın şəriətdə icazəli olduğuna dəlalət edir.

Məlum olduğu kimi müsəlmanların ilk qibləsi Qüds şəhərindəki Əqsa məscidi idi. Lakin Peyğəmbərimiz (*sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm*) qiblənin Məkkə şəhərindəki Kəbə məscidinin olmasını arzulayar və bunun üçün də göyə baxaraq dua edərdi. Allah-Təala bu barədə ayə nazil edərək buyurur:

﴿قَدْ نَرَى تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَاءِ فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضَاهَا فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ وَإِنَّ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ لَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا يَعْمَلُونَ﴾

⁵⁸- Müslim, 4468-ci hədis.

“(Ya Rəsulum!) Biz sənin üzünün göyə tərəf çevrildiğini görürük, ona görə də səni razı olduğun qibləyə tərəf döndərəcəyik. İndi üzünü Məscidülhərama tərəf çevir! (Ey müsəlmanlar!) Harada olsanız (namaz vaxtı) üzünüzü oraya döndərin! Kitab verilmişlər bunun öz Rəbbi tərəfindən bir həqiqət olduğunu yaxşı bilirlər. Allah onların əməllərindən xəbərsiz deyildir.”⁵⁹

Həmçinin, bir neçə hədislərdə Peyğəmbərin (*sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm*) dua edərkən göyə baxdığı varid olmuşdur.

5. Duadan əvvəl Allah-Təalaya həmd-səna etmək və Peyğəmbərə (*sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm*) salavat gətirmək

Əbu Hureyrədən (*radiyallahu anhu*) rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm*) buyurmuşdur:

“Allah-Təala buyurmuşdur: *“Mən namazı Özümlə qulum arasında iki yerə bölmüşəm. Qulum istədiyini verərəm. Əgər qul Əlhəmdü lilləhi Rabbi-l-ələmin [Həmd olsun Allaha ələmlərin Rəbbinə] deyərsə, Allah-Təala deyər: Qulum Mənə həmd etdi. Əgər ər-Rahməni-r-Rahim [Mərhəmətli və Rəhimli olana] deyərsə Allah-Təala deyər: Qulum Məni tərif etdi. Əgər məliki yəumiddin [haqq-hesab gününün sahibinə] deyərsə, Allah-Təala buyurur: Qulum Məni öyrək uca tutdu. Əgər iyyəkə nəabudu və iyyəkə nəstəin [Biz yalnız Sənə ibadət edirik və yalnız Səndən kömək diləyirik] deyərsə, Allah-Təala deyər: Bu Mənimlə qulum arasındadır və qulum istədiyini verərəm. Əgər ihdinə-s-sırata-l mustəqim [bizi doğru yola yönəlt] deyərsə, Allah-Təala deyər: Bu qulumundur və qulum istədiyini verdim.”*”⁶⁰

Hədisdən məlum olduğu kimi, Allah-Təala bu əzəmətli surə ilə qullarının Ondən necə və hansı yolla dua edərkən istəmələrini açıq-aydın bizə bəyan etmişdir.

⁵⁹ -2) “əl-Bəqərə” - 144.

⁶⁰ - Müslim, 876-cı hədis

İbn əl-Qayyim (*rahiməhullah*) demişdir: “Allahdan doğru yola yönəldərək hidayət etməsini istəmək, istənilənlərin ən üstünü və ona nail olmaq mükafatların ən qiymətli olduğu üçün Allah-Təala öz qullarını Ondən necə dua edərkən istəyəcəklərini öyrədərək duadan əvvəl Ona həmd-səna etmələrini və şəninə təriflər deyərək uca tutmalarını əmr etmişdir.”

Həmçinin, Fudalə ibn Ubeyd (*radiyallahu anhu*) rəvayət edir:

“*Peyğəmbər (sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm) oturmuşdu. Bir kişi daxil olaraq namaz qılmağa başladı və dedi: - Allahım, məni bağışla və mənə rəhm et. Peyğəmbər (sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm) dedi: “Ey namaz qılan, tələsdin. Namaz qılıb oturduqdan sonra, Allaha layiqincə həmd et, mənə salavat de, sonra Allaha dua et.” Ondən sonra başqa bir kişi namaz qılır, Allaha həmd edərək Peyğəmbərə (sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm) salavat gətirir və Peyğəmbər (sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm) ona belə deyir: “Ey namaz qılan, dua et, duan qəbul olar.”*”⁶¹

Dua əsnasında Peyğəmbərə (*sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm*) salavat gətirmək üç cür olur:

1. Dua etməzdən əvvəl Allaha həmd-səna etdikdən sonra salavat demək;
2. Duanın əvvəlində, ortasında və sonunda salavat demək;
3. Duadan əvvəl və sonra salavat demək;

Dua edərkən Peyğəmbərə (*sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm*) salavat demək açara bənzəyir. İbn əl-Qayyim (*rahiməhullah*) demişdir: “Namazın açarı dəstəmaz olduğu kimi, duanın da açarı Peyğəmbərə (*sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm*) salavat deməkdir.”⁶²

⁶¹ - Tirmizi, 3476-cı hədis. Albani səhihləşdirmişdir. “Sahihu-l-cəmi”, 3988-ci hədis.

⁶² - Cələu-l-əfhəm, səh:260.

6. İnsanın dua edərkən günahkar olduğunu etiraf etməsi

Ona görə də, Yunis peyğəmbərin (*aleyhissələm*) etdiyi dua ən böyük dualardan biri sayılır.

Allah-Təala Yunis (*aleyhissələm*) haqqında belə buyurmuşdur:

﴿وَدَا النُّونَ إِذْ ذَهَبَ مُغَاصِبًا فَظَنَّ أَنْ لَنْ نَقْدِرَ عَلَيْهِ فَنَادَى فِي الظُّلُمَاتِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ فَاسْتَجَبْنَا لَهُ وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْعَمِّ وَكَذَلِكَ نُنْجِي الْمُؤْمِنِينَ﴾

“Zün-nunu [balıq sahibi Yunisi] xatırla. Bir zaman o [küfr etməkdə həddi aşmış, ümmətinə qarşı] qəzəblənərək çıxıb getmiş və [Bizə xoş gəlməyən bu səbirsizliyinə görə] onu möhnətə düçar etməyəcəyimizi güman etmişdi. Amma sonra, qaranlıqlar içində [balığın qarnında, gecənin, yaxud, dənizin zülmətində] “(Allahım,) Səndən başqa ibadətə haqqı olan məbud yoxdur. Sən pak və müqəddəsən. Mən isə, həqiqətən zalimlərdən olmuşam, [Əmrinə qarşı çıxaraq özümə zülm etmişəm]!” - deyib dua etmişdi. Biz onun duasını qəbul buyurduq və (balığın qarnından çıxartmaqla) onu qəmədən qurtardıq. Biz möminlərə belə nicat verərik!”⁶³.

Həmçinin, “Seyyidu-l-istiğfar” adlanan dua günahların bağışlanması üçün edilən ən üstün və fəzilətli dualardandır. Çünki qul bu duada özünün günahkar və xatakar olduğunu təsdiq edir.

Şəddad ibn Ovsdan (*radiyallahu anhu*) rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm*) buyurmuşdur:

“*Seyyidu-l-istiğfar*” [*bağışlanma diləməyin (ağası) ən üstünü*] *qulun belə söyləməsidir*: “*Allahummə, əntə rabbi lə iləhə illə əntə, xalaqtəni va ənə abdukə va ənə alə əhdikə va vadikə mə-stətatu, əuzu bikə min şərrı mə sanatu. Əbuu ləkə bi nımətikə aleyyə əbuu bi zənbi fəğfirli fəinnəhu lə yağfiru-z-zunubə illə əntə.*” “*Allahım! Sən mənim Rəbbimsən. Səndən başqa ibadət olunmağa haqqı olan məbud yoxdur. Məni Sən yaratdın. Mən Sənin qulunam. Gücüm yetdiyi qədər Sənə verdiyim əhd və vədə sadıqəm. Etdiklərimin*

şərindən Sənə sığınırım. Mənə verdiyin nemətini etiraf edir və günahımı boynuma alıram. Məni bağışla, şübhəsiz ki, Səndən başqa günahları bağışlayan yoxdur.”

Kim bunu yəqinliklə iman edərək səhər deyər və həmin gün axşamlamamışdan öncə dünyasını dəyişərsə, Cənnət əhlindən olar. (Həmçinin,) Kim bunu yəqinliklə iman edərək axşam deyərsə və sabahlamamışdan öncə dünyasını dəyişərsə, Cənnət əhlindən olar.”⁶⁴

7. Dua edənin məqsədinin yaxşı olması

Yəni insan dua edərkən əgər Allah-Təala onun duasını qəbul edərsə həmin duadan doğan səmərəni xeyirli işdə sərf edəcəyinə niyyət etməlidir.

Məsələn: “Allahım, mənə mal-dövlət ver İslam dininin güclənməsinə və kasıblara kömək edim.” Yaxud “Allahım, mənə ismətli olmaq üçün, günahlardan qorunmaq üçün əməli-saleh zövcə nəsis et” və s.

Buna dəlil Allah-Təalanın Musa (*aleyhissələm*) haqqında söylədiyi ayədir:

﴿قَالَ رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي. وَيَسِّرْ لِي أَمْرِي. واحْلُلْ عُقْدَةً مِّنْ لِّسَانِي يَفْقَهُوا قَوْلِي. واجْعَلْ لِّي وَزِيرًا مِّنْ أَهْلِي. هَارُونَ أَخِي. اشْدُدْ بِهِ أَزْرِي. وَأَشْرِكْهُ فِي أَمْرِي. كَيْ نُسَبِّحَكَ كَثِيرًا. وَنَذْكُرَكَ كَثِيرًا. إِنَّكَ كُنْتَ بِنَا بَصِيرًا﴾

“(Musa) dedi: “Ey Rəbbim! (Peyğəmbərliyi yerinə yetirməyə qadir olmaq, Fironla danışmağa cürət etmək və bu yolda bütün məşəqqətlərə tab gətirə bilmək üçün) köksümü açıb genişlət; İşimi yüngülləşdir; Dilimdəki düyünü aç (pəltəkliyimi götür) ki, Sözümü yaxşı anlasınlar! Və mənə öz ailəmədən bir vəzir (köməkçi) ver Qardaşım Harunu! Onunla arxamı möhkəmləndir. Onu işimə ortaq et (ona da peyğəmbərlik ver) ki, Səni çox təqdis

⁶³-21)- “əl-Ənbiyə” - 87-88.

⁶⁴ - Buxari, 6306-c1 hədis.

edib şəninə təriflər deyək. Və Səni çox zikr edək (daim yada salıb şükr-səna edək). Sən, şübhəsiz ki, Bizi görürsən!”⁶⁵

Nəticəsi nə oldu? Allah-Təala buyurdu:

﴿قَالَ قَدْ أُوتِيتَ سُؤْلَكَ يَا مُوسَى﴾

“(Allah) buyurdu: “Dilədiyin sənə verildi, ya Musal!”⁶⁶

Həmçinin, Abdullah ibn Ömərən (radiyallahu anhumə) rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər (sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm) buyurmuşdur:

“Bir kişi xəstə ziyarət edərkən belə desin; “Qulun filana... namaza gedə bilməsi üçün şafa ver”⁶⁷

8. Dua edərkən ağlamaq

Abdullah ibn Amr ibn əl-Asdan (radiyallahu anhumə) rəvayət olunur ki;

Peyğəmbər (sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm) Allahın İbrahim Peyğəmbər (aleyhissəlam) barəsində buyurduğu bu kəlamını:

﴿رَبِّ إِنِّهِنَّ أَضَلَّلْنَ كَثِيرًا مِّنَ النَّاسِ فَمَنْ تَبِعَنِي فَإِنَّهُ مِنِّي وَمَنْ عَصَانِي فَإِنَّكَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ﴾

“Ey Rəbbim! Onlar həqiqətən, çox insanı (haqq yoldan) azdırıblar. İndi kim arxamca gəlsə, o, şübhəsiz ki, məndəndir. Kim mənə qarşı çıxsə, (bilsin ki, tövbə edəcəyi təqdirdə) Sən (günahları) bağışlayansən, (bəndələrinə) rəhm edənsən!”⁶⁸

Və İsa Peyğəmbərin (aleyhissəlam) bu kəlamını:

﴿إِن تُعَذِّبُهُمْ فَإِنَّهُمْ عِبَادُكَ وَإِن تَغْفِرْ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾

“Əgər onlara əzab versən, şübhə yoxdur ki, onlar Sənin qullarıdır. Əgər onları bağışlasan, yenə şübhə yoxdur ki, Sən yenilməz qüvvət və hikmət sahibisən” (İstədiyini bəndəyə əzab verməyə, istədiyini bağışlamağa və hər hansı bir məsələni

⁶⁵ - 20) “Taha” - 25 - 35.

⁶⁶ - 20) “Taha” - 35.

⁶⁷ - əbu Davud, 3107, Albani səhihləşdirmişdir, “Sahihu-l-cəmi”, 466.

⁶⁸ - 14) “İbrahim” - 36.

həkimanə həll etməyə qadir olan ancaq Sənsən!)”⁶⁹ - *oxuyaraq, əllərini qaldırıb dedi; “Allahım, ümmətim! ümmətim!” və ağlamağa başladı. Allah-Təala daha yaxşı bildiyi halda dedi; “Ey Cəbrayıl, Məhəmmədin yanına get və soruş ki, səni ağladan nədir?”*

Cəbrayıl onun yanına gedərək soruşur və Peyğəmbər (sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm) ona dediklərini - Allah-Təala bildiyi halda - xəbər verir.

Allah-Təala deyir; “Ey Cəbrayıl, Məhəmmədin yanına gedərək de ki, Biz səni ümmətin üçün istədiyini şeydə razı salacağıq və səni pərişan etmərik.”⁷⁰

9. Dua edənin çətinlikdə və ehtiyacı olmasını Allaha bildirməsi

Allah-Təala Əyyub (aleyhissəlam) haqqında belə buyurmuşdur:

﴿وَأَيُّوبَ إِذْ نَادَى رَبَّهُ أَنِّي مَسَّنِيَ الضُّرُّ وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ﴾

“(Ya Rəsulum!) Əyyubu da (yada sal)! Bir vaxt o, Rəbbinə yalvarıb dua edərək belə demişdi: “Mənə bəla üz verdi (Sənə pənah gətirdim). Sən rəhmlilərin rəhmlisisən!”⁷¹

Zəkəriyyə (aleyhissəlam) haqqında belə buyurmuşdur:

﴿وَزَكَرِيَّا إِذْ نَادَى رَبَّهُ رَبِّ لَا تَذَرْنِي فَرْدًا وَأَنْتَ خَيْرُ الْوَارِثِينَ. فَاسْتَجَبْنَا لَهُ وَوَهَبْنَا لَهُ يَحْيَىٰ وَأَصْلَحْنَا لَهُ زَوْجَهُ إِنَّهُمْ كَانُوا يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَيَدْعُونَنَا رَغَبًا وَرَهَبًا وَكَانُوا لَنَا خَاشِعِينَ﴾

“(Ya Rəsulum!) Zəkəriyyəni da (yada sal)! Bir vaxt o: “Ey Rəbbim! Məni tək (kimsəsiz, varissiz) buraxma. Sən varislərin ən yaxşısısan! (Bütün məxluqat yox olar, ancaq Sən qalarsan!)” - deyə yalvarıb Rəbbinə dua etmişdi.

⁶⁹ - 5) “əl-Maidə” - 118.

⁷⁰ - Muslim, 202.

⁷¹ - 21) “əl-Ənbiyə” - 83.

Biz (Zəkəriyyənin) duasını qəbul buyurduq, ona Yəhyanı bəxş etdik və zövcəsini (dünyaya uşaq gətirməyə) qabil bir hala gətirdik. Onlar xeyirli işlər görməyə tələsər (yaxşı əməllər etməkdə bir-birini ötməyə çalışar), ümid və qorxu ilə (rəhmətimizə ümid bəsləyib əzabımızdan qorxaraq) Bizə ibadət edirdilər. Onlar Bizə müti idilər.”⁷²

Yəqub (*aleyhissəlam*) haqqında belə buyurmuşdur:

﴿قَالَ إِنَّمَا أَشْكُو بَثِّي وَحُزْنِي إِلَى اللَّهِ﴾

“(Yəqub) belə cavab verdi: “Mən dərd-sərimi yalnız Allaha ərz edirəm”⁷³

Musa (*aleyhissəlam*) haqqında belə buyurmuşdur:

﴿فَقَالَ رَبِّ إِنِّي لِمَا أَنْزَلْتَ إِلَيَّ مِنْ خَيْرٍ فَقِيرٌ﴾

“(Musa) dedi: “Ey Rəbbim! Mən Sənin mənə nazil edəcəyin xeyirə möhtacam!” (Musa yeddi gün idi ki, çöldəki otlardan başqa yeməyə bir şey tapmırdı. Buna görə də Allahdan yemək üçün bir ruzi dilədi).”⁷⁴

10. Duanın qısa, lakin çox mənalı və gözəl kəlmələrlə olması

Edilən dua uzunçuluqdan, lazımsız və artıq kəlmələrdən uzaq olmalıdır. Aişədən (*radiyallahu anhu*) rəvayət olunur ki:

“*Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm) qısa və çox mənalı olan duanı sevər və ondan qeyrilərini tərk edərdi.*”⁷⁵

11. Dua edənin ən birinci özündən başlaması

Ubeyy ibn Kaabdan (*radiyallahu anhu*) rəvayət olunur ki:

“*Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm) bir kəsi xatırlayıb ona dua etmək istədiyi zaman özündən başlayardı.*”⁷⁶

⁷² - 21) “əl-Ənbiyə” - 89 - 90.

⁷³ - 12) “Yusuf” - 86.

⁷⁴ - 28) “əl-Qasas” - 24.

⁷⁵ - əbu Davud, 5/1452.

⁷⁶ - Əbu Davud, 3984, Albani səhihləşdirmişdir. “Sahihu-l-cəmi”, 4723.

Dua edənin özündən başlaması haqqında “Qurani-Kərim”də çox yerlərdə varid olmuşdur. Necə ki, Allah-Təala səhabələrdən sonra gələnlər barəsində buyurmuşdur:

﴿وَالَّذِينَ جَاءُوا مِنْ بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَؤُوفٌ رَحِيمٌ﴾

“Onlardan (mühacirlərdən və ənsarlardan) sonra gələnlər (tabeinlər) belə deyirlər: “Ey Rəbbimiz! Bizi və bizdən əvvəlki iman gətirmiş (din) qardaşlarımızı bağışla. Bizim qəlblərimizdə iman gətirənlərə qarşı kinə (həsədə) yer vermə. Ey Rəbbimiz! Sən, həqiqətən, şəfqətlisən, mərhəmətlisən!”⁷⁷

Əgər insan özü və başqaları üçün dua etmək istəyirsə ən birinci özündən başlamalı, yalnız başqası üçün dua etmək istəyirsə özünə dua etmədən ona etdiyi dua ilə kifayətlənə bilər.

Necə ki, keçən hədisdə Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm*) özünə dua etmədən Ubeyd Əbu Amirə dua etdi.

12. Duanı bir neçə dəfə təkrar etmək

Abdullah ibn Məsuddan rəvayət olunur ki;

“*Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm) üç dəfə dua və üç dəfə istiğfar etməyi xoşlayardı.*”⁷⁸

13. Davamlı olaraq hər bir zaman dua etmək

Dua etməyin mühüm ədəblərindən biri də duanı yalnız çətin hallarda deyil, hər bir zaman, yəni sağlam, varlı, xoşbəxt və s. olarkən etməkdir. Çünki şən və xoş anlarda dua etmək çətinlik və müsibətlərdə edilən duanın qəbul olmasına səbəb olur. Əbu Hureyrədən rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm*) buyurmuşdur;

⁷⁷ - 59) “əl-Həşr” - 10.

⁷⁸ - Əbu Davud, 1524.

“Kim Allah-Təaləmn onun duasını şiddətli və çətinlik anında qəbul etməsini istəyirsə xoş anlarında çoxlu dua etsin.”⁷⁹

Lakin müşriklər yalnız çətin anlarında Allah-Təalaya üz tutaraq dua edər, xoş anlarında isə Allahı unudaraq onlara nə bir xeyir verə bilən, nə də bir zərər verə bilməyən daşlara, ağaclara və s. yalvararaq kömək istəyərdilər.

Allah-Təala onlar barəsində buyurmuşdur:

﴿وَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ ضُرٌّ دَعَا رَبَّهُ مُنِيبًا إِلَيْهِ ثُمَّ إِذَا خَوَّلَهُ نِعْمَةً مِّنْهُ نَسِيَ مَا كَانَ يَدْعُو إِلَيْهِ مِنْ قَبْلُ وَجَعَلَ لِلَّهِ أَنْدَادًا لِّيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِهِ قُلْ تَمَتَّعْ بِكُفْرِكَ قَلِيلًا إِنَّكَ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ﴾

“İnsana bir zərər toxunduqda tövbə edərək Rəbbinə yalvarar. Sonra (Allah Öz) dərgahından ona bir nemət əta etsə, əvvəlcə kimə dua etmiş olduğunu unudar və (xalqı) Allah yolundan (islam dinindən) çıxartmaq üçün Ona şəriklər qoşar. (Ey Peyğəmbər! Ona) De: “Hələ küfrünlə bir müddət dövrən sür. Şübhəsiz ki, sən cəhənnəm əhlindənsən!”⁸⁰

Həmçinin Allah-Təala xoş, gözəl və əmin-amanlıq anlarında Onu unudaraq mal-dövlətinə, cah-cəlalına, vəzifəsinə və s. arxayın olub çətinlik və bədbəxtlik üz verən zaman isə Onu ötəri yad edənlər barəsində buyurmuşdur:

﴿وَإِذَا أَنْعَمْنَا عَلَى الْإِنْسَانِ أَعْرَضَ وَنَأَىٰ بِجَانِبِهِ وَإِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ فَذُو دُعَاءٍ عَرِيضٍ﴾

“İnsana nemət bəxş etdiyimiz zaman (imandan) üz döndərərək təkəbbürlük edər. Ona bir pislik üz verdikdə isə (Rəbbinə) uzun-uzadı dua edər (yaxşı gündə Allahı unudar, dar gündə dərhal Ona yalvarar).”⁸¹

Həmçinin, buyurmuşdur:

﴿فَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ ضُرٌّ دَعَا نَا ثُمَّ إِذَا خَوَّلَاهُ نِعْمَةً مِّنَّا قَالَ إِنَّمَا أُوتِيْتُهُ عَلَىٰ عِلْمٍ بَلْ هِيَ فِتْنَةٌ وَلَكِنِّي أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ. قَدْ قَالَهَا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَمَا أَغْنَىٰ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ﴾

⁷⁹ - Tirmizi, 3382; Albani həsənləşdirmişdir. “Sahihu-l-cəmi” 6290.

⁸⁰ - 39) “əz-Zumər” - 8.

⁸¹ - 41) “Fussilat” - 51.

“İnsana bir zərər toxunduğu (sıxıntı üz verdiyi) zaman Bizə dua edər. Sonra dərgahımızdan ona bir nemət əta etdikdə: “Bu mənə yalnız biliyimə (ticarətdən, qazanc işlərindən başım çıxdığına) görə verilmişdir!” - deyər. Xeyr, bu bir imtahandır, lakin onların (insanların) əksəriyyəti (cahilliyi üzündən bunu) bilməz!

Şübhəsiz ki, bu sözü onlardan əvvəlkilər (keçmiş ümmətlər) də demişdilər. Lakin qazandıqları (dünya malı) onlara heç bir fayda vermədi (əzabı onlardan dəf edə bilmədi).”⁸²

Başqa bir ayədə isə buyurmuşdur:

﴿وَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ الضُّرُّ دَعَانَا لِجَنبِهِ أَوْ قَاعِدًا أَوْ قَاتِمًا فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُ ضُرَّهُ مَرَّ كَأَن لَّمْ يَدْعُنَا إِلَىٰ ضُرِّ مَسَّهُ كَذَلِكَ زِينٌ لِلْمُسْرِفِينَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾

“İnsana bir sıxıntı (xəstəlik, yoxsulluq, bəla) üz verən zaman uzananda da, oturanda da, ayaq üstə duranda da Bizə dua edər. Lakin onu sıxıntıdan qurtardıqda ondan ötrü (əvvəlcə) Bizə heç dua etməmiş kimi çıxıb gedər. (Allaha şükür etməyi də unudub yaramaz işlərində davam edər). Həddi aşanlara etdikləri əməllər beləcə yaxşı göstərildi.”⁸³

Abdullah ibn Abbasdan rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm) ona buyurmuşdur:

“Allahı xoş anında (ibadət, dua və s. edərək) tanı ki, Allah da səni çətin anında tanıсын.”⁸⁴

Dahhək (rahiməhullah) demişdir: “Allah-Təalanı xoş anlarınızda xatırlayın ki, O da sizi çətin anlarınızda xatırlasın. Necə ki, Yunus (aleyhissəlləm) Allahı xoş anlarında Ona ibadət edərək və s. xatırlayardı. O vaxt ki, balıq onu uddu Allah-Təala onu balığın qarnından sağ-salamat xilas edərək belə buyurdu:

﴿فَلَوْلَا أَنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُسَبِّحِينَ. لَلَبِثَ فِي بَطْنِهِ إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ﴾

⁸² - 39) “əz-Zumər” - 49-50.

⁸³ - 10) “Yunus” - 12.

⁸⁴ - Əhməd, 1/293, Albani səhihləşdirmişdir, “Sahihu-l-cəmi” 2961.

“Əgər o, (Allahı) çox təqdis edənlərdən (namaz qılanlardan) olmasaydı,

Yəqin ki, balığın qarnında qiyamət gününə qədər qalardı.”⁸⁵

Həmçinin Firon yer üzündə fitnə-fəsad törədər və Allaha ibadət etməyərək Onu xatırlamağı unutmışdu. O vaxt ki, dənizdə boğulmağa başladı dedi: “İndi Allaha iman etdim” Lakin Allah-Təala onun imanını qəbul etməyərək belə buyurur:

﴿الآنَ وَقَدْ عَصَيْتَ قَبْلُ وَكُنْتَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ﴾

“İndimi? (Ölüm qabağı, bütün var-dövlətin, hakimiyyətin əlindən çıxdıqdan sonramı iman gətirirsən?) Halbuki əvvəlcə (Allaha) qarşı çıxmış və fitnə-fəsad törədənlərdən olmuşdun!”⁸⁶

Kim Allahı xoş və firavan günlərində tanımazsa Allah-Təala da onu ağır günlərində nə dünyada nə də ki, axirətdə tanımaz”⁸⁷

Əbu Dərda (*radiyallahu anhu*) demişdir; “Şən günlərində Allaha dua et ki, O da sənə duanı çətin günlərində qəbul etsin.”⁸⁸

14. Sevgi, qorxu və ümid ilə yalvararaq dua etmək

Allah-Təala öz peyğəmbərlərini öyərək belə demişdir:

﴿فَاسْتَجَبْنَا لَهُ وَوَهَبْنَا لَهُ يَحْيَىٰ وَأَصْلَحْنَا لَهُ زَوْجَهُ إِنَّهُمْ كَانُوا يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ

وَيَدْعُونَنَا رَغَبًا وَرَهَبًا وَكَانُوا لَنَا خَاشِعِينَ﴾

“Biz (Zəkəriyyənin) duasını qəbul buyurduq, ona Yəhyanı bəxş etdik və zövcəsini (dünyaya uşaq gətirməyə) qabil bir hala gətirdik. Onlar xeyirli işlər görməyə tələsər (yaxşı əməllər etməkdə bir-birini ötməyə çalışar), ümid və qorxu ilə (rəhmətimizə ümid bəsləyib əzabımızdan qorxaraq) Bizə dua edirdilər. Onlar Bizə müti idilər.”⁸⁹

⁸⁵ - 37) “əs-Saffat” - 143-144.

⁸⁶ -10) “Yunus” - 91.

⁸⁷ - İbn Rəcəb, “Nuru-l-iqtibəs”, səh. 43.

⁸⁸ - “Musannəfu Abdi-r-Razzəq”, 11/180.

⁸⁹ - 21) “əl-Ənbiyə” - 90.

Həmçinin mömin qullarını öyərək buyurmuşdur:

﴿تَتَجَافَىٰ جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ﴾

“Onlar ibadət üçün yataqlarından qalxar (gecələr az yatar), qorxu və ümid içində (Allahın əzabından qorxaraq, mərhəmətinə ümid bəsləyərək) Rəbbinə dua edər və onlara verdiyimiz ruzilərdən (ehtiyacı olanlara) sərf edirlər.”⁹⁰

15. Dua edərkən əzm edərək qətiyyətlə istəmək

Yəni dua edərkən “Allahım, istəyirsən məni bağışla”, yaxud “Allahım, istəyirsən mənə rəhm et” deməməlidir. Əksinə qətiyyətlə “Allahım, məni bağışla və mənə rəhm et” deməlidir. Əbu Hureyrədən (*radiyallahu anhu*) rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm*) buyurmuşdur:

“Heç kəs “Allahım, istəyirsən məni bağışla”, “Allahım, istərsən mənə rəhm et” deməsin. İstədiyini əzm (qətiyyətlə) etsin. Çünki Allah məcbur edən yoxdur.”⁹¹

Bəziləri zənn edirlər ki, Allah -təalaya duada “et” deyib müraciət etmək Allaha əmr vermək olduğu üçün ədəbsizlik sayılır. Lakin bu heç də belə deyildir. Çünki bəzən yuxarı təbəqənin aşağı təbəqəyə “et” deyə müraciət etməsi əmr, aşağı təbəqənin yuxarı təbəqəyə “et” deyə müraciət etməsi isə xahiş sayılır.

16. Müsəlmanlar üçün dua etmək

Dua edərkən mühüm məsələlərdən biri də, başqa müsəlmanlar üçün dua etməkdir. Şübhəsiz ki, hər kəs başqasının onun üçün dua etməsini istəyir və buna sevinir. Həmçinin, müsəlman özü üçün istədiyi xeyri başqaları üçün də istəməlidir. Kim belə edərsə, Allah-Təala onun üçün müsəlman qardaşlarının dua etməsinə kömək olar.

⁹⁰ - 32) “əs-Səcdə” - 16.

⁹¹ -Buxari, 6339; müsəlim, 2678.

Əbu Dərdadan (*radiyallahu anhu*) rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm*) buyurmuşdur:

“Müsəlman bir kişinin öz (müsəlman) qardaşı üçün onun xəbəri olmadan gizlicə etdiyi duası qəbuldur. Onun (dua edənin) başı üzərində bir mələk vardır ki, hər dəfə qardaşı üçün xeyir dua etdiyi zaman ona vəkil olunmuş mələk deyər: “Amin və sənə də onun mislində.” ⁹²

Nəvəvi (*rahiməhullah*) bu hədisin şərhində belə demişdir: “...Sələflərdən bəziləri özü üçün dua etmək istədiyi zaman həmin duanı müsəlman qardaşı üçün edərdi. Çünki insanın müsəlman qardaşı üçün gizlicə etdiyi duası hədisdə göstəriləndiyi kimi həm öz duasının, həm də başqası üçün etdiyi duanın qəbul olmasına səbəb olur.”⁹³

Əgər insan müsəlmanların halına baxarsa, onların müxtəlif çətinliklərdə olduqlarını görər. Şübhəsiz ki, hər bir çətinlikdə olanın müsəlman qardaşlarının onun üçün xeyir-dua etməsinə ehtiyacı vardır. Müsəlmanlardan elələri də vardır ki, fitnə-fəsad və döyüş içərisində yaşayırlar. Artıq düşmənləri onları məğlub etmiş, haqsız yerə qanlarını axıtmışlar. Qadınlarını ərsiz, uşaqlarını yetim qoymuş və mallarını əllərindən almışlar. Müsəlman ümmətinin haqsız yerə zülm olunmaları hər bir müsəlmanı kədərləndirməli və narahat etməlidir.

Necə ki, Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm*) buyurmuşdur:

“Möminlərin bir-birinə olan sevgisinin, rəhmətinin və şəfqətinin misalı bir cəsədə bənzəyir. Əgər cəsəddən bir üzv ağırlardan şikayət edərsə digər üzvləri yuxusuzluq və qızdırma ilə narahat olar.”⁹⁴

Ona görə də hər bir iman sahibi müsəlman qardaş və bacılarının çəkdikləri ağırlara şərik olmalı və Allahdan səmimi

⁹² - Müslim, 2732-ci hədis.

⁹³ - “Şərhu sahihi Muslim”, 17/51.

⁹⁴ - Buxari, 5665- ci hədis, Müslim, 2586- cı hədis.

qəlblə onların qəm-kədərlərinin yox olmasını, düşmənlərinin məğlub edilməsini və aralarında əmin-amanlığın bərqərar olmasını istəməlidir. Necə ki, Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm*) müsəlmanlara bir müsibət baş verdiyi zaman qunut tutar, onlar üçün Allahdan kömək, düşmənləri üçün isə həlak və məğlubiyət diləyərdi.

17. Müsəlman kişi və qadınlar üçün bağışlanma diləmək

Allah-Təala Məhəmməd Peyğəmbərə (*sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm*) əmr edərək belə buyurmuşdur:

﴿فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مُتَقَلَّبَكُمْ وَمَثْوَاكُمْ﴾

“(Ya Rəsulum!) Bil ki, Allahdan başqa heç bir ibadətə layiq ilah yoxdur. (Ondan) həm öz günahlarının, həm də mömin kişilərin və qadınların bağışlanmasını dilə. Allah gəzib-dolandığınız yeri də, dayanıb-duracağınız yeri də bilir!” ⁹⁵

Nuh Peyğəmbərin (*aleyhi-s-səlləm*) belə dediyini buyurmuşdur:

﴿رَبِّ اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِمَنْ دَخَلَ بَيْتِي مُؤْمِنًا وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَلَا تَزِدِ الظَّالِمِينَ إِلَّا تَبَارًا﴾

“Ey Rəbbim! Məni, ata-anamı, mənim evimə (yaxud məscidimə) mömin kimi daxil olan kimsəni və (Qiyamət gününə qədər olacaq) bütün mömin kişiləri və qadınları bağışla. Zalımların isə ancaq və ancaq həlakını (ölümünü) artır!” ⁹⁶

Həmçinin, səhabələrdən sonra gələn möminləri öyərək belə buyurmuşdur:

﴿وَالَّذِينَ جَاءُوا مِنْ بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَؤُوفٌ رَحِيمٌ﴾

⁹⁵ -47)- “Məhəmməd” - 19

⁹⁶ -71)- “Nuh” - 28

“Onlardan (Mühacirlərdən və Ənsarlardan) sonra gələnələr (tabiin) belə deyirlər: “Ey Rəbbimiz! Bizi və bizdən əvvəlki iman gətirmiş (din) qardaşlarımızı bağışla. Bizim qəlblərimizdə iman gətirənlərə qarşı kinə (həsədə) yer vermə. Ey Rəbbimiz! Sən, həqiqətən, şəfqətlisən, mərhəmətlisən!””⁹⁷

Ubadə ibn əs-Samitdən (*radiyallahu anhu*) rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm*) buyurmuşdur:

“Kim mömin kişi və qadınlar üçün bağışlanma diləyərsə, ona hər bir mömin kişi və qadının sayı qədər savab yazılar”⁹⁸

Hədisdən aydın olur ki, müsəlmanlar üçün bağışlanma diləməyin nəinki bağışlanma diləyənlərə, hətta, diləyənlə belə böyük savabı vardır. Şübhəsiz ki, keçmiş və gələcək mömin kişi və qadınların sayının çoxluğu bizə məlumdur və onların dəqiq sayını Allahdan başqa heç kəs bilməz. Bu duanın əcrinin həddindən artıq böyük olduğuna görə keçən ayələrdə gördüyümüz kimi Peyğəmbərlər və saleh insanlar belə dua etməyi heç vaxt tərk etməmişlər.

Əhməd ibn Dahhəkin belə dediyi rəvayət edilmişdir:

“Yuxumda Şureyh ibn Yunisi gördüm və ona dedim: “Rəbbin sənə nə etdi, ey Əbu Haris?” Dedi: “Məni bağışladı və qəsrimi Məhəmməd ibn Bəşirin qəsrinin yanında etdi.” Dedim: “Ey Əbu Haris, sən Məhəmməd ibn Bəşirdən çox üstünsən axı?” Dedi: “Elə demə! Həqiqətən, Allah-Təala Məhəmməd ibn Bəşir üçün hər bir mömin kişi və qadının əməlindən pay hazırlamışdır. Çünki o, dua etdiyi zaman Allahım, mömin və müsəlman kişi və qadınları bağışla” deyərdi.”⁹⁹

Allah-Təaladan bütün müsəlmanların günahlarının bağışlanmasını diləyirəm.

⁹⁷ -59)- “Həşr surəsi” - 10

⁹⁸ - Albani həsənləşdirmişdir, “Sahihu-l-cəmi”, 6026-cı hədis.

⁹⁹ - əbu Nueym, “Hilyətu-l-övlüyə”, 15/113.

18. Möminlərə tənə və lənət etməkdən uzaq olmaq

Artıq bizə keçən ayə və hədislərdən möminlər üçün bağışlanma, rəhmət, qüvvət, əmin-amanlıq və s. diləməyin həm diləyənlə həm də dilənənə dünyada və axirətdə nail olacağı fəzilətin, savabın və başqaları üçün dua etməklə öz duasının qəbul olacağına səbəb olması aydın oldu. Şübhəsiz ki, belə bir saleh əməlin müsəlmanlar arasında yayılması onların bir-birinə olan sevgisinə, yaxınlığına, bağlılığına və s. dəlildir. Həqiqətən də müsəlman daima müsəlman qardaş və bacıları üçün xoşbəxtlik, hidayət və xeyir istəməli, onlara qarşı rəhmlə və mərhəmətlə olmalıdır. Əgər kim bu sifətlərə nail olarsa, şübhəsiz ki, o, Qiyamət günü insanlara şahid və şəfaətçi olmağa layiq olar.

Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm*) buyurmuşdur:

“Tənəçi və lənətçil insanlar Qiyamət günü şahid və şəfaətçi olmazlar.”¹⁰⁰

Hədisdən aydın olur ki, müsəlman həmişə müsəlmanlara xeyir-dua etməli, onları söyməkdən tənə və lənət etməkdən uzaq olmalıdır.

Abdullah ibn Ömərən (*radiyallahu anhumə*) rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm*) buyurmuşdur:

“Möminə lənətçil olmaq yaraşmaz”.¹⁰¹

Abdullah ibn Məsuddan (*radiyallahu anhu*) rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm*) buyurmuşdur:

“Mömin tənə edən, lənət oxuyan, kobud və əxlaqsız olmaz”.¹⁰²

Həmçinin, Abdullah ibn Amrdan (*radiyallahu anhu*) rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm*) buyurmuşdur:

“Müsəlman o kəsdir ki, müsəlmanlar onun dilindən və əlindən salamat qalar.”¹⁰³

¹⁰⁰ - Müslim, 2598-ci hədis.

¹⁰¹ - Tirmizi, 2019- cu hədis.

¹⁰² - Tirmizi, 1977-ci hədis, Albani səhihləşdirmişdir, “əs-Sahihə”, 320-ci hədis.

Əgər müsəlman müsəlmanlara dua etməzsə, xeyir verməzsə, onların ehtiyacını ödəməyə çalışmazsa, heç olmasa şər və əziyyət verməkdən uzaq olmalıdır.

Əbu Musa əl-Əşaridən (*radiyallahu anhu*) rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm*) buyurmuşdur:

“Hər bir müsəlmana sədəqə vermək vacibdir. Dedilər: - Ey Allahın Peyğəmbəri, əgər tapmazsa? Dedi: - Əli ilə çalışsın, özüənə mənfəət qazansın və sonra sədəqə versin. Dedilər: - Əgər bacarmazsa? Dedi: - Çətinlikdə olana kömək etsin. Dedilər: - Əgər bacarmazsa? Dedi: - Yaxşı işləri əmr etsin. Dedilər: - Əgər bacarmazsa? Dedi: - Şər verməkdən çəkənsin. Çünki bu onun üçün sədəqədir.”¹⁰³

Onu da bilmək lazımdır ki, müsəlmanlara tən və lənət etməyin şərinin dərəcələri vardır. Bu dərəcələrin ən şərlisi və qorxulusu müsəlmanların ən xeyirlilərini - səhabələri və onlara həqiqi tabe olan elm və iman əhlini tən və lənət etməkdir. Şübhə yoxdur ki, bu çirkin işlərə yalnız qəlbləri xəstə olan və yolunu azmış bidət əhlində rast gəlmək olar. Halbuki, Allah-Təala “Qurani-Kərim” də səhabələri bir neçə yerdə tərifləmiş, onların həqiqi iman sahibi, əməli-saleh olduqlarını təsdiqləmiş, Cənnət əhli olduqlarını bəyan etmiş və hətta, onlara tabe olmağı əmr etmişdir.

Allah-Təala buyurur:

﴿وَالسَّابِقُونَ الْأَوَّلُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسَانٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ﴾

“(İslamı) ilk əvvəl qəbul edib (bu işdə başqalarından) irəli düşən mühacirlərə və ənsara, Həmçinin, yaxşı işlər görməkdə onların ardınca gedən kimsələrə gəldikdə, Allah onlardan, onlar da Allahdan razıdırlar. (Allah) onlar üçün əbədi qalacaqları,

¹⁰³ - Buxari, 10-cu hədis; Müslim, 41-ci hədis.

¹⁰⁴ - Buxari, 1445-ci hədis; Müslim, 1008-ci hədis.

(ağacları) altından çaylar axan cənnətlər hazırlamışdır. Bu, böyük qurtuluşdur (uğurdur)!”¹⁰⁵

Həmçinin, buyurmuşdur:

﴿لَا يَسْتَوِي مِنْكُمْ مَنْ أَنْفَقَ مِنْ قَبْلِ الْفَتْحِ وَقَاتَلَ أُولَئِكَ أَعْظَمُ دَرَجَةً مِنَ الَّذِينَ أَنْفَقُوا مِنْ بَعْدُ وَقَاتَلُوا وَكُلًّا وَعَدَّ اللَّهُ الْحُسْنَىٰ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ﴾

“ Sizlərdən (mal-dövlətini) fəthdən (Məkkənin fəthindən) əvvəl (Allah yolunda) sərf edənlər və (müşriklərə qarşı) vuruşanlar (başqaları ilə) eyni deyillər. Onlar (mallarını Allah yolunda) fəthdən sonra sərf edib döyüşənlərdən dərəcə etibarilə daha üstüdürlər. Bununla belə, Allah onların hamısına (həm birincilərə, həm də ikincilərə) ən gözəl mükafat (Cənnət) vəd buyurmuşdur. Allah sizin nə etdiklərinizdən xəbərdardır!”¹⁰⁶

Həmçinin, buyurmuşdur:

﴿مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءَ بَيْنَهُمْ تَرَاهُمْ رُكْعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ ذَلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَمَثَلُهُمْ فِي الْإِنْجِيلِ كَزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطْأَهُ فَآزَرَهُ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوَىٰ عَلَىٰ سَوَاقِهِ يُعْجَبُ الزَّرْعَ لِيَغِيظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ وَعَدَّ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا﴾

“Muhəmməd Allahın Peyğəmbəridir. Onunla birlikdə olanlar [möminlər] kafirlərə qarşı sərt, bir-birinə [öz aralarında] isə mərhəmətliyərlər. Sən onları [namaz vaxtı] rüku edən, səcdəyə qapanan, Allahdan riza və lütf diləyən görərsən. Onların əlaməti [axirətdə] üzlərində olan səcdə izidir [nurudur]. Bu onların “Tövrat”dakı vəsfidir. “İncil” də isə onlar elə bir əkinə bənzədilirlər ki, o artıq cücərtisini üzə çıxarmış, onu bəsləyib cana-qüvvətə gətirmiş, o da [o cücərti də] möhkəmlənib gövdəsi üstünə qalxaraq əkinçiləri heyran qoymuşdur. [Allahın

¹⁰⁵ - 9)- “ət- Tövbə” - 100.

¹⁰⁶ - 57)- “əl-Hədid” - 10.

bu təşbihi] kafirləri qəzəbləndirmək üçündür. Onlardan iman gətirib yaxşı əməllər edənlərə Allah məğfirət [günahlardan bağışlanma] və böyük mükafat [Cənnət] vəd buyurmuşdur!”¹⁰⁷

Başqa bir ayədə buyurmuşdur:

﴿لِلْفُقَرَاءِ الْمُهَاجِرِينَ الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَأَمْوَالِهِمْ يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا وَيَنْصُرُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أُولَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ﴾ ﴿وَالَّذِينَ تَبَوَّؤُوا الدَّارَ وَالْإِيمَانَ مِنْ قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ وَلَا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِمَّا أُوتُوا وَيُؤْتُونَ عَلَى أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ وَمَنْ يُوقِ شَحْنًا نَفْسَهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾

“(Bu qənimət) yurdlarından qovulub çıxardılmış, Allahdan mərhəmət və riza diləyən, Allaha və Onun Peyğəmbərinə kömək edən yoxsul mühacirlərə məxsusdur. Onlar (imanlarında, sözlərində və işlərində) doğru olan kimsələrdir!

Onlardan (mühacirlərdən) əvvəl (Mədinədə) yurd salmış və (Peyğəmbərə *sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm*) qəlbən) iman gətirmiş kimsələr (ənsar) öz yanlarına (şəhərlərinə) mühacirət edənləri sevər, onlara verilən qənimətə görə ürəklərində həsəd (qəzəb) duymaz, özləri ehtiyac içində olsalar belə, onları özlərindən üstün tutarlar. (Allah tərəfindən) nəfsinin xəsisliyindən (tamahından) qorunub saxlanılan kimsələr – məhz onlar nicat tapıb səadətə (Cənnətə) qovuşanlardır!”¹⁰⁸

Həmçinin, buyurmuşdur:

﴿لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ فَعَلِمَ مَا فِي قُلُوبِهِمْ فَأَنْزَلَ السَّكِينَةَ عَلَيْهِمْ وَأَنَابَهُمْ فَتَحْنَا قُرَيْبًا﴾

“(Ya Peyğəmbər!) And olsun ki, (Hüdeybiyyədə) ağac altında sənə beyət etdikləri zaman Allah möminlərdən razı oldu. (Allah) onların ürəklərində olanı (sənə sadıq qalacaqlarını, əhdə vəfa edəcəklərini) bildi, onlara (öz dərgahından) arxayınlıq (rahatlıq,

¹⁰⁷ - 48) - “əl-Fəth” - 29

¹⁰⁸ - 59) “əl-Həsr” - 8-9

səbr, səbat, mənəvi qüvvə) göndərdi və onları yaxın gələcəkdə qazanılacaq bir qələbə (Xeybərin fəthi) ilə mükafatlandırdı.”¹⁰⁹

Əbu Səid əl-Xudridən (*radiyallahu anhu*) rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm*) səhabələri söyməkdən onları tən və lənət etməkdən çəkindirərək buyurmuşdur:

“*Mənim əshabələrimdən heç bir kəsi söyməyin! Əgər sizin biriniz Uhud dağı qədər qızıl sədəqə verərsə, onların verdiyi bir ovuc sədəqəyə hətta, yarısına belə çatmaz.*”¹¹⁰

Həmçinin, müsəlmanların ölümlərini də söymək və lənət etmək olmaz.

Şeyxu-l-İslam ibn Teymiyyə (*rahiməhullah*) demişdir: “Ölümlərə lənət etmək dirilərə lənət etməkdən pisdir. Çünki Peyğəmbərdən (*sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm*) rəvayət olunur ki:

“*Ölüləri söyməyin! Artıq onlar etdikləri əməllərinə qovuşmuşlar.*”¹¹¹

Həmçinin, digər bir hədisdə demişdir:

“*Ölülərimizi söyərək, dirilərimizə əziyyət verməyin.*”¹¹²

Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm*) bu hədisi bəzilərinin kafirlərdən olan Əbu Cəhli və qeyrilərini söyərək onların İslamı qəbul etmiş qohumlarına əziyyət verdiklərini görərek söyləmişdir.¹¹³

Müsəlmanlardan olan fasiqləri lənət etməyin hökmü

İslam dini bizə müəyyən bir müsəlman olan fasiqi lənət etməyi əmr etməmişdir. Lakin Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm*) ümumi olaraq fasiq müsəlmanı təyin etmədən lənət etmişdir.

¹⁰⁹ - 48) “əl-Fəth” - 18

¹¹⁰ - Buxari, 3673-cü hədis; Müslim, 2540-cı hədis.

¹¹¹ - Buxari, 1393-cü hədis.

¹¹² - Tirmizi, 1982-ci hədis, Albani səhihləşdirmişdir, “Sahih-l-cəmi”, 7312-ci hədis.

¹¹³ - “Minhəcu-s-sunnə”, 4/572-573.

Əbu Hureyrədən rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm*) buyurmuşdur:

“Allah oğruya lənət etsin...!”¹¹⁴

Həmçinin, Əli ibn Əbu Talibdən (*radiyallahu anhu*) rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm*) buyurmuşdur:

“Allahdan qeyrisinə qurban kəsənə Allah lənət etsin! Cinayətkara sığınacaq verənə Allah lənət etsin! Valideyninə lənət edənə Allah lənət etsin! (Yerin) nişanələrini dəyişənə¹¹⁵ Allah lənət etsin!”¹¹⁶

Həmçinin, digər bir hədisdə isə belə buyurmuşdur:

“Allah şəraba, onu çəkənə, çəkdirənə, daşıyana, daşıtdırana, süzənə, içənə və qiymətini yeyənə lənət etsin.”¹¹⁷

Alimlər müəyyən bir fasiq müsəlmana lənət etməyin (yəni Allah filankəsə şərab içdiyinə görə, lənət etsin və s.) hökmündə ixtilaf etmişlər. Bəziləri icazəli olduğunu, bəziləri isə icazəli olmadığını söyləmişlər. İmam Əhməd onun məkrüh olduğunu söyləmişdir. Lakin ümumi olaraq Allah-Təala “Qurani-Kərim”də buyurduğu kimi:

﴿...أَلَا لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ﴾

“... Zalimlərə Allahın lənəti olsun!”¹¹⁸ demək olar.

Ömər ibn əl-Xəttəbdən (*radiyallahu anhu*) rəvayət olunur ki:

“Peyğəmbərin (*sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm*) dövründə Abdullah adlı bir kişi var idi. Ləqəbi Himar idi. Artıq Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm*) onu şərab içdiyinə görə şallaqlamışdı. Bir gün (yenə də şərab içdiyinə görə) gətirildi və Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm*) onun şallaqlanmasını

¹¹⁴ - Buxari, 6783-cü hədis; Müslim, 1687-ci hədis.

¹¹⁵ - Qonşunun və ya qonşu ölkənin torpağını mənimsəyən.

¹¹⁶ - Müslim, 5097-ci hədis.

¹¹⁷ - əbu Davud, 3673-cü hədis, Albani səhihləşdirmişdir. “əl-İrvau-l-ğalil”, 2385-ci hədis.

¹¹⁸ - 11) "Hud" - 18

əmr etdi və əmr yerinə yetirildi. Orada olan bir kişi dedi: - Allah ona lənət etsin! Bu nə çox [şərab içdiyinə görə Peyğəmbərin (*sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm*) yanına] gətirilir?! Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm*) dedi: - Ona lənət etməyin! Allaha and olsun ki, həqiqətən o, Allahı və Rəsulunu sevir.”¹¹⁹

İbn Teymiyyə (*rahiməhullah*) demişdir: “Artıq Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm*) çoxlu şərab içən bu kişinin, Allahı və Rəsulunu sevdiyini bəyan edərək, onu lənət etməkdən çəkirdi. Halbuki, keçən hədislərdən aydın oldu ki, Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm*) şərab içəni lənətləmişdir. Bu ona dəlildir ki, ümumi olaraq (fasiq müsəlmana) lənət etmək olar. Lakin müəyyən edərək Allahı və Rəsulunu sevən (fasiq müsəlmana) lənət etmək olmaz.”¹²⁰

19. Ata - ana və qohum əqrəba üçün dua etmək

Artıq bizə müsəlmanlar üçün dua etməyin, xeyir, rəhmət və məğfirət diləməyin nə qədər böyük bir əcri olduğu məlum oldu. Əgər ümumi olaraq müsəlmanlar üçün dua etmək tələb olunan üstün bir işdirsə, qohum-əqrəba üçün, xüsusi ilə də ata-ana üçün dua etmək daha da üstün və qat-qat gözəldir. Çünki qohumlar, xüsusi ilə də ata-ana yaxşılıq edilməkdə qeyrilərinə nisbətən daha da üstün və layiqdirlər.

Necə ki, Allah-Təala buyurmuşdur:

﴿وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾

“Qohumlar Allahın Kitabında bir-birinə daha yaxındırlar. Həqiqətən, Allah hər şeyi biləndir!”¹²¹

Bəhz ibn Həkim atasından, o da babasından rəvayət edir:

“Dedim: - Ey Allahın Rəsulu, kimə yaxşılıq edim? Dedi: - Anana. Dedim: - [Sonra] Kimə yaxşılıq edim? Dedi: - Anana.

¹¹⁹ - Buxari, 6780.

¹²⁰ - “Minhəcu-s-sunnə”, 4/567-574

¹²¹ - 8) “əl-Ənfəl” - 75.

Dedim: - [Bəs sonra] Kimə yaxşılıq edim? Dedi: - Atana sonra da yaxınlarına. (Yaxın qohumlarına).¹²²

Ən üstün yaxşılıqlardan biri də duadır.

Allah - təala buyurmuşdur:

﴿وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا إِمَّا يَبُلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا أُفٌ وَلَا تَنْهَرْهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا. وَاحْفَظْ لَهُمَا جَنَاحَ الذَّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا﴾

“Rəbbin yalnız Ona ibadət etməyi və valideynlərə yaxşılıq etməyi [onlara yaxşı baxıb gözəl davranmağı] buyurmuşdur. Əgər, onların biri və ya hər ikisi, sənin yanında [yaşayıb] qocalığın ən düşkün çağına yetərsə, onlara “Uf!” – belə demə, üstlərinə qışqırıb acı söz söyləmə. Onlarla xoş danış!

Onların hər ikisinə acıyaraq, mərhəmət qanadının altına alıb ”Ey Rəbbim! Onlar məni körpəliyimdən [nəvazişlə] tərbiyə edib bəslədikləri kimi, Sən də onlara rəhm et! ” - de.”¹²³

Ayədən məlum olur ki, Allah-Təala valideynlərə yaxşılığın bütün növləri ilə - sözlə və fellə - yaxşılıq etməyi, xüsusi ilə də onlar üçün rəhmət oxumağı və dua etməyi əmr etmişdir. Çünki onlar insanın var olmasına səbəbdirlər.

Əgər valideynlər müsəlmandırlarsa onlara rəhmət və məğfirət diləmək olar. Lakin kafir və ya müşrikdirlərsə, onlar üçün rəhmət və məğfirət diləmək olmaz.

Allah-Təala buyurmuşdur:

﴿مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ وَلَوْ كَانُوا أُولِي أَرْحَامٍ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُمْ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ﴾

¹²² - Tirmizi, 1897-ci hədis, Albani həsənləşdirmişdir. “Sahihu-l-ədəbi-l-Mufrad” 3-cü hədis.

¹²³ - 17) “əl- İsrə” - 23-24.

“Müşriklərin cəhənnəmlik olduqları (müsəlmanlara) bəlli olduqdan sonra onlarla qohum olsalar belə, Peyğəmbərə və iman gətirənlərə onlar üçün bağışlanma diləmək yaraşmaz!”¹²⁴

Lakin onlara hidayət və haqqı qəbul etmələri üçün dua etmək bəyənilir.

Əbu Hureyrənin belə dediyi rəvayət olunur:

“Anam müşrik idi və mən onu İslama dəvət edirdim. Bir gün onu (İslama) dəvət etdiyim zaman mənə Rəsulullah barədə sevmədiyim bir şey eşitdirdi. Mən ağlayaraq Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm) yanına getdim və dedim: - Ya Rəsulallah, mən anamı İslama dəvət edirdim, lakin o məndən üz çevirirdi. Bu gün [yenə] dəvət etdim. Mənə Sənin barəndə sevmədiyim bir şey eşitdirdi. Allaha dua et, Əbu Hureyrənin anasına hidayət versin. Peyğəmbər (sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm) dedi: - Allahım, Əbu Hureyrənin anasına hidayət ver. Mən Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm) duasına sevinərək çıxdım. O vaxt ki, gəlib qapıya çatdım, qapının bağlı olduğunu gördüm. Anam ayaqlarımın səsinə eşidərək dedi: - Yerində dur, ey Əbu Hureyrə! Və mən suyun səsinə eşitdim. [Anam] qusul edərək paltarını geyinib şahm örtmədən qapını açdı. Sonra dedi: - Ey Əbu Hureyrə, şəhadət verirəm ki, Allahdan başqa [ibadət olunmağa haqqı olan məbud] ilah yoxdur və şəhadət verirəm ki, Məhəmməd onun qulu və elçisidir. Mən sevincimdən ağlaya-ağlaya Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm) yanına gəldim və dedim: - Ey Allahın elçisi, göziün aydın! Artıq Allah-Təala Sənin duam qəbul edərək Əbu Hureyrənin anasına hidayət verdi...”¹²⁵

Əgər valideynlər müşrikdirlərsə, onlar üçün Allah-Təaladan hidayət istəyərək dua etmənin icazəli, hətta, müstəhəb olduğu hədisdən ayındır. Lakin lazımdır ki, dua ilə yanaşı dəvət də

¹²⁴ - 9) “ət-Tövbə” - 113.

¹²⁵ - Müslim, 2491-ci hədis.

yaddan çıxarılmasın. Necə ki, Əbu Hureyrə (*radiyallahu anhu*) həm anasını İslama dəvət edərdi, həm də Allahdan onun üçün hidayət diləyərdi.

Saleh övladın müsəlman valideynləri üçün etdiyi duasının onlar həyatda ikən faydası olduğu kimi eləcə də vəfat etdikdən sonra da faydası vardır.

Əbu Hureyrədən (*radiyallahu anhu*) rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm*) buyurmuşdur:

“İnsan öldükdən sonra [savab qazanmaq üçün etdiyi] əməli kəsilər. Yalnız üç şeydən – qoyub getdiyi daimi sədəqədən (tikdiyi məscid, məktəb, bulaq, əkdirdiyi ağac və s.) yaxud mənfəət qazanılan elmindən, yaxud saleh övladının (onun üçün) etdiyi duasından başqa.”¹²⁶

Həmçinin, Əbu Hureyrənin (*radiyallahu anhu*) belə dediyi rəvayət olunur:

“İnsan öldükdən sonra dərəcəsi qaldırılır və (təəcüblənərək) deyər: - Ya Rəbb, bu nədir? Ona deyilər: - Övladın sən üçün bağışlanma diləmişdir.”¹²⁷

Valideynlər üçün dua edərək rəhmət oxumaq, onlar üçün bağışlanma diləmək onlara olan ən böyük yaxşılıqlardan biridir, Həmçinin, bilmək lazımdır ki, onları söymək və lənət etmək ən böyük günahlardan sayılır. Fərqi yoxdur ki, insan valideynlərini özü söyə (bu daha da şiddətlidir), yaxud da onların söyülməsinə səbəb ola.

Abdullah ibn Amrdan (*radiyallahu anhu*) rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm*) buyurmuşdur:

“Həqiqətən, böyük günahların ən böyüyü kişinin valideynlərini lənət etməsidir. Deyildi: - Ey Allahın Rəsulu, kişi valideynini necə

lənət edə bilər? Dedi: - Bir kişi başqa bir kişini söyər, [oda qayıdıb] onun atasını və anasını söyər.”¹²⁸

Abdullah ibn Amr əl-Asın (*radiyallahu anhu*) belə dediyi rəvayət olunur:

“Allah dərgahında olan böyük günahlardan biri də kişinin valideyninin söyülməsinə səbəb olmasıdır.”¹²⁹

Həmçinin, Əli ibn Əbi Talib (*radiyallahu anhu*) Peyğəmbərin (*sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm*) belə dediyini rəvayət etmişdir:

“Valideynlərinə lənət edənə Allah lənət etsin.”¹³⁰

Allahdan bizim, valideynlərimizin və bütün müsəlmanların günahlarının bağışlanmasını istəyirəm. Həqiqətən də, O, bağışlayan və rəhimlidir.

20. Allahdan saleh həyat yoldaşı və saleh övladlar istəmək

Hər bir kəsə kişinin istər dünya işlərində istərsə də axirət işlərində ən gözəl yardımçısı onun saleh həyat yoldaşının olduğu bəllidir. Necə ki, Peyğəmbərimiz (*sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm*) bizə ən qiymətli şeyləri istəməimizi nəsihət edərək buyurmuşdur:

“Hər biriniz şükr edən qəlb, zikr edən dil və axirət işlərinə kömək edən möminə zövcə seçin.”¹³¹

Ona görə də hər bir müsəlman evlənməyə qədəm qoymuşdan öncə saleh, əxlaqlı, itaətkar və s. zövcə və ovladlara nail olması üçün onun ən ilk atacağı addım Allaha əl açaraq uzun-uzadı dua etməsi olmalıdır. Belə etmək gələcək ömür-gün yoldaşını və övladları tərbiyə etməyin ən ilk metodudur. Allah təala Öz sevimli qullarından bəhs edərək buyurmuşdur:

﴿وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا﴾

¹²⁶ - Müslim 1631; əbu Davud 2880; Nəσαι 6/151

¹²⁷ - Albani həsənləşdirmişdir. “Sahihu-l-ədəbi-l-mufrad”, 27,

¹²⁸ - Buxari, 5937; Müslim, 90.

¹²⁹ - “Sahihu-l-ədəbi-l-mufrad”, 22. Albani həsənləşdirmişdir.

¹³⁰ - Müslim, 1978.

¹³¹ - ibn Macə, 1856.

“Və o kəslər ki: “Ey Rəbbimiz, bizə zövcələrimizdən və uşaqlarımızdan (sənə itaət etməkdə bizi sevindirib) gözümlərimizin işığı (bəbəyi) olanlar ehsan buyur və bizi müttəqilərə imam (rəhbər) et!” – deyərlər”.¹³²

Həmçinin İbrahim peyğəmbərin (*aleyhissəlam*) belə dediyini buyurmuşdur:

﴿رَبِّ اجْعَلْنِي مُقِيمَ الصَّلَاةِ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَاءِ﴾

“Ey Rəbbim! Məni də, nəslimdən olanları da (vaxtli-vaxtında, lazımcı) namaz qılan et. Ey Rəbbimiz! Duamı qəbul buyur!”¹³³

Həmçinin Zəkəriyyə peyğəmbərin belə dediyini buyurmuşdur:

﴿هُنَالِكَ دَعَا زَكَرِيَّا رَبَّهُ قَالَ رَبِّ هَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ ذُرِّيَّةً طَيِّبَةً إِنَّكَ سَمِيعُ الدُّعَاءِ﴾

(O zaman) Zəkəriyyə Rəbbinə dua edərək dedi: “Ey Rəbbim! Mənə də Öz tərəfindən yaxşı övlad bəxş et! Sən, həqiqətən, duaları eşidənsən!”.¹³⁴

Allah-Təaladan hər birimizə saleh həyat yoldaşı və saleh övladlar nəsib etməsini diləyirəm.

21. Müsəlman rəhbərlər üçün dua etmək

Mövzunun adından məlum olduğu kimi duanın ədəblərindən biri də müsəlmanların rəhbərləri üçün dua etməkdir. Hansı ki, onların əli ilə (Allahın istəyindən sonra) ölkədə əmin-amanlıq və sakitlik olur, işlər nizama salınır, düşmənlə döyüş edilir. Əgər onlar olmazsa ölkədə əmin-amanlıq və sakitlik yox olur, qarışıqlıq baş alıb gedər, oğurluq, ölüm-itim və s. çoxalar.

İbn Teymiyyə (*rahiməhullah*) demişdir: “Bilmək lazımdır ki, insanların rəhbərinin olması dinin ən böyük vacibatlarından biridir... Çünki Allah-Təala yaxşı işləri əmr etməyi və pis işlərdən çəkindirməyi vacib buyurmuşdur. Bunlar yalnız qüvvət və

¹³² -25) “əl-Furqan” - 74.

¹³³ - 14) “İbrahim” -40.

¹³⁴ - 3) “Əli İmran” - 38

rəhbərliyin əli ilə olunur... Ona görə də rəhbərə itaət etməklə Allaha yaxınlaşmaq lazımdır. Çünki onlara Allahın və Rəsulunun əmrindən çıxmaq şərti ilə itaət etmək, Allaha yaxınlaşmanın ən üstün yollarından biridir.”¹³⁵

Hər bir müsəlman öz rəhbərinə yaxşı işlərdə itaət etməli, onlara hiylə etməyib şər işlərdən çəkinməli və aldatmamalıdır. Çünki belə etmək İslama, Allaha və Onun Rəsulunun qoyduğu yola ziddir.

Allah-Təala buyurmuşdur:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ فَإِن تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِن كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا﴾

“Ey iman gətirənlər! Allaha, Peyğəmbərə və özünüzdən olan ixtiyar (əmr) sahiblərinə (rəhbərlərinizə) itaət edin! Əgər bir iş barəsində mübahisə etsəniz, Allaha və Qiyamət gününə inanırsınızsa, onu Allaha və Peyğəmbərə həvalə edin! Bu daha xeyirli və nəticə etibarilə daha yaxşıdır.”¹³⁶

Təmmim ibn Ovs əd-Dəridən (*radıyallahu anhu*) Peyğəmbərin (*sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm*) belə dediyi rəvayət edilmişdir:

“*Din nəsihətdir. Dedik: - Kimin üçün? Dedi: - Allah üçün, kitabı (Quran) üçün, Rəsulu üçün, müsəlmanların başçıları və onların rəiyyəti üçün.*”¹³⁷

Nəvəvi (*rahiməhullah*) bu hədisin şərhində demişdir: “Müsəlmanların başçıları üçün nəsihət, onlarla haqq üzərində köməkləşmək və haqq olan şeylərdə itaət etmək, onlara qarşı çıxmaq və insanları onlara itaət etməyə çağırmaqdır.”

Xəttabi (*rahiməhullah*) demişdir: “Həmçinin, müsəlmanların başçılarına nəsihət, onların arxasında namaz qılmaq, onlarla birlikdə döyüş etmək, sədəqə mallarını onlara vermək, əgər

¹³⁵ - “əs-Siyəsətu-ş-şəriyyə”, səh. 161-162.

¹³⁶ -4) “ən-Nisə” - 59.

¹³⁷ - Müslim, 55.

onlardan zülm və xoşa gəlməyən davranış zahir olarsa, qılınc çəkərək onlara qarşı çıxmaq... onlara islah və doğru yolda olmaları üçün dua etməkdir.”¹³⁸

Şübhə yoxdur ki, müsəlmanların başçılarına olan nəsihətlərdən biri də onlar üçün dua edərək Allahdan islah, düzgün, sağlam və qüvvətli olmalarını istəməkdir. Çünki onların islah olmaları ümmətin islah olmasıdır. Ona görə də imam Fudeyl ibn İyad (*rahiməhullah*) demişdir: “Əgər mənim qəbul olunması bir duam olsaydı o duamı başçı üçün edərdim. Çünki başçı islah və saleh olarsa ölkə və camaat əmin-amanlıqda olar.”¹³⁹

Həmçinin, imam Əhməd (*rahiməhullah*) də Fudeyl ibn İyadın (*rahiməhullah*) sözünə oxşar söz söyləmişdir.

Əbu Bəkr əl-Mərvazi (*rahiməhullah*) demişdir: “Əbu Abdullahın - yəni Əhməd ibn Hənbəlin - (Xəlifə) Mütəvəkkili (*rahiməhullah*) xatırlayaraq (ona zülm etməsinə baxmayaraq) belə dediyini eşitdim: Həqiqətən də mən ona saleh və sağlam olması üçün dua edirəm.”¹⁴⁰

Ölkə hakimləri ilə necə rəftar etmək barədə əhli sünənə alimləri dərinədən maraqlanmış və bunu İslam dininin ən mühüm məsələlərindən biri hesab etmişlər.

Əbu Cəfər ət-Tahavi (*rahiməhullah*) demişdir: “Ölkə başçılarıımıza və hakimlərimizə, hətta, zülm etsələr belə, qarşı çıxmağı doğru görmür, onlara qarşı etmir, onlara itaət etməkdən əl çəkmir, əgər günah etməyi əmr etməzlərsə, onlara olan itaəti Allaha olan itaət kimi fərz görür və onlara saleh və sağlam olmaları üçün dua edirik.”¹⁴¹

Həmçinin, Əbu Bəkr əl-İsmaili demişdir: “Əhli sünənə hər bir müsəlman olan hakimin istər saleh olsun, istərsə də fəsiq olsun

¹³⁸ - “Şərhu sahihi Müslim”, 2/227.

¹³⁹ - Əbu Nueym. “əl-Hilyə”, 8/91, “Lə-ləkəi”, “Şərhu usulu-l-etiqaq”, 1/197.

¹⁴⁰ - Xalləl. “əs-Sunnə”, 16.

¹⁴¹ - “Şərhu-l-aqidəti-t-Tahəviyyə”, səh. 428.

arxasında fərz, cümə və qeyri namazları qılmağı doğru görür və onlara saleh və adil olmaları üçün dua edirlər.”¹⁴²

Hər bir müsəlmana vacibdir ki, hakimləri söyməkdən, onların qeybətini etməkdən, onlar üçün xeyir- dua edərək, qarşı etməkdən çəkəsin.

Ənəs ibn Malikin (*radiyallahu anhu*) belə dediyi rəvayət olunmuşdur:

“*Bizim böyüklerimiz olan Məhəmmədin (sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm) bəzi səhabələri bizə qadağan edərək Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm) belə dediyini nəql edərdilər: “Başçılarınızı söyməyin, onları aldaraq nifrət etməyin. Allahdan qorxun və səbr edin...!”*”¹⁴³.

Həmçinin, ibn Abdilbarr (*rahiməhullah*) “Əgər sultana nəsihət, səbr və onun üçün dua etməyə imkan olmazsa, səhabələr rəhbərləri söyməyi qadağan edərdilər” - deyərək Ənəs ibn Malikin keçən hədisini zikr etmişdir.”¹⁴⁴

İmam Həsən ibn Əli əl-Barbəhəri (*rahiməhullah*) demişdir: “Əgər görsən ki, bir kişi sultana qarşı edir bil ki, o bidət əhlidir. Əgər eşitsən ki, bir kişi sultana saleh olması üçün dua edir, bil ki, o, inşəallah sünənə sahibidir.”¹⁴⁵

Şeyx Abdu-l-Aziz ibn Bəz (*rahiməhullah*) başçılara dua etməkdən imtina edən kəslər haqqında soruşularkən belə demişdir: “Bu onun cahilliyindən və bəsirət gözünün olmamasından irəli gəlir. Başçılara dua etmək Allaha yaxınlaşmağın ən üstün yollarından, ən gözəl itaətlərdən və Allaha və onun qullarına olan nəsihətdəndir... Əgər insanlara dua edilirsə, başçılar dua edilməyə daha layiqdirlər. Çünki onların islah olması ümmətin islah

¹⁴² - “İtiqadu əhli-s-sunnə”, səh. 55-56.

¹⁴³ - İbn əbi Asim, “əs-Sunnə”, səh. 488. Albani səhihləşdirmişdir.

¹⁴⁴ - ət-Təmhid, 21/287.

¹⁴⁵ - “Şərhu-s-sunnə”, səh. 113.

olmasıdır. Onlar üçün dua etmək ən mühüm dualardan və ən mühüm nəsihətlərdəndir...”¹⁴⁶

Allah-Təaladan rəhbərlərimizi, həmçinin digər müsəlman rəhbərləri dünya və axirətin səadəti olan İslam dini üzərində sabit etməsini, ölkəmizin firavanlığı və əmin-amanlığı uğrunda onlardan öz rəhmətini əsirgəməməsini diləyirəm.

22. Duanı sakit və gizli etmək

Allah-Təala buyurmuşdur:

﴿ادْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ﴾

“Rəbbinizə yalvara-yalvara, həm də gizlicə dua edin. Şübhəsiz ki, O (Allah) həddini aşanları (qışqıraraq dua edənləri) sevməz!”¹⁴⁷

Əbu Musa əl-Əşaridən (*radiyallahu anhu*) rəvayət olunan hədisdə demişdir:

“*Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm) ilə səfərdə idik. İnsanlar səslərini qaldıraraq təkbir gətirməyə başladılar. Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm) [onlara] dedi: - Ey insanlar, özünü yazığımıza gəlsin. Siz eşitməyən və uzaq olana dua etmirsiniz. Siz eşidən və yaxın olana ... dua edirsiniz.*”¹⁴⁸

Həsən əl-Basri (*rahiməhullah*) demişdir: “...Müsəlmanlar dua etməkdə çox çalışdılar. Lakin onların səsləri eşidilməzdi. Yalnız özləri və Rəbləri arasında bir pıçıltı oldadı. Çünki Allah-Təala buyurmuşdur:

“Rəbbinizə yalvara-yalvara həm də gizlicə dua edin.”

Həmçinin, Allah-Təala saleh qulunun əməlindən razı qalaraq buyurmuşdur:

¹⁴⁶ - Abdu-r-Razzəq, “Fiqhu-l-əd iyə va-l-əzkər”.

¹⁴⁷ -7) “əl-Əraf” – 55.

¹⁴⁸ - əl-Buxari, 2992-4205; Müslim, 2704.

﴿ذِكْرُ رَحْمَةِ رَبِّكَ عَبْدَهُ زَكَرِيَّا. إِذِ نَادَى رَبَّهُ نِدَاءً خَفِيًّا. قَالَ رَبِّ إِنِّي وَهَنَ الْعَظْمُ مِنِّي وَاشْتَعَلَ الرَّأْسُ شَيْبًا وَلَمْ أَكُنْ بِدُعَائِكَ رَبِّ شَقِيًّا﴾

“(Ya Rəsulum!) Bu sənin Rəbbinin öz qulu Zəkəriyyəyə olan mərhəmətinin xatırlanmasıdır!

(Zəkəriyyə) Rəbbinə gizlicə dua edib yalvardığı zaman belə demişdi: - Ey Rəbbim! Artıq sümüyüm sustalmış, başım ağap-paq ağarmışdır. Ey Rəbbim! Sənə dua etməklə heç vaxt naümid olmamışam. (Nə dua etmişəmsə, qəbul olunmuşdur)¹⁴⁹.”¹⁵⁰

İbn Cüreyc (*rahiməhullah*) demişdir: “Dua edərkən səsi yüksəldərək qışqırmaq və bağırmaq məkruhdur. Yalvararaq boyun əymək isə əmr olunmuşdur.”¹⁵¹

Dua edərkən səsi yüksəltməyərək gizlicə etməyin duanın ədəblərindən olduğunu bildik.

Onu da bilmək lazımdır ki, belə etməyin nə qədər saysız-hesabsız faydası və fəziləti vardır.

İbn Teymiyyə (*rahiməhullah*) bu fəzilətlərdən bir neçəsini qeyd etmişdir:

1). Dua edərkən səsi yüksəltməyərək gizlicə etmək imanın çoxluğundandır

Çünki belə edən bilir ki, həqiqətən də Allah-Təala gizli olan duanı eşidir.

2). Allaha olan ədəb və təzimdir

Çünki başçılara xitab olunan zaman, yaxud bir şey istənilən zaman səsi yüksəldərək qışqırmaq istənilmir, əksinə onların eşidəcəkləri qədər səs qaldırılır. Hətta, kim onların yanında səsini yüksəyə qaldırırsa, ona qəzəblənər və nifrət edərlər. Lakin Allah-Təalanın misalı onların hamısından qat-qat üstündür.

¹⁴⁹ -19) “Məryəm” - 2-3-4.

¹⁵⁰ - İbn Mubarak əz-Zuhd, səh. 45, “Təfsiru-t-Tabəri”, 5/515.

¹⁵¹ - “Təfsiru-t-Tabəri”, 5/515.

Əgər Allah-Təala gizli olan duanı eşdirsə, ədəbdəndir ki, onun qarşısında yalnız səsi gizlədərək, qışqırmadan dua edilsin.

3). Duamı gizlicə etmək Allaha yalvarmağa və xuşunun artmasına daha yaxın olur

Hansı ki, belə etmək duanın ruhu və əsasıdır. Çünki Allahdan qorxan, Ona boyun əyən və yalvaran kəs zəif və əli hər yerdən üzülmüşə bənzəyir ki, buna səsi qaldırmaq yox, əksinə alçaltmaq uyğun gəlir.

4). İxlasın olmasına dəlalət edir

5). Qəlbin dua edərkən Allaha tərəf yönəlməsinə səbəb olur:

Lakin səsi yüksəltmək isə fikri dağıdaraq qəlbi yayındırır.

6). Səsi yüksəltməyərək gizlicə etmək duanın davamlı olmasına səbəb olur;

Çünki belə etməklə dil yorulmaz. Lakin bunun əksini edərsə, dili yorular və qüvvəti zəifləyər...¹⁵²

23. İnsanın özünə, yaxud qeyrilərinə bəd dua (qarğış) etməməsi

Elə insanlar vardır ki, əsəbiləşdiyi zaman özünə, övladlarına, yaxud malına bəd dua edir. Halbuki, əgər etdiyi bəd dua baş verərsə, ona heç vaxt razı olmaz. İnsanın belə etməsi onun tələsgən olmasından və işinin aqibətini düşünməməsindən irəli gəlir.

Allah-Təala buyurmuşdur:

﴿وَيَذُوعُ الْإِنْسَانُ بِالشَّرِّ دُعَاءَهُ بِالْخَيْرِ وَكَانَ الْإِنْسَانُ عَجُولًا﴾

“İnsan [özünə] xeyir-dua etdiyi kimi, bəd dua da edər. [Adamın hirsli tutduqda özünə, yaxud övladına bəd dua edər. Əgər Allah həmin şəxsin duasını qəbul etsə, dərhal onun özünü, yaxud övladını məhv etməlidir. Lakin Allah səbrlidir, bəndələrinə əzab verməkdə tələsməz]. İnsan [hər şeydə]

¹⁵² - Əhməd ibn Teymiyyə, “Məcmu u-l-fətəva”, 15/15-20; İbnu-l-Qayyim, “Bədəiu-l-fəvaid”, 3/6-10.

tələsəndir [gördüyü işinin aqibətini düşünməyə hövsələsi çatmaz].”¹⁵³

İbn Kəsir (*rahiməhullah*) bu ayəni açıqlayaraq demişdir: “Allah-Təala insanın tələsən olmasından bəzən özünə, övladına yaxud malına şər dua, yəni ölüm, həlak, lənət və buna bənzər dua etməsindən xəbər verir. Halbuki Rəbbi onun duasını qəbul edərsə, həlak olar.

Necə ki, Allah-Təala buyurmuşdur:

﴿وَلَوْ يُعَجِّلُ اللَّهُ لِلنَّاسِ الشَّرَّ اسْتِعْجَالَهُمْ بِالْخَيْرِ لَفُضِيَ إِلَيْهِمْ أَجْلُهُمْ فَنَذَرُ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ﴾

“Əgər Allah insanlara, xeyri tezliklə istədikləri kimi, şəri də o tezliklə versəydi, şübhəsiz ki, əcəlləri çoxdan tamam olmuşdu. (Allah insanların yaxşı dualarını tez qəbul etdiyi kimi, qəzəbli halda etdikləri bəd duaları da dərhal qəbul buyursaydı, onlar çoxdan məhv olub gedərdilər. Allah bəndələrinə əzab verməkdə tələsməz, özlərini islah edib pis əməllərdən çəkinmək üçün möhlət verər). Bizimlə qarşılaşacaqlarına ümid etməyənləri öz azgınlıqları içərisində şaşqın bir vəziyyətdə qoyarıq!”¹⁵⁴

Mücahid (*rahiməhullah*) bu ayənin təfsirində demişdir: “Şər dua insanın tələsərək övladına yaxud həyat yoldaşına qarğış etməsidir. Halbuki, etdiyi bəd duanın həyata keçməsinə istəməz.”¹⁵⁵

Cabir ibn Abdullahın (*radiyallahu anhu*) belə dediyi rəvayət olunmuşdur:

“*Peyğəmbərlə (sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm) birlikdə Buvat dağı döyüşündə gedirdik. Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm) əl-Məcdi ibn Amr Cuhəni axtarırdı. Bir dəvəni bizdən olan beş, altı, yaxud yeddi kişi növbə ilə minirdi. Ənsardan olan bir kişinin dəvəni minmək növbəsi gəlib çatdı. O, dəvəni yerə*

¹⁵³ - 17) “əl-İsra” - 11.

¹⁵⁴ - 10) “Yunus” - 11; “Təfsiru-l-Qurani-l-Azim”, 5/45-46.

¹⁵⁵ - İbn Cərir, “Cəmiu-l-bəyən”, 9/47-48.

yatıraraq üzərinə mindi və getməsi üçün başını buraxdı. Lakin dəvə yerindən tərpənmədi. (Bu zaman kişi dəvəyə) qışqıraraq “Allah sənə lənət etsin” - dedi. Peyğəmbər (sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm) dedi: “Dəvəsinə lənət edən kimdir?” (Kişi): “Mənəm, ey Allahın Rəsulu”. (Peyğəmbər (sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm) dedi: “Düş onun üstündən! Bizimlə lənət olunmuş dəvə ilə gəlmə. Özünü, övladlarınıza, mallarınıza bəd dua etməyin. Allah-Təalənin istənilən duaya cavab verdiyi elə bir saat vardır ki, o saata müvafiq olarsınız və (Allah-Təala) sizin bəd duanızı qəbul edər.””¹⁵⁶

Hədisdən aydın olur ki, edilən bəd duanın qəbul olunmasına ehtimal vardır.

Həmçinin, Əbu Hureyrədən rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər (sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm) buyurmuşdur:

“Üç qəbul olan dua vardır ki, onların qəbul olunmasına heç bir şəkk yoxdur: məzlumun duası, müsafirin duası və valideynin övladına etdiyi bəd dua.”¹⁵⁷

Ona görə də müsəlman özünü övladları, mal-dövləti və s. üçün xeyir-bərəkət dualarına vərdiş etdirməli və qəzəbləndiyi zaman özünə, övladına, malına və s. bəd dua etməkdən çəkinməlidir. Çünki etdiyi bəd dua qəbul olar və sonra da onun qəbul olmasına peşman olar. Halbuki, o özü bu bəd duanı etmişdir.

24. Allahın geniş rəhmətini heç kəsdən əsirgəməmək

İnsanın “Allahım, mənə ruzi ver, məndən qeyrilərinə ruzi vermə, Allahım, yalnız mənə rəhm et” və s. kimi deməsi bu qəbildəndir.

Əbu Hureyrədən (radiyallahu anhu) rəvayət olunan hədisdə demişdir:

¹⁵⁶ - Müslim, 7437.

¹⁵⁷ - əbu Davud, 1533, İbn Macə, 3862, Albani həsənləşdirmişdir. “əs-Sahihə”, 596.

“Peyğəmbər (sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm) namaza durdu və biz də durduq. Bir bədəvi namazın içində belə dedi: “Allahım, mənə və Məhəmmədə rəhm et, bizdən başqa heç bir kəsə rəhm etmə!” Peyğəmbər (sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm) salam verib namazı bitirərək bədəviyə dedi: “Artıq geniş olanı - yəni Allahın rəhmətini - daraltdın.”¹⁵⁸

İbn Həcər (rahiməhullah) bu hədisin şərhində demişdir: “İbn Battal dedi: “Bədəvi Allahın yaratdıqlarına rəhmət etməsinə (xəsislik) etdiyi üçün Peyğəmbər (sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm) ona etiraz etdi. Halbuki, Allah-Təala onun əksini edəni sənə edərək demişdir:

﴿وَالَّذِينَ جَاؤُوا مِنْ بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَؤُوفٌ رَحِيمٌ﴾

“Onlardan (mühacirlərdən və ənsarlardan) sonra gələnələr belə deyirlər: - Ey Rəbbimiz! Bizi və bizdən əvvəlki iman gətirmiş (din) qardaşlarımızı bağışla. Bizim qəlblərimizdə iman gətirənlərə qarşı kinə (həsədə) yer vermə. Ey Rəbbimiz! Sən, həqiqətən, şəfqətlisən, mərhəmətlisən!”^{159 160}

25. İnsanın özünü çətinliyə salaraq duasını qafiyə ilə deməməsi

Dua edərəkən dua edənin özünü çətinliyə salaraq duasını qafiyə ilə deməsi məkrüh olan əməldir. Çünki bunu nə Peyğəmbər (sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm), nə də ki, səhabələri etmişlər. Ona görə də İbn Abbas (radiyallahu anhu) demişdir: “Qafiyə ili dua etməyi tərək et. Həqiqətən də, mən Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm) və səhabələrinin onu tərək etdiklərini gördüm.”¹⁶¹

İbn Həcər (rahiməhullah) bunun şərhində demişdir: “Yəni qafiyəni qəsdən edərək fikrini onunla məşğul etmə. Çünki belə edərək

¹⁵⁸ - Buxari, 6010.

¹⁵⁹ - 59) “əl-Həşr” - 10.

¹⁶⁰ - “Fəthu-l-Bəri”, 6010.

¹⁶¹ - Buxari, 6337.

(özünü) çətinliyə salmağın dua edərkən tələb olunan xuşuya mane olur. ”¹⁶²

Əgər dua edərkən insan özünü çətinliyə salaraq və məcbur edərək sözlərin axırını qafiyə ilə gətirmək istəyirsə, belə etmək insanı ixlasdan, xuşudan və qəlbini və zəhnini bir yerə cəm edib Allah-Təalaya boyun əyərək dua etməsindən yayındırdığı üçün bəyənilmir. Lakin dua edənin özünü qafiyə gətirməyə məcbur etmədən, özündən asılı olmayaraq qafiyə ilə dediyi duasına heç bir maneə yoxdur.

Sifərini (*rahiməhullah*) demişdir: “Dua çətinlik çəkərək qafiyə ilə deyilməz. Çünki o qəlbi məşğul edir və xuşunu aparır. Lakin özünün, yaxud başqasının qafiyə ilə etdiyi duasını əzbərləyərək özünü qafiyə demək üçün çətinliyə salmadan etdiyi duası qadağan deyildir”.¹⁶³

Necə ki, qafiyə ilə edilən dualara “Qurani-Kərim”də və Peyğəmbərin (*sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm*) etdiyi dualarda rast gəlmək olur.

26. Allah-Təalaya hər bir kiçik və böyük işlərdə dua edərək, Ondan kömək istəmək

İnsanların bir çoxları bu məsələdən qafildirlər. Zənn edirlər ki, insan Allaha yalnız şiddət və çətinlik anlarında dua etməlidir. Lakin bu heç də belə deyildir. Əksinə, müsəlman öz Rəbbinə hər bir kiçik və böyük işlərində dua edərək Ondan kömək istəməlidir. Peyğəmbərimiz (*sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm*) buyurmuşdur:

“Allahdan hər bir şeyi istəyin, hətta ayaqqabının ipini (qırılarsa) belə. Həqiqətən, Allah-Təala onu asanlaşdırmasaydı, asanlaşmazdı.”¹⁶⁴

¹⁶² - “Fəthu-l-Bari”, 6337.

¹⁶³ - “Cizəu-l-əlbəb”, 1/409.

¹⁶⁴ - Ət-Tirmizi 4/92 Albani zəifləşdirmişdir, “əd-daifə” 1362, Lakin hədis Aişənin sözü olaraq səhildir

27. Duadan öncə günahlardan tövbə etmək

Həqiqətən də, dua etməyin ədəblərindən və qəbul olmasının səbəblərindən biri də qulun duadan əvvəl günahlarını etiraf edib, etdiyi xətalalarına peşmançılıq çəkərək Rəbbinə səmimi qəlbədən tövbə etməsidir. Çünki günahların çox olması duanın qəbul olmasına mane olur.¹⁶⁵ Necə ki, Yəhya ibn Muaz ər-Razi (*rahiməhullah*) demişdir: “Dua etdikdə Onun gecikdiyini demə! Çünki sən artıq Onun yollarına günahlarınla sədd çəkmişən.”¹⁶⁶

Ona görə də kim Allah-Təalanın onun duasını qəbul etməsini istəyirsə, Allah-Təalaya səmimi qəlbədən tövbə edərək haram etdiyi şeylərdən çəkinməli və əmr etdiyi şeyləri isə yerinə yetirməlidir.

Allah-Təala buyurmuşdur:

﴿وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ﴾

“(Ya Rəsulum!) Bəndələrim Məni səndən soruşduqda (söylə ki,) Mən (onlara) yaxınam. Dua edib Məni çağırmanın duasını qəbul edərəm. Gərək onlar da Mənim çağırışımı qəbul edib Mənə iman gətirsinlər. Bununla da, ola bilsin ki, doğru yola yetişsinlər.”¹⁶⁷

Artıq Allahın Peyğəmbərləri və Rəsulları öz ümmətlərini Allaha tövbə edərək Ondan günahlarının bağışlanmasını diləməyə çağıraraq bəyan edirdilər ki, belə etmək duanın qəbul olmasına, yağışların yağmasına, xeyir-bərəkətin, mal-dövlətin və oğul-uşağın artmasına səbəb olur.

Allah-Təala Nuhun (*aleyhissəlam*) öz qövmünə belə dediyini buyurmuşdur:

¹⁶⁵ - Bax: səh, 15.

¹⁶⁶ - “əl-Beyhəqi”, 2/54.

¹⁶⁷ - 2) “əl-Bəqərə” - 186.

﴿فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا. يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا. وَيُمْدِدْكُمْ بِأَمْوَالٍ
وَبَنِينَ وَيَجْعَلْ لَكُمْ جَنَّاتٍ وَيَجْعَلْ لَكُمْ أَنْهَارًا﴾

“Və dedim: “(Tövbə edib) Rəbbinizdən bağışlanmağınızı diləyin. Çünki O, (tövbə edən bəndəsinin günahlarını) çox bağışlayandır!

O, sizə göydən bol yağış göndərər;

O, sizə mal-dövlət, oğul-uşaq əta edər. O sizin üçün bağlar-bağçalar yaradır və çaylar axıdır!”¹⁶⁸

Hudun (*aleyhissələm*) da öz qövminə belə dediyini buyurmuşdur:
﴿وَيَا قَوْمِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا وَيَزِدْكُمْ قُوَّةً إِلَى
قُوَّتِكُمْ وَلَا تَتَوَلَّوْا مُجْرِمِينَ﴾

“Ey camaatım! Rəbbinizdən bağışlanmanızı diləyin. Sonra Ona tövbə edin ki, göydən sizə bollu yağış göndərsin, qüvvətinizin üstünə bir qüvvət də artırsın. (Mənim dəvətimdən və imandan) günahkar olaraq üz çevirməyin!”¹⁶⁹

İbn Sabih demişdir: “Bir kişi Həsən əl-Basriyə quraqlıqdan şikayət edir. Həsən əl-Basri ona deyir: - Allahdan bağışlanma dilə. Başqa birisi ona deyir ki, Allaha dua et, mənə övlad versin. Həsən əl-Basri ona da Allahdan bağışlanma diləməsinə deyir. Biz ondan bu haqda soruşduqda o dedi: Mən özümdən heç bir şey demədim. Allah-Təala “Nuh” surəsində Nuh peyğəmbərin dilindən buyurmuşdur:

﴿فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا. يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا. وَيُمْدِدْكُمْ بِأَمْوَالٍ
وَبَنِينَ وَيَجْعَلْ لَكُمْ جَنَّاتٍ وَيَجْعَلْ لَكُمْ أَنْهَارًا﴾

“Və dedim: (Tövbə edib) Rəbbinizdən bağışlanmağınızı diləyin. Çünki O, (tövbə edən bəndəsinin günahlarını) çox bağışlayandır! O, sizə göydən bol yağış göndərər. O, sizə mal-

¹⁶⁸ - 71) “Nuh” - 10-12

¹⁶⁹ - 11) “Hud” - 52

dövlət, oğul-uşaq əta edər. O sizin üçün bağlar-bağçalar yaradır və çaylar axıdır!”^{170, 171}

28. Duanı dinləyənin duadan sonra amin deməsi

Amin sözünün mənası “Allahım, qəbul et” və ya “cavab ver” deməkdir.

Duaya amin deyən dua etmiş kimidir. Necə ki, Musa və Harun (*aleyhiməssələm*) Firona bəd dua etdikləri zaman Allah-Təala buyurmuşdur:

﴿قَالَ قَدْ أُجِيبَتِ دَعْوَتُكُمَا فَاسْتَقِيمَا وَلَا تَتَّبِعَانَّ سَبِيلَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ﴾

“(Allah) buyurdu: “Hər ikinizin duasını qəbul etdim. Siz (öz dəvətinizdə və təbliğinizdə) sabitqədəm olun və cahillərin yoluna uymayın!”¹⁷²

İbn Kəsir (*rahiməhullah*) demişdir: “Musa (*aleyhissələm*) dua edərkən, Harun (*aleyhissələm*) amin deyirdi.”¹⁷³

Ayədən görüldüyü kimi Allah-Təala Musa peyğəmbər dua edərkən Harun peyğəmbərin amin deməsinə baxmayaraq ikisinə də “**Hər ikinizin duasını qəbul etdim**” buyuraraq Harun peyğəmbəri də dua edən adlandırmışdır.

¹⁷⁰ - Abdu-r-Razzəq, “əl-Musannəf”, 3/87, Tabərani, 964.

¹⁷¹ - 71) “Nuh” - 10-12

¹⁷² - “Yunus” - 89.

¹⁷³ - “Təfsiru-l-Qurani-l-azim”, 2/411.

DUANIN QƏBUL OLAN VAXTLARI, YERLƏRİ VƏ HALLARI

Allah-Təala öz qullarını Ona dua etməyə çağıraraq dua üçün onlara rəhmət olaraq müəyyən vaxtlar qoymuşdur və həmin anlarda Ona edilən dualara cavab verəcəyinə vəd vermişdir. Həmin vaxtlardan bir neçəsi bunlardır:

1. Azan verilərkən edilən dua

Səhl ibn Sad əs-Saididən (*radiyallahu anhu*) rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm*) buyurmuşdur:

“İki şey vardır ki, geri qaytarılmaz. Yaxud çox az hallarda olar ki, geri qaytarılar: Azan verilərkən və döyüş zamanı iki ordunun bir-biri ilə üzləşərək döyüşdükləri an edilən dua.”¹⁷⁴.

2. Azan və iqamə arasında edilən dua

Ənəs ibn Malikdən (*radiyallahu anhu*) rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm*) buyurmuşdur:

“Azan və iqamə arasında edilən dua geri qaytarılmır. Ona görə də dua edin!”¹⁷⁵

3. Səcdə vəziyyətində edilən dua

Qul namaz qılarkən səcdədə olduğu vaxt Rəbbinə daha da yaxın olur. Ona görə də səcdə halında olarkən duanı çoxaltmalıdır.

Əbu Hureyrədən (*radiyallahu anhu*) rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm*) buyurmuşdur:

“Qulun Rəbbinə ən yaxın olduğu vaxt səcdədə olduğu andır. (Ona görə də) duanı çoxaldın.”¹⁷⁶.

İbn Abbasdan (*radiyallahu anhu*) rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm*) buyurmuşdur:

¹⁷⁴ - əbu Davud, 2540, Albani səhihləşdirmişdir, “Sahihu-l-cəmi”, 3079.

¹⁷⁵ - əbu Davud, 521, Albani səhihləşdirmişdir. “Sahihu-l-cəmi”, 3408.

¹⁷⁶ - Müslim, 482; əbu Davud, 875.

“Bilin ki, mən rukuda, yaxud səcdədə olarkən “Quran” oxumaqdan qadağan olundum. Rukuda Rəbbinizə təzim edin (subhənə rabbiyə azim deyin). Səcdədə isə çoxlu dua edin. (Çünki siz səcdədə olarkən etdiyiniz duanızın) qəbul olmasına layiqsiniz.”¹⁷⁷

4. Fərz namazlarının sonunda salamdan öncə edilən dua

Əbu Umamə əl-Bəhilidən (*radiyallahu anhu*) rəvayət olunan hədisdə demişdir:

“Deyildi: “Ey Allahın Rəsulu, hansı dua daha tez eşidilir?” Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm*) dedi: “Gecənin axırını üçdə birində və fərz namazlarının sonunda [edilən dua].”¹⁷⁸.

Həmçinin, Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm*) Muaz ibn Cəbələ hər namazın sonunda

“Allahım, Sənə zikr, şükür və gözəl ibadət etməkdə mənə yardım et” - deməsini buyurmuşdur.¹⁷⁹

5. Nafilə namazların axırını təşəhhüdündə Peyğəmbərə

(*sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm*) salavat gətirdikdən sonra edilən dua İbn Məsuddan (*radiyallahu anhu*) rəvayət olunan hədisdə demişdir:

“Mən namaz qılırdım. Əbu Bəkr və Ömər (*radiyallahu anhumə*) Peyğəmbərlə (*sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm*) birlikdə idilər. O vaxt ki, təşəhhüdə oturub Allah-Təalaya həmd-səna, Peyğəmbərə (*sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm*) salavat gətirdim və sonra özüm üçün dua etdim, Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm*) dedi: - İstə, [istəyin] verilər, istə, [istəyin] verilər.”¹⁸⁰

6. Gecənin son üçdə birində edilən dua

Əbu Hureyrədən (*radiyallahu anhu*) rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm*) demişdir:

¹⁷⁷ - Müslim, 479.

¹⁷⁸ - Albani həsənləşdirmişdir, “Sahihu sunəni-t-Tirmizi”, 2782.

¹⁷⁹ - Albani səhihləşdirmişdir, “Sahihu sunəni əbi Davud”, 1347.

¹⁸⁰ - Tirmizi, 593, Albani həsənləşdirmişdir, “Təxricu-l-Mişkət”, 931.

“Rəbbimiz hər gecə dünya səmasına enər və gecənin axırını üçdə biri olduğu vaxt deyər: - Mənə dua edən bir kimsə varmı onun duasını qəbul edir?! Məndən istəyən bir kimsə varmı onun dilədiyini verir?! Məndən bağışlanma diləyən bir kimsə varmı onu bağışlayım?! ”¹⁸¹

7. Cümə günü edilən dua

Əbu Hureyrədən (*radiyallahu anhu*) rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm*) demişdir:

“Cümə günündə elə bir an vardır ki, hər bir müsəlman o ana müvafiq olaraq Allahdan xeyir istəyərsə, Allah-Təala onun istəyini verir. Həmin an qısa bir andır.”¹⁸²

Cümə günündə olan həmin anın hansı vaxtda olması barədə alimlərin müxtəlif rəyləri vardır. Lakin ən güclüsü və dəlilə daha yaxın olanı iki rəydir.

Birincisi: İmamın minbərə oturduğu vaxtdan namazı qılıb bitirdiyi vaxt arasında olan andır.

Əbu Burdə ibn əbi Musa əl-Əşaridən Abdullah ibn Ömər (radiyallahu anhum) ona belə dediyi rəvayət olunur:

*“Atamın Peyğəmbərdən (*sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm*) Cümə günündə olan o an barədə bir şey söylədiyini eşitdimmi? Dedi: - Bəli, onun belə dediyini eşitdim. Eşitdim ki, Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm*) deyir: - O [an] imam minbərə oturduğu vaxtdan namaz bitənə qədər olan vaxt arasındadır.”¹⁸³*

İkincisi: Əsr vaxtından günəş batana qədər olan andır.

Abdullah ibn Salamdan (*radiyallahu anhu*) rəvayət olunan hədisdə demişdir:

¹⁸¹ - Buxari, 1145; Müslim, 758.

¹⁸² - Buxari, 935; Müslim, 1970.

¹⁸³ - Buxari, 853.

*“Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm*) [yamımızda] oturmuşdu. Mən dedim: - Biz Allahın kitabında, yəni [“Tövrat”da] belə yazıldığını görürük: “Cümə günündə elə bir saat vardır ki, hər bir mömin qul, o saata müvafiq olaraq namaz qılar və Allah-Təaladan bir şey istəyərsə, Allah-Təala onun ehtiyacını ödəyər. Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm*) mənə işarə etdi ki, əksinə, saatın bir anı. Dedim: - Doğru söylədin, ey Allahın elçisi, əksinə, saatın bir anı. Sonra dedim: - O hansı saatdır? Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm*) dedi: - O gündüzün son saatıdır. Dedim: - O vaxt namaz vaxtı deyildir axı? Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm*) dedi: - Bəli. həqiqətən, mömin bir qul namaz qılar və yalnız növbəti namazı gözləmək üçün oturarsa, o, namazın içində olmuş kimi sayılır.”¹⁸⁴*

İbn Həcər (*rahiməhullah*) rəyləri zikr etdikdən sonra demişdir: “Şübhə yoxdur ki, xatırlanan rəylərin ən düzgünü əbu Musanın hədisi ilə Abdullah ibn Salamın hədisidir.”¹⁸⁵

İbnu-l-Qayyim (*rahiməhullah*) ikinci rəyin daha düzgün olduğunu deyərək Abdullah ibn Salamın (*radiyallahu anhu*) keçən hədisini və bu fəsilə olan digər hədisləri dəlil gətirmişdir.¹⁸⁶

8. Ramazan ayında edilən dua

Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm*) buyurmuşdur:

“Ramazanda rəhmət qapıları açılar, Cəhənnəm qapıları bağlanır və Şeytanlar zəncirlənərlər.”¹⁸⁷

Həmçinin, buyurmuşdur:

“Ramazanda dua edən hər bir müsəlmanın qəbul olunan duası vardır.”¹⁸⁸

¹⁸⁴ - Əhməd, 5/451, İbn Həcər səhihləşdirmişdir. “Nətəicü-l-əfkar”, 2/410.

¹⁸⁵ - “Fəthu-l-Bəri”, 2/421.

¹⁸⁶ - “Zədu-l-Məad”, 1/390-391.

¹⁸⁷ - Buxari, 1899; Müslim, 1079.

¹⁸⁸ - əl-Bəzzar. “Kəşfu-l-əctər”, 962, Albani səhihləşdirmişdir. “Sahihu-t-tərgib və t-tərhib”, 1/419.

9. Qədr gecəsində edilən dua

Möminlərin anası Aişənin (*radiyallahu anha*) belə dediyi rəvayət olunmuşdur:

“Dedim, ey Allahın elçisi, Qədr gecəsinin hansı gecə olduğunu bilsəm, nə deyim? Dedi: “De ki, Allahım, həqiqətən, Sən bağışlayasan və bağışlamağı sevirsən. Məni bağışla.”¹⁸⁹

Şeyx Abdullah əl-Bəssam (*rahiməhullah*) demişdir: “Möminlərin anası (*radiyallahu anha*) o gecədə ən üstün duanı deməyə həris olduğundan və həqiqətən də, o gecədə duanın eşidildiyini bildiyi üçün Peyğəmbərdən (*sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm*) ona əgər Qədr gecəsinin nə vaxt olduğunu bilərsə, ən üstün olan duanı öyrətməsini tələb edir və Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm*) də ona deyəcəyi ən gözəl və ən üstün duanı xəbər verir.”¹⁹⁰

10. Oruclu kəsin duası

Ənəsdən (*radiyallahu anhu*) rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm*) demişdir:

“Üç dua vardır ki, geri qaytarılmır: Atamın, oruclunun və müsafirin duası.”¹⁹¹

11. Həcc və ümrə zamanı edilən dua

Abdullah ibn Ömərdən (*radiyallahu anhumə*) rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm*) buyurmuşdur:

“Allah yolunda düşməyə hiicuma keçən, həcc və ümrə üçün yola çıxan Allahın qonağıdır. Allah onları çağırmışdır və onlar da Allahın çağırışına cavab vermişlər. Onlar Allahdan istəyərlər [Allah da onların istəyini] verir.”¹⁹²

¹⁸⁹ - Tirmizi, 3513, Albani səhihləşdirmişdir, “Sahihu-l-cəmi”, 4423.

¹⁹⁰ - “Tovdihu-l-əhkəm”, 3/592.

¹⁹¹ - əl-Beyhəqi, 3/345, Albani səhihləşdirmişdir. “əs-sahihə”, 1797.

¹⁹² - İbn Macə, 2893, Albani səhihləşdirmişdir. “əs-sahihə”, 1820.

12-13. Səfa və Mərva dağının üzərində olarkən edilən dua

Cabirdən (*radiyallahu anhu*) rəvayət olunan hədisdə buyurmuşdur:

“Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm*) Səfa dağının üzərində durarkən üç dəfə təkbir (Allahu Əkbər) gətirər və deyərdi: “Allahdan başqa ibadət olunmağa haqqı olan məbud yoxdur. O, təkdir heç bir şəriki yoxdur...” Bunları üç dəfə deyər və [aralarında] dua edərdi. Həmçinin, Mərva dağının üstündə də belə edərdi.”¹⁹³

14. Arafat günündə edilən dua

Ən üstün olan dua Arafat günündə edilən duadır. Çünki o gün duaların qəbul olunan günüdür. Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm*) buyurmuşdur:

“Ən xeyirli dua Arafat günündə edilən duadır.”¹⁹⁴

15. Müzdəlifədə olarkən edilən dua

Allah-Təala buyurmuşdur:

﴿يَسْأَلُكَ جُنَاحٌ أَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا مِّن رَّبِّكُمْ فَإِذَا أَفَضْتُمْ مِّنْ عَرَفَاتٍ فَاذْكُرُوا اللَّهَ عِندَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ وَاذْكُرُوهُ كَمَا هَدَاكُمْ وَإِنْ كُنْتُمْ مِّن قَبْلِهِ لَمِن الضَّالِّينَ﴾

“(Həcc mövsümündə) Rəbbinizdən (ticarətlə) ruzi diləməyiniz sizin üçün günah deyildir. Arafatdan qayıdarkən Məşərül haramda (müzdəlifədə) Allahı xatırlayın. Sizi doğru yola yönəltdiyi üçün Onu yada salın (Ona dua edin), çünki siz bundan əvvəl (doğru yolu) azanlardan idiniz!”¹⁹⁵

Həmçinin, Cabirdən (*radiyallahu anhu*) rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbərin (*sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm*) necə həcc etdiyi barədə deyilir:

¹⁹³ - Müslim, 1218.

¹⁹⁴ - Tirmizi, 3585, Albani həsənəşdirmişdir. “Sahihu-l-cəmi”, 3274.

¹⁹⁵ -2) “əl-Bəqərə” - 198.

“Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm) dəvayə minərək Müzdəlifəyə gəlib qibləyə çevrildi. Allaha dua edərək, təkbir və təhlil¹⁹⁶ gətirərək hava açılana qədər ayaq üstə dua etməkdə davam etdi.”¹⁹⁷

16-17. Kiçik və Orta Camarata (daşa) daş atdıqdan sonra edilən dua

Səlim ibn Abdullahdan belə rəvayət olunur:

“Abdullah ibn Ömər (radiyallahu anhumə) Kiçik Camarata yeddi daş atdıqdan sonra qibləyə tərəf yönəldər, əlini qaldıraraq dua edər, Orta Camarata daş atdıqdan sonra da eyni hərəkətləri edər, lakin Böyük Camarata daş atdıqdan sonra dua etməz və Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm) belə etdiyini söyləyərdi.”¹⁹⁸

Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm) həcc edərəkən adı çəkilən bu altı yerdə, yəni Səfa və Mərva dağının üzərində, Arafat dağında, Müzdəlifədə, Kiçik və Orta Camarata daş atdıqdan sonra yanında duraraq qibləyə tərəf yönəldər və əllərini qaldıraraq dua edər.

18. Zəm-zəm suyunu içərkən edilən dua

Cabirdən (radiyallahu anhu) rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm) buyurmuşdur:

“Zəm-zəm suyunu içərkən edilən dua qəbuldur.”¹⁹⁹

19. Yağış yağarkən edilən dua

Səhl ibn Səddan (radiyallahu anhu) rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm) buyurmuşdur:

“İki dua vardır ki, geri qaytarılmaz: Azan verilərkən və yağış yağarkən (edilən dua).”²⁰⁰

¹⁹⁶ - Lə iləhə illəllah deməyə təhlil deyilir.

¹⁹⁷ - Müslim, 1218.

¹⁹⁸ - Buxari, 1752. (ixtisarla).

¹⁹⁹ - Əhməd, 3/357, Albani səhihləşdirmişdir. “Sahihu-l-cəmi”, 5502.

²⁰⁰ - əbu Davud, 3540, Albani həsənəşdirmişdir. “Sahihu-l-cəmi”, 3078.

20. Xoruz banlayan zaman edilən dua

Əbu Hureyrədən (radiyallahu anhu) rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm) buyurmuşdur:

“Xoruzların banlamağını eşitdiyiniz zaman Allahın fəzilətindən istəyin [Ona dua edin]. Çünki onlar mələk görmüşlər.”²⁰¹

Nəvəvi (rahiməhullah) demişdir: “Qazi demişdir ki, xoruz banlayarkən dua etməkdə məqsəd mələklərin duaya şahidlik etməsi və amin deməsidir...”²⁰²

21. Qəlbin Allaha tərəf yönəldiyi və ixlasın artdığı vaxt edilən dua

Bəzən insan imanının daha da artdığını, qəlbinin Allaha tərəf daha da çox yönəldiyini hiss edir. Şübhəsiz ki, belə bir anlarda edilən dua səmimi qəlbədən olduğu üçün daha da qüvvətli olur. Ona görə də hər bir müsəlman həmin fürsətdən istifadə edərək, Rəbbinə dua etməyi çoxaltmalıdır.

22. Çətinlikdə və darda qalmanın duası

Allah-Təala buyurmuşdur:

﴿أَمَّنْ يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ السُّوءَ وَيَجْعَلُكُمْ خُلَفَاءَ الْأَرْضِ إِلَهًا مَّعَ اللَّهِ قَلِيلًا
مَا تَذَكَّرُونَ﴾

“(Allahdan qeyri ibadət etdikləriniz yaxşıdır) Yaxud əli hər yerdən üzülüb darda qalan bir kimsə, Ona dua etdiyi zaman onun duasını qəbul buyuran [sizdən] şəri sovuşduran, sizi yer üzünün varisləri edən kəs? Məgər Allahla yanaşı başqa bir (ibadətə layiq) İlahı var? Siz nə az düşünüb daşınırsınız!”²⁰³

Böyük təfsir alimi Qurtubi (rahiməhullah) ayənin şərhində demişdir: “Allah-Təala Özündən xəbər verərək çətinlikdə olanın

²⁰¹ - Buxari, 3304; Müslim, 2729.

²⁰² - “Şərhu sahihi Muslim”, 17/49.

²⁰³ -27) “ən-Nəml” - 62.

Ona dua etdiyi zaman duasını qəbul edəcəyinə zəmanət vermişdir.”²⁰⁴

23. Məzlumun duası

Necə ki, Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm*) Muazı (*radiyallahu anhu*) Yəmənə göndərtdiyi zaman demişdir:

“Məzlumun duasından qorx [çəkin]! Çünki onun duası ilə Allah arasında heç bir pərdə yoxdur.”²⁰⁵

Həmçinin, Əbu Hureyrədən (*radiyallahu anhu*) rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm*) buyurmuşdur:

“Məzlumun duası qəbuldur, hətta, facir [günahkar] olsa belə günahı öz üzərindədir.”²⁰⁶

24. Valideynin övladına etdiyi bəd-dua

Əbu Hureyrədən (*radiyallahu anhu*) rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm*) buyurmuşdur:

“Üç dua vardır ki, qəbuldur. Onların qəbul olmasına heç bir şübhə yoxdur: Məzlumun duası, müsafirin duası və valideynin övladına etdiyi bəd dua.”²⁰⁷

25. Valideynin övladına etdiyi dua

Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm*) buyurmuşdur:

“Üç dua vardır ki, geri qaytarılmır: Valideynin övladına etdiyi dua, oruçlunun və müsafirin duası”.²⁰⁸

26. Müsafirin duası

Yuxarıda keçən hədisə görə.

²⁰⁴ - “əl-Cəmiu li əhkəmi-l-Quran”, 13/223.

²⁰⁵ - Buxari, 1469; Müslim, 19.

²⁰⁶ - Əhməd, 2/367, Albani həsənləşdirmişdir, “Sahihu-l-cəmi”, 3382.

²⁰⁷ - əbu Davud, 1535, Albani səhihləşdirmişdir. “Sahihu-l-ədəbi-l-mufrad”, 372.

²⁰⁸ - əl-Beyhəqi, 3/345, Albani səhihləşdirmişdir, “Sahihu-l-cəmi”, 2032.

27. Saleh övladın ata-anasına etdiyi dua

Əbu Hureyrədən (*radiyallahu anhu*) rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm*) buyurmuşdur:

“İnsan öldükdən sonra [savab qazanmaq üçün etdiyi] əməli kəsilər, yalnız üç şeydən - [qoyub getdiyi] daimi sədəqədən [tikdiyi məscid, məktəb, bulaq, əkdiiyi ağac və s.], fayda verən elmindən və yaxud saleh övladının onun üçün etdiyi duasından - başqa.”²⁰⁹

28. Xəstənin, yaxud ölünün yanında olarkən edilən dua

Ummu Sələmədən (*radiyallahu anha*) rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm*) buyurmuşdur:

“Xəstənin, yaxud ölünün yanında olduğunuz zaman xeyir söyləyin (onun üçün dua edin və bağışlanma diləyin). Çünki mələklər sizin sözlədiklərinizə amin deyirlər...”²¹⁰

29. Gecə yuxudan oyanarkən edilən dua

Ubadə ibn əs-Samitdən (*radiyallahu anhu*) rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm*) buyurmuşdur:

“Kim gecə yuxudan oyanar və - Lə iləhə illəllah, vahdəhu lə şərikə ləh, ləhu-l-mulku va ləhu-l-həmdü va huva alə kulli şeyin qadır. Əlhəmdulilləh va subhənnallah va lə iləhə illəllah, vallahu əkbar, va lə haulə va lə quvvatə illə billəh - (Allahdan başqa məbud yoxdur, O təkdir və şəriki yoxdur, mülk və həmd ona məxsusdur, O hər şey qadirdir, Allaha həmd olsun, O bütün nöqsanlardan pakdır, Ondan başqa ibadət olunmağa layiq olan ilah yoxdur, Allah böyükdür, güc və qüvvət də yalnız Onunladır) - dedikdən sonra deyərsə “Allahım, məni bağışla”, - yaxud dua edərsə bağışlanar və duası qəbul olar. Əgər dəstəmaz alar və namaz qılırsa, namazı qəbul olar.”²¹¹

²⁰⁹ - Müslim, 1631; əbu Davud, 2880.

²¹⁰ - Müslim, 919; əbu Davud, 3115.

²¹¹ - Buxari, 1154.

30. Yunis peyğəmbərin (*aleyhissəlam*) duasından sonra edilən dua

Sad ibn əbi Vaqqasdan (*radiyallahu anhu*) rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm*) buyurmuşdur:

“Balıq sahibinin [Yunis peyğəmbərin] balığın qarnında olarkən etdiyi duası budur: *Lə iləhə illə əntə subhənəkə inni kuntu minə-z-zalimin. (Səndən başqa ibadətə layiq heç bir ilah yoxdur. Sən pak və müqəddəssən! Mən isə, həqiqətən, zalımlardanam (əmrinə qarşı çıxaraq özümə zülm edənlərdənəm.) Əgər bir müsəlman istədiyini bu dua ilə edərsə, Allah-Təala onun duasını mütləq qəbul edər.*”²¹²

Allah-Təala Zün-Nun (balıq sahibi) Yunis peyğəmbər (*aleyhissəlam*) haqqında buyurmuşdur:

﴿وَذَا النُّونِ إِذْ ذَهَبَ مُغَاضِبًا فَظَنَّ أَنْ لَنْ نَقْدِرَ عَلَيْهِ فَنَادَى فِي الظُّلُمَاتِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ. فَاسْتَجَبْنَا لَهُ وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْغَمِّ وَكَذَلِكَ نُنجِي الْمُؤْمِنِينَ﴾

“Zün-Nunu (balıq sahibi Yunisi) da xatırla! Bir zaman o (küfr etməkdə həddi aşmış ümmətinə qarşı) qəzəblənərək çıxıb getmiş və (Bizə xoş gəlməyən bu səbrsizliyinə görə) onu möhnətə düşür etməyəcəyimizi güman etmişdi. Amma sonra qaranlıqlar içində (balığın qarnında; gecənin, yaxud dənizin zülmətində) “(Pərvərdigara!) Səndən başqa ibadətə layiq heç bir haqq məbud yoxdur. Sən pak və müqəddəssən! Mən isə, həqiqətən, zalımlardan olmuşam (əmrinə qarşı çıxaraq özümə zülm eləmişəm)”, - deyib dua etmişdi. Biz onun (Yunis) duasını qəbul buyurduq və (balığın qarnından çıxartmaqla) onu qəmədən qurtardıq. Biz, Həmçinin, möminlərə də belə nicat verərik!”²¹³

Qurtubi (*rahiməhullah*) bu ayənin təfsirində demişdir: “Bu ayədəki xəbər ilə Allah-Təala Ona dua edənə, Yunis peyğəmbərə cavab

²¹² - Tirmizi, 3505, Albani səhihləşdirmişdir. “Sahihu-l-cəmi”, 3383.

²¹³ - “ən-Ənbiyə” - 87-88.

verdiyi kimi cavab verəcəyinə və onu çətinlikdən qurtardığı kimi dua edəni də çətinlikdən qurtaracağına vəd verərək buyurmuşdur:

“Biz, həmçinin, möminlərə də belə nicat verərik!”²¹⁴

İbn Kəsir (*rahiməhullah*) Allah-Təalanın: “Biz, həmçinin, möminlərə də belə nicat verərik!” - ayəsini təfsir edərək demişdir: “Yəni əgər çətinlikdə olarlarsa və bizə tərəf dönərək dua edərlərsə, xüsusi ilə də darda olarkən, bu duanı edərlərsə (onlara da nicat verərək çətinlikdən və dardan xilas edərik). Necə ki, Peyğəmbərdən (*sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm*) həmin duanı etməyimiz üçün bizə tövsiyəsi varid olmuşdur.”²¹⁵

31. Müsibət və xoşa gəlməyən hadisə baş verərkən bu duanı etmək

Ummu Sələmənin (*radiyallahu anha*) Peyğəmbərdən (*sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm*) belə eşitdiyi rəvayət olunmuşdur:

“Əgər bir müsəlmana müsibət baş verərsə və Allah-Təala ona əmr etdiyini: - *İnnə lilləhi va innə ileyhi raciun. Allahumməcurni fi musibəti vaxluf li xayran minhə - Həqiqətən də, biz Allahımq və ona tərəf də qayıdacağıq. Ey Allahım, bu müsibətə görə mənə əcr ver və ondan xeyirlisini əvəz et - deyərsə, Allah-Təala mütləq ona müsibətindən xeyirlisinin əvəzini verər.*”²¹⁶

Necə ki, Allah-Təala buyurmuşdur:

﴿وَلَنبَلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِّنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِّنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمُ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ. أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ﴾

“Əlbəttə, Biz sizi bir az qorxu, bir az aclıq, bir az da mal, can (övlad) və məhsul qıtlığı ilə imtahan edərik. (Ya Rəsulum! Belə imtahanlara) səbr edən şəxslərə müjdə ver!

²¹⁴ - “əl-Cəmiu li əhkəmi -l- Quran”, 11/334.

²¹⁵ - “Təfsiru-l-Qurani-l-azim”, 3/187.

²¹⁶ - Müslim, 918; əbu Davud, 3119.

O kəslər ki, başlarına bir müsibət gəldiyi zaman “Biz Allahın (Allahın bəndələriyə) və (öländən sonra) Ona tərəf (Onun dərgahına) qayıdacağıq!” – deyərlər, onları Rəbbi tərəfindən bağışlanmaq və rəhmət (Cənnət) gözləyir. Onlar doğru yolda olanlardır!”²¹⁷

32. Allahı ən böyük adı ilə çağıraraq dua etmək

Ənəs ibn Malik (*radiyallahu anhu*) deyir ki, mən Peyğəmbərlə (*sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm*) oturarkən bir kişi namaz qılaraq bu duanı etdi:

“Ey Allahım, mən yalnız Səndən istəyirəm. Çünki həmd və tərif sənə məxsusdur. Səndən başqa ibadətə layiq məbud yoxdur. Sən çoxlu ata edən və göylərin və yerin yaradıcısısan. Ey əzəmət və kərəm sahibi (səxavətli), ey həmişə diri olub bütün kainatı idarə edən!”

Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm*) dedi:

“O, artıq Allahı ən böyük adı ilə çağırırdı. Hansı ki, o ad ilə çağırılarsa cavab verər və o ad ilə istənilərsə ata edər.”²¹⁸

Həmçinin Əsma bint Yəziddən (*radiyallahu anha*) rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm*) buyurmuşdur:

“Allahın ən böyük adı bu iki ayədədir

﴿وَاللَّهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ﴾

“Sizin ilahınız bir olan Allahdır, Ondan başqa ibadətə layiq məbud yoxdur. O, rəhmlidir, mərhəmətlidir.”²¹⁹

﴿أَلَمْ يَلِكْ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ﴾

²¹⁷ - 2) “əl- Bəqərə” - 155-157.

²¹⁸ - “Əbu Davud, 1495; Albani səhihləşdirmişdir. “Sahihu sunəni ibn Macə”, 3112.

²¹⁹ - 2) “əl- Bəqərə” – 163.

“Əlif, Ləm, Mim. Allahdan başqa ibadət olunmağa layiq heç bir ilah yoxdur. Həmişə diri olan və kainatı idarə edən Odur.”²²⁰ ”²²¹

Başqa bir hədisdə Əbu Umamədən (*radiyallahu anhu*) Peyğəmbərin (*sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm*) belə dediyi rəvayət edilir:

“Allahın ən böyük adı “Quran”ın üç surəsindədir; “əl-Bəqərə”, “Əli İmran” və “Taha” (*surəsində*)”.

Hədisin rəvayətçilərindən olan Qasim deyir: “Həmin surələri axtarıb gördüm ki, o ad “əl-Həyyu” (əbədi və həmişə diri olan) və “əl-Qayyum”dur (bütün kainatı idarə edən və ya bəndələrinin işini yoluna qoyan)”.²²²

Həmçinin, Ənəs ibn Malikdən (*radiyallahu anhu*) rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm*) buyurmuşdur:

“Yə zə-l-cəlali va-l-ikram (ey Əzəmət və Kərəm sahibi) (*ifadəsi*) ilə çoxlu dua edin .”²²³

²²⁰- 3) “Əli- İmran”- 1-2.

²²¹ - Əbu davud, 1496; Albani həsənləşdirmişdir. “Sahihu sunəni ibn Macə,” 3109.

²²²- İbn Macə, 3856; Albani həsənləşdirmişdir. “Silsilətu-l-əhədisi-s-sahihə”, 476.

²²³- Tirmizi, 3525; Albani səhihləşdirmişdir. “Silsilətu-l-əhədisi-s-sahihə”, 1536.

ALLAH-TƏALAYA SİĞİNMAQ ÜÇÜN MÜƏYYƏN VAXT, YER VƏ HALLAR

Necə ki, Allah-Təalaya müəyyən olan mübarək günlərdə, mələklərin olduğu yerlərdə və gözəl vaxtlarda dua etmək bəyənilirsə, eləcə də, müəyyən zaman, yer və hallar vardır ki, həmin anlarda Şeytanın və onun hiyləsinin, hər bir zərərvericinin, yaxud da baş verən pis hadisənin şərinədən Allaha sığınaraq, Ona pənah aparmaq da bəyənilən işlərdəndir. Həmin anlardan bir neçəsini qeyd etmək yerinə düşərdi:

1. “Quran” oxumağa başlayarkən

Allah-Təala buyurmuşdur:

﴿فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ﴾

“(Ya Məhəmməd!) Quran oxumaq istədiyən zaman qovulmuş Şeytandan Allaha sığın!”²²⁴

2. Qəzəblənərkən

Allah-Təala buyurmuşdur:

﴿وَإِمَّا يَنْزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾

“Əgər sənə Şeytandan bir vəsvəsə gəlsə (fəsad toxunsa), Allaha sığın. Şübhəsiz ki, Allah (hər şeyi) eşidən və biləndir.”²²⁵

Suleyman ibn Suraddan (*radiyallahu anhu*) rəvayət olunan hədisdə belə deyilir:

“Biz Peyğəmbərin (*sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm*) yanında oturmuşduq. İki kişi söyüşməyə başladı. Biri qəzəbli və rəngi qızarmış halda o birini söyürdü. Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm*) dedi: “Mən elə bir kəlmə bilirəm ki, əgər onu kim deyərsə,

qəzəbi yox olar. (O kəlmə budur) Əuzu billəhi minə-ş-Şeytani-r-racim - Qovulmuş Şeytandan Allaha sığınram.”²²⁶

3. Namaz qılarkən Şeytan vəsvəsə edərsə

Osman ibn əbi-l-Asdan (*radiyallahu anhu*) rəvayət olunur ki, o, Peyğəmbərin (*sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm*) yanına gələrək dedi:

“Ey Allahın Rəsulu, Şeytan qiraətimi və namazımı xuşu ilə oxuyub qılmağıma mane olaraq məni çaşdırdı və şəkə saldı. Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm*) dedi: - O Xinzəb adlı Şeytandır. Əgər onu hiss edərsənsə ondan Allaha sığın və üç dəfə sol tərəfinə yüngülcə tüpür (nəfəs ver). [Səhabə] deyir: - Belə etdim və Allah-Təala onu məndən uzaqlaşdırdı.”²²⁷

4. Allah barəsində pis fikirdə olarkən

Əbu Hureyrədən (*radiyallahu anhu*) rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm*) buyurmuşdur:

“Sizdən birinizə Şeytan gələr və deyər: Bunu kim yaratmışdır? Bunu kim yaratmışdır? Hətta, ona deyənə qədər ki, bəs Rəbbini kim yaratmışdır? Əgər gəlib ora çatarsa, Allaha sığınsın və [belə fikirləşməyi] tərksin.”²²⁸

İmam Nəvəvi (*rahiməhullah*) hədisin bu ləfzini “Allaha sığınsın və [belə fikirləşməyi] tərksin” şərh edərək demişdir: “Mənası odur ki, əgər ona bu vəsvəsə gələrsə, həmin vəsvəsənin şərini ondan dəf etməsi üçün Allah-Təalaya sığınsın və belə fikirləşməkdən üz çevirsin. Bilsin ki, bu Şeytanın vəsvəsəsidir, onu yolundan azdırmaq və fəsad törətmək üçün çalışır...”

²²⁴ - 16) “ən-Nəhl” - 98.

²²⁵ - 7) “əl-Əraf” - 200.

²²⁶ - Buxari, 3282; Müslim, 2610.

²²⁷ - “Şərhu sahihi Muslim”, 14/411.

²²⁸ - Buxari, 6/336; Müslim, 2/334.

5. Uşaqları Allah-Təalaya sığındıraraq ovsunlamaq

Validəymlər öz övladlarını hər bir zərər verən şeyin (Şeytanın, heyvanın, bədnəzərin və s.) şərindən Allaha sığındırmaları ilə övladlarının Allah-Təalanın izni ilə neçə-neçə xəta-bələdan qorunmalarına səbəb ola bilirlər.

Allah-Təala Məryəmin (*aleyhəssəlam*) anasının dilindən buyurmuşdur:

﴿فَلَمَّا وَضَعَتْهَا قَالَتْ رَبِّ إِنِّي وَضَعْتُهَا أُنْثَىٰ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا وَضَعْتَ وَلَيْسَ الذَّكَرُ كَالْأُنْثَىٰ
وَإِنِّي سَمَّيْتُهَا مَرْيَمَ وَإِنِّي أُعِيذُهَا بِكَ وَذُرِّيَّتَهَا مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ﴾

“Onu (bətnindəkini) dünyaya gətirdiyi zaman: “Ey Rəbbim! Mən qız doğdum”, - söylədi. Halbuki, Allah onun nə doğduğunu və oğlanın qız kimi olmadığını yaxşı bilirdi. “Mən onun adını Məryəm qoydum, onu və onun nəslini daşqalaq olunmuş Şeytandan (Şeytanın şərindən) Sənə tapşırıram”, - dedi.”²²⁹

Abdullah ibn Abbasdan rəvayət olunur ki, Peyğəmbər (sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm) sevimli nəvələri Həsən və Hüseyini (radiyallahu anhumə) bu dua ilə- Uizukumə bikəliməti-İləhi-t-təmməh min kulli Şeytanin və həmməh və min kulli aynin ləmməh. – (Sizi hər bir Şeytan və həşəratın şərindən, hər bir pis gözədən (bədnəzərdən) Allahın tam kəlamlarına sığındırıram) ovsunlayaraq deyərdi:

“Atamız İbrahim oğulları İsmayıl və İshaqı onunla ovsunlayardı.”²³⁰

6. Ayaq yoluna daxil olarkən

Ənəsdən (*radiyallahu anhu*) rəvayət olunur ki, Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm*) ayaq yoluna daxil olarkən deyərdi:

²²⁹ - 3) “Əli İmran” - 36.

²³⁰ - Buxari, 1012.

“Allahummə, inni əuzu bikə minə-l-xubsi və-l-xabəis. - Allahım, erkək və dişli Şeytanlardan Sənə sığınıram. (Yaxud pislikdən və pis əməllərdən Sənə sığınıram).”²³¹

7. Uzunqulağın anqırtısını eşidərkən

Əbu Hureyrədən rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm*) buyurmuşdur:

“Uzunqulağın anqırtısını eşitdiyiniz zaman Şeytandan Allaha sığının. Çünki o Şeytan görmüşdür.”²³²

8. Axşam vaxtı itlərin hüzməsini eşidərkən

Cabir ibn Abdullahtan (*radiyallahu anhu*) rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm*) buyurmuşdur:

“Axşam çağı itlərin hüzməsini eşitdiyiniz zaman Allahla sığının. Çünki onlar sizin görmədiklərinizi görürlər.”²³³

9. Bir yerdə qonaqlayarkən

Xovlə bint Həkimdən (*radiyallahu anha*) rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm*) buyurmuşdur:

“Kim bir yerdə qonaqladığı zaman bu duanı - Əuzu bi kəliməti-İləhi-t-təmməti min şərri mə xələq (Allahın yaratdıqlarının şərindən Onun tam kəlamlarına sığınıram) - deyərsə oram tərk edənə qədər ona heç bir şey zərər vurmaz.”²³⁴

Ümumiyyətlə, hər bir müsəlman istədiyi vaxt zərər verən şeyin, xüsusi ilə də insanlardan və cinlərdən olan Şeytanların şərindən, istər namazda, istərsə də namazdan xaricdə bəzi insanların xurafata uyaraq etdikləri kimi gözmuncuğuna, nala, tikana, daşa, torpağa və s. yox, yalnız Allah-Təalaya sığınaraq

²³¹ - Buxari, 1/242.

²³² - Buxari, 6/350.

²³³ - Əbu Davud, 5/332.

²³⁴ - Müslim, 2807.

Ona bel bağlamalıdır. Şübhəsiz ki, kim səmimi qəlbdən Allah-Təalaya sığınaraq Ona təvəkkül edərsə, Allah-Təalanın onu, həqiqətən də qoruduğunun və neçə-neçə xəta-bələlərdən uzaq etdiyinin şahidi olar.

Allah-Təala buyurmuşdur:

﴿إِنَّهُ لَيْسَ لَهُ سُلْطَانٌ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ﴾

“Həqiqətən, iman gətirib yalnız öz Rəbbinə təvəkkül edənlərin üzərində Şeytanın heç bir hökmü yoxdur”.²³⁵

²³⁵ -16) “ən-Nəhl” - 99.

DUA EDƏRKƏN YOL VERİLƏN XƏTALAR

Elə insanlar vardır ki, dua edərkən dində heç bir əsası olmayan müxtəlif xətalara yol verir və özlərinin etdikləri dualarına görə Allah yanında savab qazandıqlarını iddia edirlər. Halbuki, etdikləri əsassız dualar onların savab deyil, əksinə, günah qazanmalarına, hətta, etdikləri dualarında Allaha şəriq qoşarlarsa, İslam dinindən belə çıxmalarına səbəb ola bilər. Dua edərkən yol verilən xətalardan bir neçəsi bunlardır:

1. Allahdan qeyrisinə - ağaca, qəbirə, pırə, daşa, övliyalara, vəfat etmiş saleh insanlara və s. dua edərək onlardan kömək istəmək

Keçən ayə və hədisdən²³⁶ bizə məlum oldu ki, dua etmək ibadətdir. İbadəti isə Allahdan qeyrisinə etmək ən böyük və bağışlanmayan bir günah sayılır ki, buna şirk deyilir. Ona görə də hər şeyin yaradıcısı və hər şeyə qadir olan Allahı qoyaraq peyğəmbərləri, övliyalı, pirləri, saleh insanları, ölüləri, daşları, ağacları və s. köməyə çağırıb, onlardan yardım istəyərək Allaha şəriq qoşmaq olmaz. Çünki Allah-Təala Ona şəriq qoşanı heç vaxt bağışlamaz.

Allah-Təala buyurmuşdur:

﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا﴾

“Allah Ona şəriq qoşmağı əsla bağışlamaz. Bundan aşağı olan günahları isə istədiyi şəxsə bağışlar. Allaha şəriq qoşan şəxs, şübhəsiz ki, (haqq yoldan) çox azmışdır.”²³⁷

Bəziləri iddia edirlər ki, Allah-Təalanın qadağan etdiyi dua yalnız bütlərə olan duadır. Lakin, bu heç də belə deyildir. Əksinə

²³⁶ -bax: səh, 7.

²³⁷ -5) “ən-Nisə” - 116.

həmin bütələr saleh insanların timsalından başqa bir şey deyildir. Necə ki, Allah-Təala aşağıdakı ayələrdə buyurur:

﴿إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ عِبَادٌ أَمْثَلُكُمْ فَادْعُوهُمْ فَلْيَسْتَجِيبُوا لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ. أَلَهُمْ أَرْجُلٌ يَمْشُونَ بِهَا أَمْ لَهُمْ أَيْدٍ يَبْطِشُونَ بِهَا أَمْ لَهُمْ أَعْيُنٌ يُبْصِرُونَ بِهَا أَمْ لَهُمْ آذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا قُلْ ادْعُوا شُرَكَاءَكُمْ ثُمَّ كِيدُوا فَلَا تُنظِرُونَ. إِنَّ وَلِيِّ اللَّهِ الَّذِي نَزَّلَ الْكِتَابَ وَهُوَ يَتَوَلَّى الصَّالِحِينَ. وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَسْتَجِيبُونَ نَصْرَكُمْ وَلَا أَنْفُسَهُمْ يَنْصُرُونَ﴾

“Allahdan başqa köməyə çağırıcılarınız da sizin kimi bəndələrdir. Əgər (onların sizə bir kömək edə biləcəyi barəsindəki iddianızda) doğrusunuzsa, haydı, çağırın onları, sizə cavab versinlər.

Məgər onların yeriyən ayaqları, ya tutan əlləri, ya görən gözləri, yaxud eşidən qulaqları var?! De: “Haydı, çağırın şəriklərinizi, mənim barəmdə istədiyiniz hiyləni qurun və mənə heç möhlət də verməyin!

(De ki,) Şübhəsiz ki, mənim hamim Kitabı (Quramı) nazil edən Allahdır. O, əməlisalehlərə himayədarlıq edər!

Sizin Ondən başqasına dua etdikləriniz isə nə sizə, nə də özlərinə bir köməklik edə bilər!”²³⁸

﴿وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ. أَمْوَاتٌ غَيْرٌ أَحْيَاءُ وَمَا يَشْعُرُونَ أَيَّانَ يُبْعَثُونَ﴾

“Onların Allahdan qeyri dua etdikləri heç bir şey yarada bilməzlər, əksinə, onlar özləri yaradılmışlar.

Onlar ölüdürlər, diri deyillər və (insanların, bütün məxluqatın) nə vaxt diriləcəklərini də bilməzlər”.²³⁹

²³⁸ -7) “əl-Əraf” - 194-197.

²³⁹ -16) “ən-Nəhl” -20-21.

Ayədən məlum olur ki, bir şey yaratmağa qadir olmayan kəs dua edilməyə layiq deyildir.

﴿ذَلِكَمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ مَا يَمْلِكُونَ مِنْ قِطْمِيرٍ. إِنْ تَدْعُوهُمْ لَا يَسْمَعُوا دُعَاءَكُمْ وَلَوْ سَمِعُوا مَا اسْتَجَابُوا لَكُمْ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكْفُرُونَ بِشِرْكِكُمْ وَلَا يُنَبِّئُكَ مِثْلُ خَبِيرٍ﴾

“...Bu sizin Rəbbiniz olan Allahdır, hökm Onundur. Sizin Ondən qeyri köməyə çağırıcılarınızın bir çəyirdək qabığına belə sahib deyillər.

Əgər siz onları çağırırsınız (dua etsəniz), onlar sizin çağırışınızı eşitməzlər, eşitsələr də cavab verə bilməzlər. Özləri də Qiyamət günü sizin (Onları Allaha) şərik qoşduğunuzdanacaqlar. (Ya Peyğəmbər!) Heç kəs sənə hər şeydən xəbərdar olan (Allah) kimi xəbər verə bilməz!”²⁴⁰

﴿فَابْتَغُوا عِنْدَ اللَّهِ الرِّزْقَ وَاعْبُدُوهُ وَاشْكُرُوا لَهُ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ﴾

“Ruzini yalnız Allahdan diləyin. Ona ibadət edin, Ona şükr edin. Siz qiyamət günü Onun hüzuruna qaytarılacaqsınız.”²⁴¹

Başqa bir ayədə isə Allah-Təala Onu qoyub başqalarını özlərinə övliya seçənləri məzəmmət edərək buyurmuşdur:

﴿مِثْلُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْلِيَاءَ كَمَثَلِ الْعَنْكَبُوتِ اتَّخَذَتْ بَيْتًا وَإِنَّ أَوْهَنَ الْبُيُوتِ لَبَيْتُ الْعَنْكَبُوتِ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ. إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ. وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ وَمَا يَعْقِلُهَا إِلَّا الْعَالَمُونَ﴾

“Allahdan başqa özlərinə övliya seçənlər özünə yuva qurmuş hörümçəyə bənzəyirlər. Evlərin ən zəifi isə, şübhəsiz ki, hörümçək yuvasıdır. Kaş biləydilər!

Şübhəsiz ki, Allah onların Allahı qoyub nəyə dua etdiklərini bilir. O, yenilməz qüvvət və hikmət sahibidir!

²⁴⁰ -35) “Fətir” - 13-14.

²⁴¹ -29) “əl-Ankəbut” -17.

Biz bu məsəlləri insanlar üçün çəkirik. Onları yalnız (haqqı) bilənlər anlayarlar.”²⁴²

Həmçinin, Allah-Təala Ondən qeyrilərinə bel bağlayaraq təvəkkül edənləri qınayaraq buyurmuşdur:

﴿وَلَمَّا سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ قُلْ أَفَرَأَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ أَرَادَنِيَ اللَّهُ بِضُرٍّ هَلْ هُنَّ كَاشِفَاتُ ضُرِّهِ أَوْ أَرَادَنِي بِرَحْمَةٍ هَلْ هُنَّ مُمْسِكَاتُ رَحْمَتِهِ قُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ عَلَيْهِ يَتَوَكَّلُ الْمُتَوَكِّلُونَ﴾

“Həqiqətən, əgər onlardan: “Göyləri və yeri kim yaratmışdır?!” – deyə soruşsan, mütləq: “Allah!” – deyə cavab verəcəklər. (Ya Peyğəmbər!) De: “Elə isə bir söyləyin görək, əgər Allah mənə bir zərər toxundurmaq (sıxıntı vermək) istəsə, sizin Allahdan qeyri dua etdikləriniz Onun zərərini aradan qaldıra bilirlərmisi?! Yaxud: “Əgər Allah mənə bir mərhəmət əta etmək istəsə, onlar Onun mərhəmətinə mane ola bilirlərmisi?!” De: “Mənə tək cə Allah kifayət edər. Təvəkkül edənlər yalnız Ona təvəkkül edərlər!”²⁴³

Həmçinin, Allah buyurmuşdur:

﴿وَتَوَكَّلْ عَلَى الْحَيِّ الَّذِي لَا يَمُوتُ وَسَبِّحْ بِحَمْدِهِ وَكَفَى بِهِ بِذُنُوبِ عِبَادِهِ خَبِيرًا﴾

“Ölməz, həmişə diri olana (Allaha) bel bağla və Onu həmd-səna ilə təqdis et (və ya Onun nemətlərinə şükr edərək namaz qıl). (Allahın) Öz bəndələrinin günahlarından xəbərdar olması (onları layiqincə cəzalandırmağa) kifayət edər.”²⁴⁴

Ayədən anlaşılır ki, təvəkkül edilərək bel bağlanılan varlıq əbədiyyən diri olub ölməməlidir. Şübhəsiz ki, bu sifətə layiq yalnız Allah-Təaladır.

Keçən ayələrdən məlumdur ki, insan yalnız Allahdan kömək istəyərk Ona bel bağlamalıdır.

²⁴² -29) “əl-Ankəbut” - 41-42-43.

²⁴³ -39) “əz-Zumər” - 38.

²⁴⁴ -25) “əl-Furqan” - 58.

Bir çox müsəlmanlar elə zənn edirlər ki, Allaha şəriq qoşmaq deyildikdə yalnız Allahdan qeyrisinin göyləri, yeri, insanları və s. yaratmasını etiqad etmək, yaxud da Allahdan qeyrisinə boyun əyərk namaz qılmaq deməkdir.

Bəli, şübhə yoxdur ki, adı çəkilənləri etiqad edən insan Rəbbinə şəriq qoşmuş olur. Lakin bunlarla yanaşı Allahdan qeyrisinin yolunda sədəqə vermək, qurban kəsmək, Allahdan qeyrisinə dua edərək, ey filankəs, mənə kömək ol, mənə şəfa ver demək, yaxud Allahdan qeyrisinə təvəkkül edərək ona sığınmaq kimi ibadətlər də vardır ki, Allaha şəriq qoşmaq sayılır. Əgər şəriq qoşmaq yalnız Allahdan qeyrisinin yaradan olduğunu etiqad etməkdirsə, onda Allah-Təala müşrikləri qınayaraq onları Cəhənnəm əzabı ilə qorxutmazdı. Çünki həmin müşriklər özləri göylərin, yerin və s. yaradanının yalnız Allah-Təala olduğunu təsdiqləyirdilər.

Uca Allah buyurur:

﴿وَلَمَّا سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ فَأَنَّى يُؤْفَكُونَ﴾

“ (Ya Rəsulum!) Həqiqətən, əgər (Məkkə müşriklərindən) “Göyləri və yeri kim yaratmış, günəşi və ayı kim ram (öz əmrinə, insanların mənafeyinə kim tabe) etmişdir?” – deyə soruşsan, onlar mütləq “Allah!” – deyə cavab verəcəklər. Elə isə onlar (tovhiddən, yalnız Allaha ibadət etməkdən) niyə döndərilirlər?”²⁴⁵

Bəziləri, Allahdan qeyrisinə edilən, “ey filankəs, mənə övlad, ruzi”, yaxud “sağlamlıq ver” kimi duaları yozaraq deyirlər ki, “bu dua, ey filankəs, mənə Allahın ruzi verməsi üçün Allah yanında şəfaətçi ol” deməkdir. Lakin cümlədən aydın olduğu kimi Allahdan qeyrisinə müraciət edərək nəsə istəmək onu şəfaətçi yox, əksinə, birbaşa onun özündən istəmək sayılır. Çünki əks mənə vermək nə Azərbaycan dilinin, nə də başqa dillərin leksikasına

²⁴⁵ -29) “əl-Ankəbut” - 61.

uyğun deyildir. Ona görə də Allahdan qeyrisindən yardım istəyənlərə göz yumaraq inkar etmir, əksinə, onlara bəraət qazandırır. Heç düşünməzlərmi ki, bu əməllərinə görə Allah qarşısında cavab verməli olacaqlar? Məgər onlar Allah-Təalanın “Fatihə” surəsində buyurduğu:

﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾

“Biz yalnız Sənə ibadət edirik və yalnız Səndən kömək diləyirik.”²⁴⁶ - ayəsini namazlarında dəfələrlə oxumurlarmı?

Allah-Təala özlərinə Ondan qeyrilərini övliya tutaraq guya onların vasitəsi ilə Allaha yaxınlaşdıqlarını zənn edənlər barəsində buyurmuşdur:

﴿أَلَا لِلَّهِ الدِّينُ الْخَالِصُ وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَىٰ إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فِي مَا هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ كَاذِبٌ كَفَّارٌ﴾

“Bil ki, xalis din (sırf ibadət, təmiz itaət), ancaq Allaha məxsusdur. Allahı qoyub qeyrilərini özlərinə övliya tutanlar “Biz onlara yalnız bizi Allaha yaxınlaşdırmaq üçün ibadət edirik!” - (deyirlər). Şübhəsiz ki, Allah ixtilafda olduqları məsələlər barəsində (Qiyamət günü) onların arasında hökm edəcəkdir. Allah yalançı, nankor olan kimsəni doğru yola müvəffəq etməz!”²⁴⁷

Həmçinin, bu barədə Allah-Təala buyurur:

﴿وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُهُمْ وَلَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُ اللَّهُ شِفَعَاؤُنَا عِنْدَ اللَّهِ قُلْ أَتُبْتُونَ اللَّهَ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي السَّمَاوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾

“Onlar Allahı qoyub özlərinə nə bir xeyir, nə də bir zərər verə bilənlərə ibadət edir və: “Bunlar Allah yanında bizdən ötrü

²⁴⁶ -1) “əl-Fatihə” -5.

²⁴⁷ - 39) “əz-Zumər” - 3.

şəfaət edənlərdir!” – deyirlər. De: “Allaha göylərdə və yerdə (Özünə şərik) bilmədiyi bir şeyimi xəbər verirsiniz? Allah Özünə şərik qoşulanlardan uzaqdır və ucadır!”²⁴⁸

Yuxarıda keçən ayələrdən ağıl və bəsirət gözü açıq olanlar üçün Allahdan qeyrilərinə dua edərək onları köməyə çağırmağın qadağan olduğunda heç bir şəkk-şübhə qalmamalıdır.

Onu da qeyd etmək istəyirəm ki, övliyalara, yaxud saleh insanlara qurban kəsməyi, onlara nəzir verməyi, onlardan yardım diləməyi inkar etməklə məqsədim onları hörmətdən salmaq deyildir. Şübhə yoxdur ki, övliyalardan və Allah-Təalaya ibadət edən saleh insanların Allah yanında hörmətləri qat-qat üstündür. Lakin Allahın övliyası deyildikdə kimlər nəzərdə tutulur? O insanlar ki, Rəblərinə ibadət edərlər, dinin buyurduğu beş əsası (namazı, orucu, zəkəti və s.) lazımınca yerinə yetirərlər, haram yeməzlər, özlərini camaat içində “Mən Allahın övliyasıyam” deyərək büruzə verməzlər, təvazökarlıq edərlər, insanları Allah-Təalaya ibadət etməyə çağırırlar və s. Bu gözəl sifətlərə malik olan insanlar Allahın həqiqi övliyalarıdır. Allah-Təala onlar barəsində buyurmuşdur:

﴿أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ. الَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ. لَهُمُ الْبُشْرَىٰ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ لَا تَبْدِيلَ لِكَلِمَاتِ اللَّهِ ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ﴾

“Bilin ki, Allahın övliyalılarının heç bir qorxusu yoxdur və onlar qəm-qüssə görməzlər.

O kəslər ki, iman gətirmiş və pis əməllərdən çəkinmişlər, onlara dünyada da, axirətdə də müjdə vardır. Allahın sözləri (verdiyi vədlər) heç vaxt dəyişməz. Bu, böyük qurtuluşdur (uğurdur)! ”²⁴⁹

O kəslər ki, Allah-Təalaya lazımınca ibadət etməzlər, insanları özlərinə cəlb etmək üçün dinin bəzi buyruqlarına naqis olaraq

²⁴⁸ -10) “Yunus” - 18.

²⁴⁹ -10) “Yunus” - 62-63-64.

əməl edərlər ki, guya onlar Allaha yaxındırlar, insanlar arasında “mən övliyəyəm” yaxud “seyidəm” deyərək mal-dövlət əldə edərlər, hətta, Allahı yox, birbaşa onları çağıraraq yardım istəyənlərə, onların adına qurban və nəzir verənlərə və s. etiraz etməzlər. Şübhəsiz ki, bunlar Allah-Təalanın yox, əksinə, Şeytanın övliyəyəndirlər. Necə ola bilər ki, insan övliyəyə ola, lakin Allah-Təalanın nazil etdiyi Qurandan xəbəri olmaya? Allaha yox, ona yalvararaq kömək istənilə və o da bunlara göz yuma?

Uca Allah bu haqda buyurur:

﴿وَالِي رَبِّكَ فَارْغَبْ﴾

“Və ancaq Rəbbinə yalvar! (Üzünü Allaha çevirib, yalnız Onun köməyinə bel bağla, Ona tərəf yönəl!)”²⁵⁰

Həqiqi övliyəyənin həyatına nəzər saldıqda, onların etdikləri gözəl ibadətlerini və saleh əməllərini gördükdə doğrudan da onların Allah-Təalanın həqiqi saleh bəndələri olduqlarına heç bir şəkk-şübhə qalmır. Ona görə də, Allah-Təala onların etdikləri ibadətleri və saleh əməlləri sayəsində onlara hər insana verilməyən neçə-neçə kəramətlər vermişdir ki, bu qeyri-adi olan kəramətlərə yalnız Allah-Təalanın övliyəyəni nail ola bilərlər. İnamlısıdır ki, əgər sağ ikən Allaha yox, onlara dua edilərək yardım istənilsəydi, onlar üçün qurban və ya nəzir verilsəydi, onlar heç vaxt bu əməllərdən razı qalmazdılar. Əksinə, inkar edərdilər. Çünki bu əməllər ibadətdir və ibadət olunmağa yalnız Allah layiqdir.

Allah-Təala buyurmuşdur:

﴿وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّن يَدْعُو مِن دُونِ اللَّهِ مَن لَّا يَسْتَجِيبُ لَهُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَهُمْ عَن دُعَائِهِمْ غَافِلُونَ. وَإِذَا حُشِرَ النَّاسُ كَانُوا لَهُمْ أَعْدَاءً وَكَانُوا بِعِبَادَتِهِمْ كَافِرِينَ﴾

²⁵⁰ -94) “əş-Şərh” - 8.

“Allahı qoyub Qiyamətədek özünə cavab verə bilməyənləri köməyə çağran kimsədən daha çox (haqq yoldan) azmış kim ola bilər?! Halbuki, bunlar onların çağırışından xəbərsizdirlər!

İnsanlar məhşərə toplanacaqları zaman bunlar onlara düşmən olacaq və onların ibadətini inkar edəcəklər.”²⁵¹

Allahın peyğəmbərlərini və övliyəyəni sevmək, onlardan yardım diləyərək onlar üçün qurban kəsməklə və s. yox, əksinə, onlara tabe olaraq etdikləri ibadətlerini və saleh əməllərini nümunə götürməklə bilinir.

2. Allaha bidət və dində əsası olmayan şeylərlə təvəssül etmək²⁵²

3. Allahdan ölüm istəmək

Elə insanlar vardır ki, başına bir müsibət gəlmiş zaman səbr etməyərək Allah-Təaladan onu öldürməsinə istəyirlər. Lakin belə dua edərək ölüm arzulamağı Peyğəmbərimiz (*sallallahu aleyhi va əlihii va səlləm*) qadağan etmişdir.

Ənəsdən (*radiyallahu anhu*) rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi va əlihii va səlləm*) buyurmuşdur:

“Sizdən heç bir kəs başına gələn müsibətə görə ölüm arzulamasın. Əgər ölümü mütləq arzulamaq istəyərsə, belə desin: “Allahım, əgər yaşamaq mənim üçün daha xeyirlidirsə, məni yaşat! Əgər ölüm mənim üçün daha xeyirlidirsə, məni öldür!”²⁵³

4. Dünyada ikən cəzanın tezləşməsinə istəmək

Buna misal insanın “Ey Allahım, dünyada ikən mənim cəzamı ver ki, Qiyamət günündə Cənnətə daxil olum və Cəhənnəm əzabını görməyim”, - deməsidir.

²⁵¹ -46) “əl-Əhqaf” - 5-6.

²⁵² -Bu mövzu geniş olduğu üçün təvəssül haqqında yazılan kitablara müraciət edin.

²⁵³ - Buxari, 6351; Müslim, 2680.

Lakin belə demək düzgün deyildir. Əksinə, insan Allah-Təaladan həm dünyada, həm də axirətdə əzabdan onu uzaq etməsini istəməlidir.

Ənəsdən (*radiyallahu anhu*) rəvayət olunan hədisdə buyrulur:

“Peyğəmbər (sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm) müsəlmanlardan olan bir xəstə kişini ziyarət etdi. O, artıq zəifləyərək cüca kimi olmuşdu. Peyğəmbər (sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm) ona dedi: “Sən Allaha dua edərək Ondan nəsə istəyirdinmi?” Dedi: “Bəli. Deyirdim Allahım, mənə axirətdə cəza verəcəksənsə, onu dünyada ikən mənəm üçün tezlaşdır.” Peyğəmbər (sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm) buyurdu: “Subhənallah.” Ona gücün yetməz, yaxud bacarmazsan. Belə deyə bilmirdinmi ki, Allahım bizə dünyada da, axirətdə də gözəl nemətlər ver, bizi cəhənnəm əzabından qoru ?!” Peyğəmbər (sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm) onun üçün Allaha dua etdi və [Allah-Təala da] ona şəfa verdi.”²⁵⁴

5. Baş verməsi mümkün olmayan, şəriətin, yaxud aqlın qəbul etmədiyi bir şeyi istəmək

Məsələn, dünyada əbədi yaşamağını, peyğəmbərlik verilməsini, Allah-Təalanın Qiyamət gününü qopartmamasını, ölürlərin dirilməsini, Allahı dünyada ikən görməsini, müsəlmanın Cənnətə girməməsini, yaxud kafir olaraq ölənin Cənnətə girməsini və s. istəmək şəriətdə qadağan olunmuş dualardandır.

6. İnsanın özünə, ailəsinə, yaxud malına bədənə dua etməsi²⁵⁵

7. Günahın baş verməsi üçün dua etmək

Kiminsə kafir olaraq ölməsini, içkiyə qurşanmasını, zina etməsini, yaxud Allah-Təalanın onun üçün oğurluğu, soyğunçu-

²⁵⁴ - Müslim, 6776; Əhməd, 3/107; Tirmizi, 3487.

²⁵⁵ - bax: səh, 57.

luğu, fəsadı və s. asanlaşdırmasını istəmək bu qəbildən olan dualardandır.

8. Qohumluq əlaqələrinin kəsilməsi üçün dua etmək

Məsələn, Allahdan ər-arvadın, qohum-əqrəbanın, ata-ana ilə övladın, müsəlmanların və s. aralarının vurulmasını istəmək.

9. Günahın yayılıb çoxalması üçün dua etmək

Yer üzündə günahın və fitnə-fəsadın çoxalmasını istəmək olmaz. Çünki Allah-Təala fəsadı sevmir.

Buna misal olaraq bəzi insanların Mehdinin tez gəlməsi üçün fitnə-fəsadın çoxalmasını arzulamalarıdır.

10. Allahın rəhmətini başqalarından əsirgəmək

Məsələn, “Allahım, yalnız mənə ruzi, şəfa, elm və s. ver”, - demək.²⁵⁶

11. Namazda imamın yalnız özü üçün dua etməsi

İmamın arxasında namaz qılanlar onun duasına amin deyirlərsə, imam tək özü üçün yox, əksinə arxasındakıları da nəzərə alaraq, cəm halında dua etməlidir.

Sovbandan (*radiyallahu anhu*) rəvayət olunan hədisdə Məhəmməd peyğəmbər (*sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm*) buyurmuşdur:

“Özünə xüsusi dua edərək o birilərini yaddan çıxaran kəs, heç bir qövmə imamlıq etməsin. Əgər belə edərsə, artıq onlara xəyanət etmiş olar.”²⁵⁷

Lakin imam səcdədə olarkən, yaxud namazın axırında salamdan qabaq tək özü üçün dua edə bilər. Necə ki, Peyğəmbərimiz (*sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm*) belə edərdi.

²⁵⁶ - bax: səh, 60.

²⁵⁷ - Əhməd, 5/250; Tirmizi (hədis həsəndir demişdir), 357.

12. Allaha qarşı ədəbsizlik etmək

Allaha layiq olmayan sözlərlə dua etmək Ona qarşı ədəbsizlikdir. Məsələn: Ey ilanların və əqrəblərin yaradanı kimi sözlər işlətmək. Xəttabi (*rahiməhullah*) demişdir: “Bütün məxluqatların yaradıcısı Allah olsa belə - ey itlərin, ey meymunların və donuzların Rəbbi, yaxud xoşa gəlməyən heyvanların və həşəratların Rəbbi demək, - bəyənilmir...”²⁵⁸

13. Təcrübə, yaxud Allah-Təalayı imtahan etmək üçün dua etmək

Məsələn: Təcrübə üçün dua edərək duasının qəbul olub-olmayacağını imtahan etmək məqsədi ilə dua etmək.

14. Dua edənin məqsədinin pis olması

Məsələn: Allah-Təalaya dua edərək insanlar arasında fəxr etməsi, yaxud günahların asanlaşması üçün mal-dövlət, elm, oğul-uşaq və s. istəmək.

15. Dua edərkən Allahı duanın mənasına uyğun olmayan ad və sifətləri ilə çağırmaq

Məsələn: Ey şiddətli əzab verən, mənə rəhm et, yaxud ey rəhmli olan Allah, müsəlmanların düşmənlərinə əzab ver və s. kimi dualar etmək.

16. Allahı “Quran”da və ya sünnədə varid olmayan adlarla çağıraraq dua etmək

Məsələn: Ey Sultan, ey Çufuran, ey Sübhan, ey Burhan və s. kimi adlarla çağırmaq.

17. Dua edərkən səsi ucaldaraq həddi aşmaq

Allah-Təala buyurmuşdur:

²⁵⁸ - “Şənu-d-dua”, 153.

﴿ادْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ﴾

“Rəbbinizə yalvara-yalvara, həm də gizlicə dua edin. Şübhəsiz ki, O, həddi aşanları (qışqıraraq dua edənləri) sevməz.”²⁵⁹

Bəzi təfsir alimləri dua edərkən səsi ucaldaraq qışqırbağırانların ayədə keçən həddini aşanlardan olduqlarını demişlər.

Həmçinin, Allah-Təala buyurmuşdur:

﴿وَاذْكُرْ رَبَّكَ فِي نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً وَدُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ وَلَا تَكُنْ مِنَ الْغَافِلِينَ﴾

“Səhər-axşam yalvararaq, qorxaraq, səsinə qaldırmadan ürəyində Rəbbini yad et və qafillərdən olma!”²⁶⁰

Həmçinin, Uca Allah buyurmuşdur:

﴿قُلِ ادْعُوا اللَّهَ أَوْ ادْعُوا الرَّحْمَنَ أَيًّا مَا تَدْعُوا فَلَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ وَلَا تَجْهَرُوا بِصَلَاتِكُمْ وَلَا تَخَافُوا بِهَا وَابْتَغِ بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا﴾

“(Ya Rəsulum!) De: “İstər Allah, istərsə də Rəhman deyib çağırın (dua edin). Hansını desəniz, (fərqi yoxdur), çünki ən gözəl adlar (əl-Əsməu-l-Husnə) yalnız Ona məxsusdur.” (Ya Peyğəmbərim!) Dua edərkən səsinə nə çox qaldır, nə də çox alçalt. Bunun (bu ikisinin) arasında orta bir yol tut.”²⁶¹

Keçən ayələrdən aydın olur ki, dua edərkən səsi ucaldaraq qışqırmaq Allah-Təalanın sevmədiyini bir əməldir. Ona görə də əgər dua edən imamdırsa, səsinə arxasındakı namaz qılanların eşidəcəyi qədər qaldırmalı, lakin təkdirsə, yalnız gizlicə dua edərək özünün eşidəcəyi qədərdən artıq qaldırmamalıdır.

²⁵⁹ - 7) “əl-Əraf” - 55.

²⁶⁰ - 7) “əl-Əraf” - 205.

²⁶¹ - 17) “əl-İsra” - 110.

18. Dua edərkən qətiyyətli olmaq

Allahım, istəyirsən məni bağışla, yaxud Allahım, istəyirsən mənə ruzi ver kimi dualar etmək olmaz. Belə dualar etmək Allah-Təalaya səmimi qəlblə, rəğbət və həvəslə dua edilməsinə ziddir və əksinə rəğbətin və istəyin az və ya zəif olmasına dəlalət edir.²⁶²

19. Allaha ehtiyacsız olduğunu düşünərək dua etmək

Belə dua edənlərə çox vaxt vəzifəsinə, yaxud mal-dövlətinə arxayın olanlar arasında rast gəlmək olar. Lakin unudurlar ki, Allah verdiklərini geri almağa da qadirdir. Şübhəsiz, belə etmək Allaha qarşı olan təkəbbürlükdən meydana gəlir ki, belələrini Allah-Təala "Qurani-Kərim"də bir neçə yerdə məzəmmət etmişdir.

20. Dua edərkən qəsdən ağlayaraq səsi ucaltmaq

Belə hallara çox vaxt Ramazan aylarında təravih namazlarında qunut tutularkən rast gəlmək olar. Belə etmək Peyğəmbərimizin yoluna xilaf, ixlasa zidd və riyaya daha yaxındır. Dua edərkən bəyənilən ağlamaq səmimi qəlbədən insanın özündən asılı olmayaraq içərisindən doğan ağlamaqdır. Əgər belə olarsa, ixlasa heç bir ziddiyyəti olmaz.

21. İnsanın daima başqalarından onun üçün dua etmələrini tələb edərək qeyrilərinə bel bağlaması

Elə insanlar vardır ki, özünü Allah yanında günahkar sanaraq alimlərdən, saleh insanlardan və s. onun üçün dua etmələrini tələb edir. Belə etmək şəriət baxımından icazəli olsa belə, aşağıda qeyd edilənlərlə nəticələnərsə tərək edilməsi daha da bəyəniləndir. Çünki başqalarından onun üçün dua etməsini tələb etmək bir neçə bəyənilməyən hallara gətirib çıxarır:

- belə etmək başqalarından lüzumsuz yerə özünün qadir olduğu halda nəsə istəməyinə bənzəyir ki, bu da dinimizdə bəyənilməyən bir əməldir;

- belə etmək duanın tərək edilməsinə və insanın başqalarına bel bağlamasına səbəb olur;

- belə etmək dua tələb olunan şəxsin özündən razı olaraq özünü Allahın övliyası və duası qəbul olunanlardan sanmasına gətirib çıxarar ki, bu da onu həlaka aparar.

Ona görə də insanın özünü günahkar və duasının qəbul olmadığını sanaraq mərhəmətli Rəbbindən ümidini üzərək başqalarına bel bağlayıb duanı tərək etməsi düzgün deyildir. Əksinə günahlarının çoxluğuna baxmayaraq Allah-Təalaya ümidlə dua etməli və bilməlidir ki, Rəbbinin rəhməti onu da əhatə etmişdir.

22. Duanın qəbul olmasından ümidi üzmək

Bir çox insanlar vardır ki, sağlması mümkün olmayan ağır bir xəstəliyə tutulduğu zaman Allahın ona şəfa verəcəyindən ümidini üzərək duanı tərək edir. Hətta, ola bilsin ki, Şeytan ona vəsvəə verərək deyər ki, artıq sənəin dua etməyinin faydası yoxdur. Ona görə də insan xəstəliyinin ağırlığına (xərçəng, taun və s.) aldanaraq Allahın ona şəfa verəcəyinə inanmır. Lakin unudur ki, onun hər şeyə qadir olan əzəmətli Rəbbi vardır. Dəfələrlə müşahidə olunmuşdur ki, bizə hələ ki, əlacı məlum olmayan xərçəng xəstəliyinə tutulmuş bəzi insanlar Allaha üz tutaraq şəfa diləmişlər və Allah-Təala da onlara öz mərhəmətini əsirgəmədən, heç bir tibbi müalicə olunmadan şəfa verərək həkimləri şok vəziyyətinə salmışdır. Həmçinin, sonsuzluğa məruz qalan bir çox insanlar da vardır ki, artıq dünyaya uşaq gətirməkdən ümidlərini üzərək hər şeyə qadir olan Rəblərinə dua etməkdən imtina etmişlər. Belə etmək heç də müsəlmana yaraşan hal deyildir. Çünki anlamaq lazımdır ki, insanı sonsuz edən, yaxud dünyaya övlad gətirməyi gecikdirən Allah, tezliklə istədiyi bəndəsinə övlad

²⁶² - bax: səh, 36.

bəxş etməyə də qadirdir. Baxın, Zəkəriyyə peyğəmbər (*aleyhissələm*) qoca və həyat yoldaşı sonsuz olduğu halda Allah-Təalaya səmimi qəlbən dua edərək ondan övlad tələb edir:

﴿هُنَالِكَ دَعَا زَكَرِيَّا رَبَّهُ قَالَ رَبِّ هَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ ذُرِّيَّةً طَيِّبَةً إِنَّكَ سَمِيعُ الدُّعَاءِ﴾

“(O zaman) Zəkəriyyə Rəbbinə dua edərək dedi: “Ey Rəbbim! Mənə də Öz tərəfindən pak bir övlad bəxş et! Sən, həqiqətən, duaları eşidənsən!”²⁶³

Allah-Təala da onun duasını qəbul edərək ona oğul bəxş etdi:

﴿فَنَادَتْهُ الْمَلَائِكَةُ وَهُوَ قَائِمٌ يُصَلِّي فِي الْمِحْرَابِ أَنَّ اللَّهَ يُبَشِّرُكَ بِيحْيَى مُصَدِّقًا بِكَلِمَةٍ مِنَ اللَّهِ وَسَيِّدًا وَحَصُورًا وَنَبِيًّا مِنَ الصَّالِحِينَ﴾

“(Zəkəriyyə) mehrabda (ibadətqahda) ayaq üstə durub namaz qılarkən mələklər ona müraciət edib dedilər: “Allah sənə Özü tərəfindən gələn kəlməni (İsanı) təsdiq edən, (tayfasına) ağa, nəfsinə hakim və əməlisəhlər zümrəsindən bir peyğəmbər olacaq Yəhyanın (dünyaya gələcəyi) xəbərini müjdə verir.”²⁶⁴

²⁶³ - 3) “Əli İmran” - 38.

²⁶⁴ - 3) “Əli İmran” - 39.

DUANIN QƏBUL OLMASINA SƏBƏB OLAN BƏZİ AMİLLƏR

Duanın qəbul olmasına səbəb olan bir neçə şeylər vardır ki, artıq bu haqda kitabın əvvəlində duanın şərtləri və ədəbləri fəsilərində qeyd olunmuşdur. Həmin səbəblərdən bəziləri də aşağıdakılardır:

1. İxlasla və səmimi qəlblə dua etmək

Dua edərkən nə qədər ixlasın və qəlbın səmimiliyi güclü olarsa, o qədər də dua qəbul olmağa layiq olar. Buna misal olaraq Yunis peyğəmbərin (*aleyhissələm*) balığın qarınıda olarkən etdiyi duasını və mağarada olanların çıxışlarını qaya parçası enərək ördüyü zaman etdikləri duaları misal gətirmək olar. Allah-Təala buyurmuşdur:

﴿قُلْ أَمْرَ رَبِّي بِالْقِسْطِ وَأَقِيمُوا وُجُوهَكُمْ عِندَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ كَمَا بَدَأَكُمْ تَعُودُونَ﴾

“De: “Rəbbim ədaləti əmr etdi. Hər səcdədə (namaz vaxtı) üzünüzü (Qibləyə) tutun. Dini yalnız Ona məxsus edərək səmimi qəlbən dua edin. Sizi (yoxdan) yaratdığı kimi, yenə Onun hüzuruna qayıdacaqsınız!”²⁶⁵

2. Duanın qəbul olmasına güclü ümid bəsləmək

Budur Allahın peyğəmbəri Yaqub (*aleyhissələm*) oğlanlarının qardaşları Yusifin (*aleyhissələm*) başına gətirdiklərini gördükdə belə buyurur:

﴿وَجَاؤُوا عَلَى قَمِيصِهِ بِدَمٍ كَذِبٍ قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَمْرًا فَصَبِرْ حَمِيلٌ وَاللَّهُ الْمُسْتَعَانُ عَلَى مَا تَصِفُونَ﴾

“Onlar (Yusifin) köynəyinin üstünə yalandan bir qan (ləkəsi yaxıb) gətirmişdilər. (Yaqub) dedi: “Xeyr, (heç də dediyiniz kimi

²⁶⁵ - 7) “Əl- Əraf” - 29.

deyildir), sizin öz nəfsiniz sizi bu işə sövq etmişdir (çirkin əməlinizi sizə gözəl göstərmişdir). Mənə yalnız gözəl (tükənməz, dözümlü) səbr gərəkdir. Dediklərinizdən (Yusif barəsində dediklərinizin yalan olduğunu sübut etməkdən) ötrü, ancaq Allahdan kömək diləmək lazımdır!”²⁶⁶

Həmçinin, Binyamini və böyük oğlunu itirdikdə Allahın yenə də duasını qəbul edəcəyinə ümid bəsləyərək belə deyir:

﴿قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَمْرًا فَصَبِرْ جَمِيلًا عَسَى اللَّهُ أَنْ يَأْتِيَنِي بِهِمْ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ﴾

“(Qardaşlar Yəqubun yanına qayıdıb əhvalatı atalarına danışdıqdan sonra) o dedi: “Xeyr, sizin öz nəfsiniz sizi bu işə sövq etdi (pis əməlinizi sizə yaxşı göstərdi). (Bir dəvə yükü artıq ərzəq almaq xatirinə qardaşınızı bada verdiniz. Əvvələn, Binyamin heç vaxt oğurluq etməz. İkincisi, oğurluq edənini tutulub kölə edilməsi bizim şəriətimizdədir. Misir hökmdarı bizim şəriətimizi haradan bilir? Bunu siz ona demisiniz). (Mənə) yalnız gözəl (tükənməz, dözümlü) səbr (gərəkdir). Ola bilsin ki, Allah onların (oğlanlarımın) hamısını mənə yetirsin! O, həqiqətən, (hər şeyi) biləndir, hikmət sahibidir!”²⁶⁷

Həmçinin, Yaqub peyğəmbərin (*aleyhissələm*) Yusifi tez-tez xatırlayaraq dərdə-qəmə düşdüyünü görən oğlanları onun bu işi unudaraq tərk etməsini tələb etdikləri zaman belə deyir:

﴿قَالَ إِنَّمَا أَشْكُو بَثِّي وَحُزْنِي إِلَى اللَّهِ وَأَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ﴾

“(Yəqub) belə cavab verdi: “Mən dərd-sərimi yalnız Allaha ərz edirəm və Allahdan (gələnlər vəhy ilə) sizin bilmədiklərinizi (Yusifin vaxtilə gördüyü yuxunun çin çıxacağını, sizin və mənim ona təzim edəcəyimizi) bilirəm!”²⁶⁸

²⁶⁶ - 12) “Yusuf” - 18.

²⁶⁷ - 12) “Yusuf” - 83.

²⁶⁸ - 12) “Yusuf” - 86.

O vaxt ki, Yaqub peyğəmbərin (*aleyhissələm*) oğlanlarını itirdiyinə görə dərd-qəmi bir az da artır, lakin buna baxmayaraq o, yenə də Allaha olan ümidini üzməyərək belə deyir:

﴿يَا بَنِيَّ اذْهَبُوا فَتَحَسَّسُوا مِنْ يُوسُفَ وَأَخِيهِ وَلَا تَيْأَسُوا مِنْ رَوْحِ اللَّهِ إِنَّهُ لَا يَيْئَسُ مِنْ رَوْحِ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ﴾

“Oğullarım! Gedin Yusifdən və qardaşından (Binyamindən) bir xəbər bilin. Allahın mərhəmətindən ümidinizi kəsməyin. Allahın mərhəmətindən yalnız kafirlər ümidini üzər!”²⁶⁹

Nəticə nə olur? Allah-Təala onun duasını qəbul edərək sevimli övladlarını bir daha ona qovuşdurur.

3. Tövbə edib günahlardan çəkinmək

Necə ki, Allah-Təala Nuhun (*aleyhissələm*) dilindən buyurmuşdur:

﴿فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا. يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا. وَيُمْدِدْكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَيَجْعَلْ لَكُمْ جَنَّاتٍ وَيَجْعَلْ لَكُمْ أَنْهَارًا﴾

“Və dedim: “(Tövbə edib) Rəbbinizdən bağışlanmağınızı diləyin. Çünki O, (tövbə edən bəndəsinin günahlarını) çox bağışlayandır!

O sizə göydən bol yağış göndərər.

O sizə mal-dövlət, oğul-uşaq əta edər. O sizin üçün bağlar-bağçalar yaradar və çaylar axıdar!”²⁷⁰

Sələf alimlərindən olan Sufyana (*rahiməhullah*) deyilir ki, Allaha dua et. Deyir: “Günahları tərk etməyin özü dua etməkdir.”²⁷¹

²⁶⁹ - 12) “Yusuf” - 87.

²⁷⁰ - 71) “Nuh” - 10-12.

²⁷¹ - “Cəmiu-l-ulum va-l-hikəm”, 1/276.

4. Qəflətdən uzaq olmaq

Dua edərkən insanın duasında nə dediyini düşünə-düşünə və anlayaraq etməsi duanın qəbul olmasına səbəb olan ən böyük amillərdən biridir. Bunun əksi isə duanın qəbul olmasına ən böyük bir maneədir.

Yəhya ibn Muaz (*rahiməhullah*) demişdir: “Allah-Təala kimin duası ilə qəlbini bir yerə cəm edərsə, onun duasını geri qaytarmaz.”²⁷²

5. Fərsətlərdən istifadə etmək

Fərsətlərdən istifadə etmək, duanın qəbul olan vaxtlarını, hallarını və məkanlarını əldən buraxmayaraq dua ilə keçirməklə olur.²⁷³

6. Çoxlu saleh əməllər işləmək

Saleh əməllər duanın yüksələrək qəbul olmasına kömək olan ən böyük səbəblərdən biridir. Çünki dua etmək gözəl sözlərdəndir və gözəl sözün Allaha tərəf qalxması üçün saleh əmələ ehtiyacı vardır.

Allah-Təala buyurmuşdur:

﴿مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعِزَّةَ فَلِلَّهِ الْعِزَّةُ جَمِيعًا إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ وَالَّذِينَ يَمْكُرُونَ السَّيِّئَاتِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَمَكْرُ أُولَئِكَ هُوَ يُورَثُهُ﴾

“Hər kəs (dünyada) izzət-qüdrət (şərəf-şan) istəsə, (bilsin ki, dünyada da, axirətdə də) bütün izzət-qüdrət (şərəf-şan), ancaq Allaha məxsusdur. (Buna yalnız Allaha itaət və ibadət etməklə nail olmaq mümkündür). Pak söz (tovhid kəlməsi, zikir, həmd-səna və dua) Ona tərəf yüksələr və pak sözü də (Allah dərgahına) yaxşı əməl qaldırır. (Allah pak sözü eşidəndir, saleh

²⁷² - İbnu-l-Qayyim, “əl-Fəvaid”, səh. 73.

²⁷³ - bax: səh. 65.

əməli də qəbul edəndir). Pis əməllər edənləri şiddətli bir əzab gözləyir. Onların qurduqları hiylələr boşa çıxar.”²⁷⁴

Vahb ibn Munəbbih (*rahiməhullah*) buyurmuşdur: “Saleh əməli olmadan dua edənin misali ipsiz yayla ox atana bənzəyir.”²⁷⁵

7. Fərz ibadətlərini tam olaraq yerinə yetirdikdən sonra nafilə ibadətlərlə Allaha yaxınlaşmaq

Allah-Təala qüdsi-hədisdə buyurmuşdur:

“*Qulum mənə, ona fərz etdiyim ibadətlərdən sevimli olan heç bir şeylə yaxınlaşmamışdır. Qulum mənə nafilə ibadətlərlə də yaxınlaşmaqda davam edərsə, mən onu sevərəm. Əgər onu sevərsən... Məndən nə istəyərsən, (istədiyini) mütləq verərəm. Əgər Mənə sığınarsa, Mən onu mütləq qoruyaram.*”²⁷⁶

8. Yaxşı işləri əmr edərək pis işlərdən çəkindirmək

Huzeyfə ibn əl-Yəməndən (*radiyallahu anhu*) rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbərimiz (*sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm*) buyurmuşdur:

“*Camım əlində olan Allaha and olsun ki, ya yaxşı işləri əmr edərək pis işlərdən çəkindirməlisiniz, ya da Allah sizə elə bir əzab göndərir ki, Ona dua edərsiniz, lakin duanız qəbul olunmaz.*”²⁷⁷

Qeyd olunanlar duanın qəbul olmasına səbəb olan ən böyük amillərdir. Ümumən duanın şərtlərini, ədəblərini və s. yerinə yetirməklə onlara xilaf olan şeylərdən çəkinməklə duanın Allah yanında qəbul olmasına zəmanət vermək olar.

Həmçinin bu işlərin əksini etmək, yəni duanın gec qəbul olduğunu fikirləşmək, haram yemək, duada həddi aşmaq, yaxşı işləri əmr etməyərək pis işlərdən çəkindirməmək, çoxlu günahlara yol vermək və s. duanın qəbul olmasına mane olan amillərdəndir.

²⁷⁴ - 35) “Fətir” - 10.

²⁷⁵ - İbnu-l-Mubarak, “Zuhd”, 322.

²⁷⁶ - əl- Buxari, 6137.

²⁷⁷ - Tirmizi, 2169, hədis həsəndir demişdir; Əhməd, 5/288.

İbn əl-Qayyim (*rahiməhullah*) demişdir: “Allaha dua edərək Ona sığınmaq qılınca bənzəyir. Qılınca yalnız itilik yox həmçinin onu vuran güclü əl də lazımdır. Nə vaxt ki, qılınca sağlam və nöqsansız, onu vuran əl isə güclü olar və onu vurmağa mane olan bir şey olmazsa, düşməyə qələbə çalmaqlar. Əgər bunların üçündən biri naqis olarsa təsir də olmaz.

Əgər [dua edən] özü saleh olmazsa, qəlbi ilə dilini bir yerə cəm etməzsə [dua edərək fikri başqa yerdə olarsa] yaxud duanın qəbul olmasına mane olan bir şey olarsa [duanın] təsiri də olmaz.”²⁷⁸

DUANIN QƏBUL OLUB–OLMAMASI NƏYƏ DƏLALƏT EDİR?

Bilmək lazımdır ki, ümumən insanın duasının qəbul olması onun saleh və təqvalı olmasına dəlalət edir. Lakin bəzən hikmət və ya istidrac (Məsələn: Allah-Təala sevmədiyi bir bəndəsinin duasını qəbul edərək onun daha da haqq yoldan azması üçün mal-dövlət, oğul-uşaq və s. bəxş edərək ona möhlət verər ki, buna - istidrac deyirlər) üçün bunun əksi də ola bilər. Necə ki, Allah-Təala buyurmuşdur:

﴿أَفَرَأَيْتَ الَّذِي كَفَرَ بِآيَاتِنَا وَقَالَ لَأُوتِيَنَّ مَالًا وَوَلَدًا. أَلَطَّلَعَ الْغَيْبَ أَمْ اتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمَنِ عَهْدًا. كَلَّا سَنَكْتُبُ مَا يَقُولُ وَنَمُدُّ لَهُ مِنَ الْعَذَابِ مَدًّا. وَنَرَاهُ مَا يَقُولُ وَيَأْتِينَا فَرْدًا﴾

“(Ya Rəsulum!) Ayələrimizi inkar edib “(Əgər Qiyamət qopsa, axirətdə) mənə mütləq mal-dövlət və övlad veriləcəkdir!” – deyən adamı (As ibn Vaili) gördünmü? Görəsən, o, qeybi bilmiş, yoxsa Rəhmandan (bu barədə) söz (əhd) almışdır?! Xeyr, onun dediklərini (əməl dəftərinə) yazacaq, əzabını artırdıqca artıracağıq. Onun dediyi şeylər (mal-dövləti, övladı) Bizə qalacaq və hüsurumuza tək-tənha gələcəkdir. (Bütün malını və övladını əlindən alacağıq və o məhşərə ilk dəfə dünyaya gəlidiyi kimi lüt-üryan, heç kimsiz və heçnəsiz gələcəkdir). ”²⁷⁹

Buna misal olaraq Allah-Təalanın Şeytanın duasını hikmət olaraq qəbul etməsini də göstərmək olar. Allah-Təala Şeytan barədə buyurmuşdur:

﴿قَالَ رَبِّ فَأَنْظِرْنِي إِلَى يَوْمِ يُعْتَبُونَ. قَالَ فَإِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِينَ. إِلَى يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ﴾

“(İblis) dedi: “Ey Rəbbim! İnsanların (qəbirlərindən qalxıb) diriləcəkləri günə (Qiyamətə) qədər mənə möhlət ver!” (Allah) buyurdu: “Sən möhlət verilənlərdənsən.” Ancaq məlum vaxtın

²⁷⁸ - “əl-Cavabu-l-kəfi”, səh. 14.

²⁷⁹ - 19) “Məryəm” - 77-80.

gününə (İsrafil surunu birinci dəfə çalana və bütün məxluqat məhv olana) qədər! ”²⁸⁰

Həmçinin, Uca Allah buyurmuşdur:

﴿وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّمَا نُمَلِّي لَهُمْ خَيْرٌ لَّأَنفُسِهِمْ إِنَّمَا نُمَلِّي لَهُمْ لِيَزْدَادُوا إِثْمًا وَلَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ﴾

“Küfr edənlər onlara verdiyimiz möhləti heç də özləri üçün xeyirli sanmasınlar! Bizim onlara verdiyimiz möhlət, ancaq günahlarını daha da artırmaları üçündür. Onlar alçaldıcı bir əzab görəcəklər!”²⁸¹

Allah-Təala İblisin duasını onu sevdiyinə görə yox, əksinə onun əzabının daha da artaraq alçaldılması üçün qəbul etmişdir.

Həmçinin, onu da bilmək lazımdır ki, bəzən qulun duasının qəbul olmaması Allah-Təalanın onu sevmədiyinə dəlalət etmir. Necə ki, Saddan (*radiyallahu anhu*) rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm*) buyurmuşdur:

“Rəbbimdən üç şey istədim, ikisini qəbul etdi, birini isə qəbul etmədi. İstədim ki, ümmətimi quraqlıqla həlak etməsin, istəyimi qəbul etdi, [həmçinin], istədim ki, ümmətimi [daşqınla, sellə] boğaraq həlak etməsin, [onu da] qəbul etdi, [lakin] istədim ki, ümmətimin arasına ixtilaf salmasın [bir-biri ilə ixtilaf etməsinlər], bunu isə qəbul etmədi.”²⁸²

Hədisdən məlum olduğu kimi Allah-Təala hikmət olaraq bəşəriyyətin ən üstünü və Rəbbi yanında etdiyi hər bir duası qəbul olan Məhəmməd peyğəmbərin (*sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm*) etdiyi üçüncü duasını qəbul etmir.

²⁸⁰ - 15) “əl-Hicr” - 36-38.

²⁸¹ - 3) “Əli İmran” - 178.

²⁸² - Müslim, 7189.

DUANIN GEC QƏBUL OLMASININ, YAXUD DA HEÇ QƏBUL OLMAMASININ SƏBƏB VƏ HİKƏMƏTLƏRİ

Möminin başına gələn imtahanlardan biri də odur ki, Rəbbinə üz tutaraq təkrar-təkrar, uzun müddət və səmimi qəlbədən dua edər, lakin duasının qəbul olduğunu hiss etməz. O zaman bunu görən Şeytan fürsətdən istifadə edərək həmin insana vəsvəsə verər və Rəbbi barədə cürbəcür pis zənlərə qapanmasına çalışar.

Lakin kimin başına belə bir iş gələrsə, Şeytanın vəsvəsələrinə uymayaraq, Rəbbi barəsində gözəl zəndə olsun və bilsin ki, əgər o duanın qəbul olması üçün bütün şərtləri yerinə yetirərək, səmimi qəlbədən Allaha dua etdikdən sonra duasının qəbul olmamağında böyük bir hikmət vardır ki, bunu da yalnız hər şeydən xəbərdar və hikmət sahibi olan Allah daha gözəl biləndir.

Yeri gəlmişkən həmin hikmətlərdən bir neçəsini qeyd etmək yaxşı olardı ki, hər bir dua edən qul həmin hikmətləri heç vaxt unutmasın.

1. Duanın qəbul olmaması Allahın bəndəsinə etdiyi imtahandır və ona səbr etmək lazımdır

Duanın tez qəbul olması imtahan olduğu kimi, eləcə də gec qəbul olması və ya qəbul olmaması da Allah-Təalanın qulunun səbrini yoxlaması üçün bir imtahandır. Allah-Təala buyurmuşdur:

﴿كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ وَنَبَلُّوكُم بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً وَإِلَيْنَا تُرْجَعُونَ﴾

“Hər bir kəs (hər bir canlı) ölümü dadacaqdır. (Dözüb-dözməyəcəyinizi, şükr edəcəyinizi, yaxud nankor olacağınızı) yoxlamaq məqsədilə Biz sizi şərr və xeyirlə (xəstəlik, yoxsulluq, ehtiyac və sağlamlıq, var-dövlət və cah-calalla) imtahana çəkərik. Və siz (Qiyamət günü əməllərinizin əvəzini almaq üçün), ancaq Bizim hüzurumuza qaytarılacaqsınız!”²⁸³

²⁸³ - 21) “əl-Ənbiyə” - 35.

Ona görə də qul xeyir ilə imtahan olunarsa şükür etməli, şər ilə imtahan olunarsa səbr etməlidir. Duanın qəbul olmaması heç də bəla deyildir. Əsl bəla qulun öz yaradanını unudaraq qəflət içərisində yaşamasıdır. Ola bilsin ki, duasının qəbul olmadığını görən insan yenə də davamlı olaraq uzun- uzadı dua edər və Rəbbinə olan qəflətdən qurtulmuş olar.

2. Allahın qulu üçün seçdiyi, qulun özü üçün seçdiyindən daha üstün və xeyirlidir

Allah-Təala sonsuz hikmət sahibidir. Yalnız hikmət olaraq verir və yalnız hikmət olaraq alır. Lakin ola bilsin ki, insan zahiri baxımdan bunu dərk etmir. Necə ki, həkim xəstəni müalicə etdiyi zaman xəstə müalicə əsnasında müəyyən ağrılar duyar və həmin müvəqqəti ağrılara səbr edərək nəhayət Allahın izni ilə şəfaya nail olur. Bu haqda Uca Allah buyurur:

﴿فَعَسَىٰ أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَيَجْعَلَ اللَّهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا﴾ ...

“...Ola bilsin ki, sizdə nifrət doğuran hər hansı bir şeydə Allah (sizdən ötrü) çoxlu xeyir nəzərdə tutmuş olsun.”²⁸⁴

Zülm etmək heç də Allah-Təalanın gözəl ad və sifətlərinə uyğun deyildir. Əksinə, sevdiyi quluna dünyada və axirətdə ona xeyir verəcək şeyləri nəsb edir. Məhz qul ola bilsin ki, istədiyinin aqibətindən xəbərdar olmadığı üçün Allah-Təaladan elə bir şey tələb edə ki, zahirən onu özünə xeyir sana, lakin əslində isə bu ona xeyir yox, şər olsun. Necə ki, körpə uşaq şirin şeyi çox yeməsini istər, lakin sonda isə ona ziyan verəcəyini anlamaz.

Allah-Təala buyurmuşdur:

﴿وَعَسَىٰ أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَعَسَىٰ أَنْ تُحِبُّوا شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ لَّكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ﴾

²⁸⁴ - 4) “ən-Nisə” - 19.

“Bəzən xoşlamadığınız bir şey sizin üçün xeyirli, bəzən də xoşladığınız bir şey sizin üçün zərərli ola bilər. (Onu) Allah bilir, siz bilməzsiniz.”²⁸⁵

Ümumi olaraq bilmək lazımdır ki, insanın xeyir sanaraq arzuladığı hər bir şey ona xeyir gətirmir, əksinə şər də ola bilər.

3. Duasının qəbul olmaması ilə imtahan olunan insan, Allahın sevimli qullarının zümrəsinə daxil ola bilər

Çünki Allah-Təalanın qulunu imtahan etməsi ona olan sevgisinə dəlalət edir. Necə ki, Ənəsdən (*radıyallahu anhu*) rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər (*sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm*) buyurmuşdur:

“Əcrin böyüklüyü imtahanın ağırlığına görədir. Əgər Allah-Təala bir qövmü sevərsə, o qövmü imtahana çəkər. Kim razı olarsa, ona Allahın razılığı, kim qəzəblənersə, ona Allahın qəzəbi vardır.”²⁸⁶

4. Allah-Təala qulunun ona qarşı olan razılığını imtahan edir

Əgər qul başına gələn hər bir müsibətlərə görə Rəbbindən narazılıq etməyərək, əksinə razı olarsa, şübhəsiz ki, Allah-Təala da ondan razı olar və onu istəyinə qovuşduraraq razı salar. Mömin Rəbbinə hər zaman, davamlı olaraq dua edərək Ondən nəse istəyərsə, yaxud başına gələn müsibətin aradan qaldırılmasını tələb edərsə, lakin duasının qəbul olduğunun əsər-əlamətini görməzsə o zaman Allah-Təala həmin bəndəsinin qəlbinə baxar. Əgər o Rəbbindən tam şəkildə heç bir narazılıq etmədən razı olarsa, Allah-Təala da onu razı salması üçün duasını qəbul edərək istədiyini verər və başına gələn müsibəti aradan qaldırar. Həqiqətən də, səmimi qəlbədən uzun müddət dua edən, lakin duasının qəbul olmadığını görərək Rəbbindən zərrə qədər də olsa narazı olmayıb əksinə, razı

²⁸⁵ - 2) “əl-Bəqərə” - 216.

²⁸⁶ - İbn Macə, 4031; əl-Albani, “Sahihu-t-Tirmizi”, 2/286.

olan qul həqiqi iman sahibidir. Allah-Təala Onun əmrindən narazi olaraq etiraz etməyi möminlərin sifətlərindən olmadığını bizə xəbər verir:

﴿أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تُدْخِلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَأْتِكُمْ مَثَلُ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ مَسْتَكْبِرِينَ الْبِأَسَاءِ وَالضَّرَّاءِ وَرُزِلُوا حَتَّى يَقُولَ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ مَتَى نَصَرَ اللَّهُ أَلَا إِنَّ نَصَرَ اللَّهِ قَرِيبٌ﴾

“(Ey möminlər!) Sizdən əvvəlkilərin başına gələnlər sizin başınıza gəlməmiş behiştə daxil olacağınızı güman edirsiniz? Onları (şiddətli) fəlakət və sıxıntı ilə bürümüş, elə sarsılmışdılar ki, hətta, Peyğəmbər və iman gətirənlər birlikdə: “Allahın köməyi nə vaxt gələcək?” – demişdilər. Bilin ki, Allahın köməyi (sizə) yaxındır!”²⁸⁷

Həmçinin, Əyyub və Yaqub peyğəmbərin (aleyhiməssələm) başına gələn hadisə də bizim üçün gözəl bir örnekdir.

5. Allah-Təala ilə ünsiyyətdə olaraq onun məhəbbətinə nail olmaq

Bəzən qulun duasının gec və ya heç qəbul olmamasının xeyri, onun Allah-Təaladan tələb edərək fani dünya həyatı üçün istədiyindən qat-qat üstün ola bilər. Çünki insan duanın bütün vaciblərini və ədəblərini yerinə yetirərək, daima ümidlə, səmimi qəlbədən dua edərsə, Allah-Təalanın məhəbbətini qazanmış olar ki, bunun da mükafatı əbədi olan Cənnətdir. Çünki Allahın məhəbbətini qazanmaq Onun Cənnətini qazanmaq deməkdir.

6. Duanın gec və ya qəbul olmaması qulun öz nəfsini hesaba çəkməsinə səbəb olur

Ola bilsin ki, duanın gec və ya heç qəbul olmamasının səbəbi dua edənin özündən asılı olsun. Məsələn: Əgər dua edənin

yeməyində haram varsa və ya duasının qəbulunun qarşısını alan günahlara yol verirsə, yaxud dua əsnasında duanı dili və qəlbi ilə yox, yalnız etdiyi duanın mahiyyətinə varmadan dili ilə edirsə, duasının qəbuluna mane olmuş olar. Belə halda, duasının qəbulunu görməyən hər bir iman sahibi öz nəfsini hesaba çəkərək özündə olan naqisliyi axtarar, günahlardan çəkinərək tövbə edər və Rəbbinə tərəf dönər. Halbuki, əgər duası tez qəbul olarsa, özündən qafil olaraq nəfsini hesaba çəkməz və əksinə özünü güclü iman sahibi zənn edərək həlak etmiş olar.

7. Günahlar duanın qəbuluna mane ola bilər

Elə insan vardır ki, daima Rəbbindən narazılıq edərək duasının qəbul olmadığından şikayətlənir. Lakin özünə diqqətlə nəzər salsın görür ki, dua etdiyi Rəbbinə heç bircə dəfə də olsun boyun əyərək namaz qılmamış, haramlara qurşanaraq həmişə Ona üsyanda olmuşdur. Belə insanlar duasının qəbul olmadığından gileyilməməli, əksinə, Allaha şükür etməlidir ki, onun kimliyindən asılı olmayaraq hər bir bəndə Rəbbinə qarşı asilikdə davam edərsə, başına gələcək müsibətlərə görə yalnız özünü qınamalı və qafilliyindən tövbə edərək Allaha tərəf yönəlməlidir ki, etdiyi duaları qəbul olunsun. Əgər belə edərsə, Rəbbini razı salar və üzərinə bütün xeyir qapılarının açıq olduğunu yəqinliklə şahidi olar.

Allah-Təala buyurmuşdur:

﴿وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ﴾

“(Ya Rəsulum!) Bəndələrim Məni səndən soruşduqda (söylə ki), Mən (onlara) yaxınam. Dua edib Məni çağırmanın duasını qəbul edərim. Gərək onlar da Mənim çağırışımı qəbul edib Mənə iman gətirsinlər. Bununla da, ola bilsin ki, doğru yola yetişsinlər.”²⁸⁸

²⁸⁷ - 2) “əl-Bəqərə” - 214.

²⁸⁸ - 2) “əl-Bəqərə” - 186.

8. Şeytanla mübarizə apararaq savab qazanmaq

Şeytan insanın açıq-aydın düşməni olub onu Allah-Təalanın yolundan azdırmaq üçün hər cür hiylələrə əl atır. Xüsusən də, insanda bir boşluq görərsə, həmin boşluqdan istifadə edərək vəsvəsə verməyə başlayır. Bəndə Rəbbinə dua edərsə, lakin duası qəbul olmazsa, o zaman Şeytan bu fürsəti əldən verməyərək qulun qəlbinə Allah barəsində pis zəndə olması, yaxud duanı tərkdən qəbul olmasından ümidini üzməsi üçün müxtəlif fikirlər irəli sürür. Belə halda, əgər qul Şeytanla mübarizə apararaq onun vəsvəsələrinə məhəl qoymadan Allah barədə gözəl zəndə olarsa və ümidini üzməyərək dua etməkdə davam edərsə, Şeytanı qəzəbləndirərək Rəbbini razı salmış olar. Çünki Şeytanla mübarizə aparmaq ən böyük ibadətlərdəndir.

Əgər bir kəs duasının qəbul olmadığını görərsə və Şeytanın vəsvəsələrinə qələbə çalaraq duasına səmimi qəlblə davam edərsə, şübhəsiz, belə etməsi Rəbbinin yanında məqamının ucalığına səbəb olar ki, bu nailiyyəti əldə etməsi onun duasının qəbul olmasından qat-qat üstün olar.

9. Ola bilsin ki, dua qəbul olsun, lakin dua edənin bundan xəbəri olmasın

Artıq duanın fəzilətindən bəhs edərkən bizə məlum oldu ki, əgər insan duanın qəbul olmasına səbəb olan bütün amilləri yerinə yetirər və qəbuluna mane olan bütün şeyləri tərkdən edərsə, onun duası müxtəlif şəkildə olsa da ²⁸⁹ mütləq qəbul olmuş olar. Belə olduğu halda, bəs nə üçün qul duasının qəbul olmadığından narahat olur? Həlbuki, o, duasının səmərəsini bu dünyada görməsə belə, axirətdə Allahın izni ilə mütləq görəcəkdir.

²⁸⁹ - bax: səh, 8.

PEYĞƏMBƏRLƏRİN VƏ SALEH İNSANLARIN QƏBUL OLUNMUŞ DUALARI

ADƏM PEYĞƏMBƏRİN (aleyhissəlam) DUASI

Adəm (aleyhissəlam) İblisin hiyləsinə aldanır və Allah-Təalanın ona qadağan etdiyi ağacdən dadaraq Allaha asi olur.

﴿فَدَلَاهُمَا يُغْرُورٌ فَلَمَّا ذَاقَا الشَّجَرَةَ بَدَتْ لَهُمَا سُوءَاتُهُمَا وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِنْ وَرَقِ الْجَنَّةِ وَنَادَاهُمَا رَبُّهُمَا أَلَمْ أَنْهَكُمَا عَنْ تِلْكَ الشَّجَرَةِ وَأَقُلُّ لَكُمَا إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمَا عَدُوٌّ مُبِينٌ﴾

“Beləliklə, (Şeytan) onları batil sözlərlə aldatdı (onları aldadaraq uca yerlərdən, yüksək mərtəbələrdən aşağı endirdi). (Adəm və Həvva) ağacın meyvəsindən daddıqda ayıb yerləri (gözlərinə) göründü. Onlar Cənnət (ağaclarının) yarpaqlarından (dərib) ayıb yerlərinin üstünü örtməyə başladılar. Rəbbi onlara müraciət edib buyurdu: Məgər sizə bu ağacı (ağaca yaxınlaşmağı) qadağan etməmişdimmi? Şeytan sizin açıq-aşkar düşməninizdir, deməmişdimmi?” ²⁹⁰

Bundan sonra Adəm (aleyhissəlam) Allah-Təalaya dua edərək tövbə edir, Ondan bağışlanma və əfv diləyir. Allah-Təala da onun tövbəsini qəbul edir.

﴿فَتَلَقَىٰ آدَمُ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ﴾

“(Nəhayət) Adəm Rəbbindən (bəzi xüsusi) kəlmələr öyrənərək (Həvva ilə birlikdə o kəlmələr vasitəsilə) tövbə etdi. Doğrudan da, O, (Allah) tövbələri qəbul edəndir, mərhəmətlidir.” ²⁹¹

²⁹⁰ - 7) “əl-Əraf” - 22.

²⁹¹ - 2) “əl-Bəqərə” - 37.

İBRAHİM (aleyhissəlam) PEYĞƏMBƏRİN DUASI

﴿وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هَذَا الْبَلَدَ آمِنًا وَاجْنُبْنِي وَبَنِيَّ أَنْ نَعْبُدَ الْأَصْنَامَ﴾

“(Ya Rəsulum!) Xatırla ki, bir zaman İbrahim belə demişdi: “Ey Rəbbim! Bu diyarı (Məkkəni) əmin-amanlıq yurdu et. Məni və oğullarımı bütələrə tapınmaqdan uzaq elə!”²⁹²

İbn Kəsir (*rahiməhullah*) demişdir ki, artıq Allah-Təala onun duasını qəbul edərək buyurmuşdur:

﴿أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا جَعَلْنَا حَرَمًا آمِنًا وَيُتَخَطَّفُ النَّاسُ مِنْ حَوْلِهِمْ أَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُونَ وَبِنِعْمَةِ اللَّهِ يَكْفُرُونَ﴾

“Məgər (müşriklər) ətraflarındakı (başqa şəhərlərdəki) adamlar qamarlanıb götürüldüyü (əsir alındığı, öldürüldüyü, qarət edildiyi) halda, (içerisində yaşadıkları Məkkəni) onlar üçün müqəddəs, qorxusuz-xətərsiz bir yer etdiyimizi görmürlərmi? İndi batiləmi inanırlar? Allahın nemətinimi danırırlar?”²⁹³

Həmçinin, buyurmuşdur:

﴿رَبَّنَا إِنِّي أَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِي بِوَادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ رَبَّنَا لِيُقِيمُوا الصَّلَاةَ فَاجْعَلْ أَفْئِدَةً مِنَ النَّاسِ تَهْوِي إِلَيْهِمْ وَارْزُقْهُمْ مِنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُونَ﴾

“(İbrahim peyğəmbər dedi:) “Ey Rəbbimiz! Mən əhli-əyalımdan bəzisini (İsmaili və anası Həcəri) Sənin Beytülhəramının (Kəbənin) yaxınlığında, əkin bitməz bir vadedə (dərədə) sakin etdim. Ey Rəbbimiz! Onlar (vaxtlı-vaxtında, lazımınca) namaz qılsınlar deyə belə etdim. Elə et ki, insanların bir qisminin qəlbləri onlara (Kəbənin ziyarətinə, əhli-əyalıma mərhəmət göstərməyə) meyl etsin. Onlara (bu yerin ağaclarının) meyvələrindən ruzi ver ki, (nemətinə) şükür edə bilsinlər!”

²⁹² - 14) “İbrahim” - 35.

²⁹³ - 29) “əl-Ankəbut” - 67.

﴿وَقَالُوا إِن تَتَّبِعِ الْهُدَىٰ مَعَكَ نُتَخَطَّفُ مِنْ أَرْضِنَا أَوَلَمْ نُمَكِّنْ لَهُمْ حَرَمًا آمِنًا يُحْيِي إِلَيْهِ ثَمَرَاتُ كُلِّ شَيْءٍ رِزْقًا مِنْ لَدُنَّا وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ﴾

“(Qureyşlilər) dedilər: “Əgər biz səninlə birlikdə haqq yolu (İslam dinini) tutub getsək, (əksəriyyəti təşkil edən müşriklərin əli ilə) yurdumuzdan tezliklə didərgin salınarıq”. Məgər Biz onları Özümüzdən bir ruzi olaraq hər yerin meyvəsinin (hər cür meyvənin) daşınıb gətirildiyi, (daxilində Kəbə yerləşən) qorxusuz-xətərsiz (müqəddəs) bir yerdə (Məkkədə) sakin etmədikmi? Lakin onların əksəriyyəti (Allahın onlara bəxş etdiyi bu nemətin qədrini) bilməzl!”²⁹⁴

Bu Allah-Təalanın lütfündən, səxavətindən, rəhmətindən və bərəkətindəndir ki, Məkkədə bar verən ağac olmadığı halda İbrahim peyğəmbərin duası qəbul olaraq ətraf yerlərdən oraya hər cür meyvələrdən daşınıb gətirilmişdir.²⁹⁵

ƏYYUB PEYĞƏMBƏRİN (aleyhissəlam) DUASI

Əyyub peyğəmbərin (*aleyhissəlam*) bol-bol miniyi, davarı, əkini, övladları və s. var idi. Lakin Allah-Təala onu imtahan edərək əlində olan mal-dövlətini ondan alır. Allahı zikr etmək üçün qəlb və dilindən başqa bədəninə də xəstəlik salır. Hətta yoldaşları belə ondan uzaq durur və o, şəhərin bir kənarına çəkilərək tək yaşamaq məcburiyyətində qalır. Lakin ona sadıq qalan, hətta, onun ehtiyacını ödəmək üçün başqalarına belə qulluqçuluq edən yalnız həyat yoldaşı olur. Bütün bu çətinliklərə baxmayaraq Əyyub peyğəmbər (*aleyhissəlam*) səbr edərək Rəbbinə dua etməkdə davam edir və Allah-Təala da onun duasını qəbul edir.

﴿وَأَيُّوبَ إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُ أَنِّي مَسَّنِيَ الضُّرُّ وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ فَاسْتَجَبْنَا لَهُ فَكَشَفْنَا مَا بِهِ مِنْ ضُرٍّ وَآتَيْنَاهُ أَهْلَهُ وَمِثْلَهُمْ مَعَهُمْ رَحْمَةً مِنْ عِنْدِنَا وَذَكَرَىٰ لِلْعَابِدِينَ﴾

²⁹⁴ - 28) “əl-Qasas” - 57.

²⁹⁵ - “Təfsir-ibn Kəsir”.

“(Ya Rəsulum!) Əyyubu da (yada sal)! Bir vaxt o, Rəbbinə yalvarıb dua edərək belə demişdi: “Mənə bəla üz verdi (Sənə pənah gətirdim). Sən rəhmlilərin rəhmlisən!”

Biz (Əyyubun) duasını qəbul buyurduq, onu düçar olduğu bəladan (xəstəlikdən və ailəsinə üz vermiş müsibətdən) qurtardıq. Dərgahımızdan (Əyyuba) bir rəhmət və (Allaha) ibadət edənlərə ibrət dərəsi (öyüd-nəsihət) olsun deyə, (həlak olmuş) övladlarını qaytarıb ona verdik, üstəlik bir o qədər də əlavə etdik.”²⁹⁶

ZƏKƏRİYYƏ PEYĞƏMBƏRİN (aleyhissəlam) DUASI

﴿هُنَالِكَ دَعَا زَكَرِيَّا رَبَّهُ قَالَ رَبِّ هَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ ذُرِّيَّةً طَيِّبَةً إِنَّكَ سَمِيعُ الدُّعَاءِ﴾

“(O zaman) Zəkəriyyə Rəbbinə dua edərək dedi: “Ey Rəbbim! Mənə də Öz tərəfindən pak bir övlad bəxş et! Sən, həqiqətən, duaları eşidənsən!”²⁹⁷

﴿وَزَكَرِيَّا إِذِ نَادَى رَبَّهُ رَبِّ لَا تَذَرْنِي فَرْدًا وَأَنْتَ خَيْرُ الْوَارِثِينَ. فَاسْتَجَبْنَا لَهُ وَوَهَبْنَا لَهُ يَحْيَى وَأَصْلَحْنَا لَهُ زَوْجَهُ إِنَّهُمْ كَانُوا يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَيَدْعُونَنَا رَغَبًا وَرَهَبًا وَكَانُوا لَنَا خَاشِعِينَ﴾

“(Ya Rəsulum!) Zəkəriyyəni də (yada sal)! Bir vaxt o “Ey Rəbbim! Məni tək (kimsəsiz, varissiz) buraxma. Sən varislərin ən yaxşısısan! (Bütün məxluqat yox olar, ancaq Sən qalarsan!)” – deyə yalvarıb Rəbbinə dua etmişdi.

Biz (Zəkəriyyənin) duasını qəbul buyurduq, ona Yəhyanı bəxş etdik və zövcəsini (dünyaya uşaq gətirməyə) qabil bir hala gətirdik. Onlar xeyirli işlər görməyə tələsər (yaxşı əməllər

²⁹⁶ -21) “əl-Ənbiyə” - 83-84.

²⁹⁷ -3) “Əli İmran” - 38.

etməkdə bir-birini ötməyə çalışar), ümid və qorxu ilə Bizə ibadət edirdilər. Onlar Bizə müti idilər.”²⁹⁸

MƏHƏMMƏD PEYĞƏMBƏRİN (sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm) ƏLİ İBN ƏBİ TALİB ÜÇÜN ETDİYİ DUA

Həzrət Əli (radiyallahu anhu) belə rəvayət edir:

“Mən minik üzərində idim. Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm) yanımdan keçərkən, Allahım, əgər əcəlim yaxınlaşsınsa, mənə rəhm et... əgər başıma bəla gələcəksə, məni səbrli et - dediyim zaman dedi: “Necə dedin?” Mən duamı təkrarladım. Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm) dedi: “Allahım, ona afiyət (sağlamlıq) və ya şafa ver.” Əli deyir: “Həmin duadan sonra heç vaxt ağrıdan şikayət etmədim.”²⁹⁹

PEYĞƏMBƏRİN (sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm) ƏNƏS İBN MALİK ÜÇÜN ETDİYİ DUA

Ummu Suleymdən (radiyallahu anhu) rəvayət olunur ki, o, Peyğəmbərə (sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm) belə dedi:

“Ey Allahın Rəsulu, bu xidmətçin olan Ənəsdir. Onun üçün Allaha dua et.” Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm) dedi: “Allahım, onun malını və övladlarını çoxalt. Ona verdiyin hər bir şeyi bərəkətli et. Ömrünü uzat və günahını bağışla.” Ənəs (radiyallahu anhu) deyir ki, “vallahı, həqiqətən də, malım çoxdur, övladlarımla və nəvələrimin sayı bu gün yüzü keçir. Ömrüm o qədər uzanmışdır ki, hətta, insanlardan belə utamram və arzu edirəm ki, Allah mənim günahımı da bağışlasın.”³⁰⁰

²⁹⁸ - 21) “əl-Ənbiyə” - 89-90.

²⁹⁹ - Tirmizi, 3564. Hədis səhihdir.

³⁰⁰ - Müslim, 4/1928.

MƏHƏMMƏD PEYĞƏMBƏRİN *(sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm)* URVA ƏL-BƏRİQİ ÜÇÜN ETDİYİ DUA

Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm) Urva əl-Bəriqiyyə (radiyallahu anhu) bir qoyun alması üçün bir dinar verir. O isə həmin bir dinarla iki qoyun alaraq birini bir dinara satır və bir qoyun və bir dinarla Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm) yanına gəlir. Bunu görən Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm) onun ticarətinin bərəkətli olması üçün dua edir. Ticarəti o qədər çox və bərəkətli olur ki, hətta, torpaq alsaydı belə ondan qazanc əldə edərdi. ³⁰¹

ÖMƏR İBN XƏTTABIN DUASI

Zeyd ibn Əsləm atasından, o da Ömərdən *(radiyallahu anhum)* belə dediyini rəvayət edir: “Allahım, mənə sənin yolunda şəhid olmağı qismət et və ölümümü Sənin Peyğəmbərinin şəhərində elə.” Allah-Təala onun duasını qəbul edərək ona Mədinədə şəhid olmasını nəsib edir. ³⁰²

HƏSƏN ƏL-BASRİNİN DUASI

Xəvariclərdən olan bir kişi Həsən əl-Basrinin elm məclisinə gələrək onlara əziyyət verərdi. Bir gün Həsən əl-Basridən həmin kişinin uzaqlaşdırılması üçün başçıya müraciət etməsini tələb edirlər. Lakin o, buna məhəl qoymur. Bir gün Həsən əl-Basri dostları ilə oturarkən həmin kişi onların yanına gəlir və Həsən əl-Basri deyir: “Allahım, onun bizə verdiyi əziyyəti artıq bilirsən. Onu bizdən istədiyini kimi uzaqlaşdır.” Kişi tez yerə yıxılır və evinə ölmüş halda aparılır. ³⁰³

³⁰¹ - Buxari, 6/632; Əhməd 4/376.

³⁰² - Musannəfu Abdi-r-Razzəq, 10/440.

³⁰³ - İbn əbi-d-Dunyə, “Mucəbu-d-dua”, səh. 66.

SƏİD İBN CUBEYRİN DUASI

Səid ibn Cubeyrin *(rahiməhullah)* bir xoruzu var idi. O gecələr həmin xoruzun səsinə oyanaraq gecə namazı qıldırı. Lakin, gecələrin birində xoruz həmişəki kimi banlamayaraq səssiz qalır. Səidin gecə namazına durmaması ona çox ağır gəlir və deyir: “Bu xoruz nə olmuşdur! Allah onun səsinə kəssin.” Elə bu qarğıışdan sonra bir daha xoruzun səsi eşidilmir. ³⁰⁴

DƏNİZ TƏLATÜMÜNDƏ EDİLƏN DUA

Əbu Muhəmməd ibn əbu Zeyd deyir ki, Abdullah ibn Hübeyb Əndəlus alimi və duası qəbul olunanlardan idi. Bir gün gəmidə gedərkən dənizdə təlatüm baş verir. Bunu görən Abdullah ibn Hübeyb dəstəmaz alaraq əllərini göyə qaldırır və deyir: “Allahım, əgər bu səfərim xalis Sənin və Peyğəmbərin sünnəsinin dirçəlişi üçündürsə, bizi bu çətinlikdən xilas et və bizə əzabını göstərdiyin kimi rəhmətini də göstər.” Elə həmin an Allah-Təala onları öz lütfi ilə düşdükləri bələdan xilas edir. ³⁰⁵

DUA İLƏ QURAQLIĞA YAĞAN YAĞIŞ

İbadət əhlindən olan bir kəs nəql edir ki, mən ailəm ilə səhrada yaşayırdım. Ətrafımızda olan bütün gölməçələr qurumuşdu. Ailəmə su gətirmək üçün uzaqlara üz tutdum. Lakin heç bir yerdən su əldə edə bilmədiyimi görüb evə qayıtdım. Yenə də sağa-sola göz gəzdirərək su axtarmağa başladım. Bir damcı da olsa belə su tapmadım. Uşaqlarım susuzluqdan taqətdən düşmüşdülər. İzzət və qüdrət sahibi, dualara cavab verən və bəndələrini darda qoymayan Rəbbimizə yalvararaq dua etməyi qərara aldım. Təyəmmüm edərək qibləyə yönəlib iki rükət namaz qıldıqdan

³⁰⁴ - İbn əbi-d-Dunyə, “Mucəbu-d-dua” səh. 66.

³⁰⁵ - Səlim ibn İd əl-Hiləli, “ən-Nubəzu-l-mustətabə fi-d-dəavati-l-mustəcəbə”, səh. 71.

sonra əllərimi qaldıraraq göz yaşlarımı axıda-axıda Rəbbimizin bu sözlərini:

﴿أَمَّنْ يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ السُّوءَ وَيَجْعَلُكُمْ خُلَفَاءَ الْأَرْضِ إِلَهُ مَعَ اللَّهِ قَلِيلًا
مَا تَذَكَّرُونَ﴾

“(Allahdan qeyri ibadət etdikləriniz yaxşıdır) Yaxud əli hər yerdən üzülüb darda qalan bir kimsə, ona dua etdiyi zaman onun duasını qəbul buyuran [sizdən] şəri sovuşduran, sizi yer üzünün varisləri edən kəs? Məgər Allahla yanaşı başqa bir (ibadətə layiq) İlahmı var? Siz nə az düşünüb daşınırsınız!”³⁰⁶ - xatırlayaraq səmimi qəlbədən dua etməyə başladım. Vallahi yerimdən durarkən göydə bir buludun belə olmadığı halda uzaqdan bulud parçasının evimizin üstünə gəldiyini gördüm. Elə həmin an yağış yağmağa başladı. Bütün ətrafımızdakı gölməçələr su ilə doldu. Həmin sudan içib qüsl edərək dəstəmaz aldım və Allah-Təalaya çoxlu həmd-səna etdik. Bir qədər sonra mənzilimizdən uzaqlaşaraq ətrafa göz gəzdirdim, lakin yağışdan bir əsər əlamət görmədim və bildim ki, Allah-Təala bu yağışı mənim duam ilə yalnız bizə yağdırmışdı.³⁰⁷

³⁰⁶ - “ən-Nəml” - 62.

³⁰⁷ - “Min acəibi-d-dua”, səh. 47.

SON SÖZ

Məni bu kitabı yazmağa müvəffəq edən Allah-Təalaya həmd-səna edir və bu kitabın işıq üzü görməsində əməyi olan hər bir kəsə öz dərin minnətdarlığımı bildirirəm. Allah-Təalaya dua edib Ondan millətimizə hidayət verərək Peyğəmbərimizin (*sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm*) doğru yoluna yönəltməsinə, yaralı yerimiz olan bütün torpaqlarımızı düşmən tapdığı altından azad etməsinə, ölkəmizdə sülh və əmin-amanlığın bərqərar olmasını, vətənimizi əxlaqsızlığa aparan saxta qərb mədəniyyəti ilə yox, bəşəriyyəti xoşbəxtliyə çıxaran əsl İslam mədəniyyəti ilə birgə inkişaf etməsinə, xalqımızın, o cümlədən də bütün müsəlman xalqlarının bir-birinə olan sevgi-məhəbbətini artıraraq bir yumruq kimi etməsinə istəyirəm. Həqiqətən də O, hər şeyi eşidən, görən və dualara cavab verəndir.

www.azerislam.az

Qeyd edək ki, əlinizdəki kitab daima Uca Allaha möhtac olan insan əməyinin bəhrəsidir və buna görə də orada xətalara olmağı labüddür. Hər hansı bir xəta ilə üzləşdikdə və ya mövzu ilə bağlı daha maraqlı təklifiniz olarsa samin_shirvani@hotmail.com elektron ünvanına yazmağınızı xahiş edirik.

MÜNDƏRİCAT

DUANIN FƏZİLƏTİ.....	6
1. Dua etmək Allaha itaət və Onun əmrini yerinə yetirməkdir.....	6
2. Allaha qarşı olan təkəbbürlükdən uzaq olmaqdır	6
3. Dua ibadətdir	7
4. Dua Allah yanında ən hörmətli əməldir	7
5. Qulun dua etməsini Allah-Təala sevir.....	7
6. Dua Allahın qəzəbinin qarşısını alır.....	7
7. Dua etmək acizlikdən uzaq olmaqdır.....	8
8. Edilən hər bir dua Allah yanında müxtəlif cür qəbuldur.....	8
9. Dua bəlanın baş verməsinin qarşısının alınmasına səbəb olur	9
10. Dua bəlanın baş verməsindən sonra qaldırılmasına səbəb olur	9
11. Dua etmək insanlar arasında məhəbbətin yaranmasına səbəb olur	10
12. Dua etmək Allahın mömin bəndələrinin sifətlərindəndir	10
13. Dua etmək sabit olmağa və düşmən üzərində qələbə çalmağa səbəb olur.....	11
DUANIN ŞƏRTLƏRİ	12
1. Dua edən bilməlidir ki, onun duasına cavab verməyə qadir olan yalnız Allahdır və həmçinin, bilməlidir ki, Allahdan başqa heç kəs ona nə xeyir verə bilməz nə də ki, ondan bir zərəri uzaqlaşdıra bilməz.....	12
2. Allahdan qeyrisinə dua etməmək	12
3. Allaha düzgün olan təvəssüllərlə təvəssül etmək [yaxınlaşmaq] və bidət təvəssüllərdən uzaq olmaq	13
4. Duanın qəbuluna tələsməkdən çəkinmək	15
5. Xeyirli dua etmək	16
6. Allah haqqında yaxşı zəndə olmaq	16
7. Qəlbin ayıq olması	17
8. Duanın şəriətdə icazəli olması.....	17
9. Yemək və geyimin halal olması	17
10. Dua edərək səsi ucaldaraq həddi aşmamaq	18
DUANIN ƏDƏBLƏRİ	19
1. Dua edərək dəstəmazlı olmaq.....	19
2. Dişləri sivakla təmizləmək.....	19

3. Qibləyə yönəlmək	19
4. Əlləri qaldırmaq	20
Dua edərək əlləri qaldırmağın ədəbləri	21
Dua zamanı əlləri qaldırarkən yol verilən xətalər	23
5. Duadan əvvəl Allah-Təalaya həmd-səna etmək və Peyğəmbərə (<i>sallallahu aleyhi və əlihi və səlləm</i>) salavat gətirmək.....	25
6. İnsanın dua edərək günahkar olduğunu etiraf etməsi	27
7. Dua edənin məqsədinin yaxşı olması	28
8. Dua edərək ağlamaq.....	29
9. Dua edənin çətinlikdə və ehtiyacı olmasını Allaha bildirməsi	30
10. Duanın qısa, lakin çox mənalı və gözəl kəlmələrlə olması	31
11. Dua edənin ən birinci özündən başlaması.....	31
12. Duanı bir neçə dəfə təkrar etmək.....	32
13. Davamlı olaraq hər bir zaman dua etmək	32
14. Sevgi, qorxu və ümid ilə yalvararaq dua etmək.....	35
15. Dua edərək əzm edərək qətiyyətlə istəmək	36
16. Müsəlmanlar üçün dua etmək.....	36
17. Müsəlman kişi və qadınlar üçün bağışlanma diləmək	38
18. Möminlərə tənə və lənət etməkdən uzaq olmaq	40
Müsəlmanlardan olan fasiqləri lənət etməyin hökmü	44
19. Ata - ana və qohum əqrəbə üçün dua etmək	46
20. Allahdan saleh həyat yoldaşı və saleh övladlar istəmək.....	50
21. Müsəlmanların rəhbərləri üçün dua etmək.....	51
22. Duanı sakit və gizli etmək.....	55
23. İnsanın özünə, yaxud qeyrilərinə bəd dua (qarğış) etməməsi	57
24. Allahın geniş rəhmətini heç kəsdən əsirgəməmək	59
25. İnsanın özünü çətinliyə salaraq duasını qafiyə ilə deməməsi.....	60
26. Allah-Təalaya hər bir kiçik və böyük işlərdə dua edərək, Ondan kömək istəmək	61
27. Duadan öncə günahlardan tövbə etmək	62
28. Duanı dinləyənin duadan sonra amin deməsi.....	64
DUANIN QƏBUL OLAN VAXTLARI, YERLƏRİ VƏ HALLARI	65
1. Azan verilərkən edilən dua.....	65
2. Azan və iqamə arasında edilən dua	65
3. Səcdə vəziyyətində edilən dua	65

4. Fərz namazlarının sonunda salamdan öncə edilən dua	66
5. Nafilə namazların axırncı təşəhhüdündə Peyğəmbərə (<i>sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm</i>) salavat gətirdikdən sonra	66
6. Gecənin son üçdə birində edilən dua.....	66
7. Cümə günü edilən dua.....	67
8. Ramazan ayında edilən dua.....	68
9. Qədr gecəsində edilən dua.....	69
10. Orucdu kəsin duası	69
11. Həcc və ümrə zamanı edilən dua	69
12-13. Səfa və Mərvə dağının üzərində olarkən edilən dua.....	70
14. Arafat günündə edilən dua.....	70
15. Müzdəlifədə olarkən.....	70
16-17. Kiçik və Orta camarata daş atdıqdan sonra edilən dua	71
18. Zəm-zəm suyunu içərkən edilən dua	71
19. Yağış yağarkən edilən dua	71
20. Xoruz banlayan zaman edilən dua.....	72
21. Qəlbın Allaha tərəf yönəltdiyi və ixlasın artdığı vaxt edilən dua.....	72
22. Çətinlikdə və darda qalmanın duası	72
23. Məzlumun duası.....	73
24. Valideynin övladına etdiyi bəd-dua	73
25. Valideynin övladına etdiyi dua.....	73
26. Müsafirin duası.....	73
27. Saleh övladın ata-anasına etdiyi duası.....	74
28. Xəstənin, yaxud ölünün yanında olarkən edilən dua	74
29. Gecə yuxudan oyanarkən edilən dua	74
30. Yunis peyğəmbərin (<i>aleyhissəlm</i>) duasından sonra edilən dua.....	75
31. Müsibət və xoşa gəlməyən hadisə baş verərkən bu duanı etmək	76
32. Allahı ən böyük adı ilə çağıraraq dua etmək	77

ALLAH-TƏALAYA SİĞİNMAQ ÜÇÜN MÜƏYYƏN VAXT, YER VƏ HALLAR

1. "Quran" oxumağa başlayarkən.....	79
2. Qəzəblənərkən	79
3. Namaz qılarkən Şeytan vəsvəsə edərsə.....	80
4. Allah barəsində pis fikirdə olarkən.....	80
5. Uşaqları Allah-Təalaya sığındıraraq ovsunlamaq	81

6. Ayaq yoluna daxil olarkən.....	81
7. Uzunqulağın anqurtısını eşidərkən.....	82
8. Axşam vaxtı itlərin hürməsini eşidərkən.....	82
9. Bir yerdə qonaqlayarkən.....	82

DUA EDƏRKƏN YOL VERİLƏN XƏTALAR

1. Allahdan qeyrisinə - ağaca, qəbirə, pırə, daşa, övliyalara, vəfat etmiş saleh insanlara və s. dua edərək onlardan kömək istəmək.....	84
2. Allaha bidət və dində əsası olmayan şeylərlə təvəssül etmək	92
3. Allahdan ölüm istəmək.....	92
4. Dünyada ikən cəzanın tezləşməsini istəmək.....	92
5. Baş verməsi mümkün olmayan, şəriətin, yaxud aqlın qəbul etmədiyi bir şeyi istəmək	93
6. İnsanın özünə, ailəsinə, yaxud malına bəd dua etməsi	93
7. Günahın baş verməsi üçün dua etmək	93
8. Qohumluq əlaqələrinin kəsilməsi üçün dua etmək.....	94
9. Günahın yayılıb çoxalması üçün dua etmək.....	94
10. Allahın rəhmətini başqalarından əsirgəmək.....	94
11. Namazda imamın yalnız özü üçün dua etməsi.....	94
12. Allaha qarşı ədəbsizlik etmək.....	95
13. Təcrübə, yaxud Allah-Təalanı imtahan etmək üçün dua etmək.....	95
14. Dua edənin məqsədinin pis olması	95
15. Dua edərkən Allahı duanın mənasına uyğun olmayan ad və sifətləri ilə çağırmaq.....	95
16. Allahı "Quran" da və ya sünnədə varid olmayan adlarla çağıraraq dua etmək.....	95
17. Dua edərkən səsi ucaldaraq həddi aşmaq	95
18. Dua edərkən qətiyyətli olmaq	97
19. Allaha ehtiyacsız olduğunu düşünərək dua etmək.....	97
20. Dua edərkən qəsdən ağlayaraq səsi ucaltmaq	97
21. İnsanın daima başqalarından onun üçün dua etmələrini tələb edərək qeyrilərinə bel bağlaması.....	97
22. Duanın qəbul olmasından ümidi üzmək	98

DUANIN QƏBUL OLMASINA SƏBƏB OLAN BƏZİ AMİLLƏR.....	100
1. İxlasla və səmimi qəlblə dua etmək	100
2. Duanın qəbul olmasına güclü ümid bəsləmək	100
3. Tövbə edib günahlardan çəkinmək.....	102
4. Qəflətdən uzaq olmaq	103
5. Fərsətlərdən istifadə etmək.....	103
6. Çoxlu saleh əməllər işləmək	103
7. Fərz ibadətlerini tam olaraq yerinə yetirdikdən sonra nafilə ibadətlərlə Allaha yaxınlaşmaq.....	104
8. Yaxşı işləri əmr edərək pis işlərdən çəkəndirmək	104
DUANIN QƏBUL OLUB - OLMAMASI NƏYƏ DƏLALƏT EDİR? ...	106
DUANIN GEC QƏBUL OLMASININ, YAXUD DA HEÇ QƏBUL OLMAMASININ SƏBƏB VƏ HİKMƏTLƏRİ	108
1. Duanın qəbul olmaması Allahın bəndəsinə etdiyi imtahandır və ona səbr etmək lazımdır	108
2. Allahın qulu üçün seçdiyi, qulun özü üçün seçdiyindən daha üstün və xeyirlidir	109
3. Duasının qəbul olmaması ilə imtahan olunan insan, Allahın sevimli qullarının zümrəsinə daxil ola bilər	110
4. Allah-Təala qulunun ona qarşı razılığını imtahan edir	110
5. Allah-Təala ilə ünsiyyətdə olaraq onun məhəbbətinə nail olmaq.....	111
6. Duanın gec və ya qəbul olmaması qulun öz nəfsini hesaba çəkməsinə səbəb olur	111
7. Günahlar duanın qəbuluna mane ola bilər.....	112
8. Şeytanla mübarizə apararaq savab qazanmaq.....	113
9. Ola bilsin ki, dua qəbul olsun, lakin dua edənin bundan xəbəri olmasın	113
PEYĞƏMBƏRLƏRİN VƏ SALEH İNSANLARIN QƏBUL OLUNMUŞ DUALARI	114
Adəm peyğəmbərin (<i>aleyhissəlm</i>) duası	114
İbrahim peyğəmbərin (<i>aleyhissəlm</i>) duası	115
Əyyub peyğəmbərin (<i>aleyhissəlm</i>) duası	116
Zəkəriyyə peyğəmbərin (<i>aleyhissəlm</i>) duası	117

Məhəmməd Peyğəmbərin (<i>sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm</i>) Əli ibn Əbi Talib üçün etdiyi dua	118
Məhəmməd Peyğəmbərin (<i>sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm</i>) Ənəs ibn Malik üçün etdiyi dua	118
Peyğəmbərin (<i>sallallahu aleyhi va əlihi va səlləm</i>) Urva əl-Bəriqi üçün etdiyi dua	119
Ömər ibn Xəttabın duası.....	119
Həsən əl- Basrının duası	119
Səid ibn Cubeyrin duası.....	120
Dəniz təlatümündə edilən dua	120
Dua ilə quraqlığa yağan yağış	120